

Српски грађански законик - оригинал

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК ЗА КРАЉЕВИНУ СРБИЈУ

(текст Закона од 11. марта 1844. године, са изменама и допунама)

УВОД

А) О ГРАЂАНСКИМ ЗАКОНИМА УОПШТЕ

1

Књаз у сагласију са Саветом, оснивајући се на Уставу земаљском издаје овај Грађански законик за правац свима житељима и судовима Србије.

2

У Законнику овом прописани су закони грађански као постојана правила ради правде и правде, која се од сваког Србина према брату своје Србину у узајамним својим посебним правима и дужностима изискује.

3

Закони ови од онога часа, како су својим путем обнародавани, имају силу и важност у народу и у суду, и ову задржавају донде, докле их закона власт прописаним начином преиначила не би.

4

Само Књаз са сагласијем Савета моћи ће овај Законик или поједине у њему законе у случају потребе преиначити, допунити или другима заменити.

5

Сваки житељ Српски, био он у Србији или ван Србије, имаће се ових закона држати.

6

И сам иностранец у пословима са српским житељима, или са иностранцем у Србији, наћи ће правцу по овим законима; осим ако он није посао у туђој земљи закључио, или нарочито за туђе законе везао, или се он законом следствима у туђој земљи надати има.

7

Закони ови немају повратне силе; они се простиру само за унапредак. Но права из пређашњих дела или поступака по уобичајеном начину утврђених проистичућа, у колико судским путем не би коначном пресудом решена била, судиће се по овим законима, у оним догађајима, где досад прописаног закона било није.

8

Смисао закона нико да не изврће, и криво да не тумачи. Сваки да пази на речи, и њихово право значење, па ако му се не би тако разумети дало, онда нека погледа на друге овде изложене подобне законе, и нека испита намеру законодавца, па сравнивши га с овима нека га тако протумачи, како да се са основима здравога разума и природне правике слаже.

9

Тумачење закона само ће оно имати силу закона, које би се путем власти законодавне, то јест од Књаза са сагласијем Савета учинило.

10

Ако би се случај какви на суду појавио, за који нарочитог законог прописа не би било, онда ће се исти по општим у овом Законику постављеним основима, или општепознатом досадашњем обичају разумно и савесно решавати, никако не испуштајући из вида законе прописе за подобне случаје.

11

Више пресуда једнако изречених у подобним случајевима сачињавају постојано судско тумачење, и само ће се као такво сматрати, и као на такво призрење имати, али силе закона још зато нема.

12

Претписи и уредбе, којима се црквена, војна, полицијска, казначејска, злочина и остала земаљска дела, управљају и свршују, не спадају у овај законик Грађански.

13

Воља и наредбе човечија заступа закон, а закон накнађа вољу и наредбу човечију. Но у ономе, што се тиче јавнога поретка и благонравија, не може се ништа изменити вољом или уговором.

14

Незнање закона већ обнародованог никоме не помаже, и нико се незнањем закона извинити или бранити не може.

Б) ОСНОВНЕ ЦРТЕ ПРАВДЕ И ПРАВИЦЕ У ЗАКОНИМА ГРАЂАНСКИМ

15

Свакога Србина личност и сопственост, и сва с овим скопчана права јесу невредима, и стоје под заштитом и обраном закона. Ова се законска заштита простире и на иностранце.

16

Сваки има право прилична и закона средства употребити противу нарушитеља својих права, и у случају нарушења помоћи код своје власти тражити, и захтевати, да се законом

путем што му припада, даде, и нарушена права поврате.

17

Сваки човек сматра се као лице, и као такво има природна себи својствена права, која се ником не укидају.

18

Ропства у овој земљи нема, то јест нико не може човека у таквој власти имати, да с њим самопроизвољно као са стварима поступати и располагати може.

19

У призрењу приватних права сви су пред законом и судом равни. Што је за једнога право мора и за другога право бити. И права самога Књаза и Правитељства, која у овом Законику извор и опредељење имају, хоће се по овом Законику судити.

20

Само у случају нужде или особите општенародне потребе и ползе дужан ће бити ко своје добро уступити, но Правитељство у том случају дужно је таквоме потпуну накнаду дати. Је ли случај такве нужде или општенародне потребе и ползе, решаваће сам Књаз у сагласију са Саветом.*)

• _____

Закон о заузимању приватних непокретних добара за опште народне потребе поред накнаде за иста (експропријација) од 15. марта 1866. са изменама и допунама:

Финансијски закони:

1931/32 - 51, 1932/33 - 72, 1933/34 - 45, 1934/35 - 42, 1936/37 - 62 т. 7, 1937/38 - 50 т. 3, 58 т. 3;

Закон о експропријацији за потребу грађења железница од 12. јуна 1884, са изменама и допунама;

Закон о државним путовима од 8. маја 1929. са изменама и допунама;

Закон о самоуправним путовима од 8. маја 1929. са изменама и допунама.

21

Шта је ко дужан, оно дати мора. Ако неће, суд ће га приморати.

22

Ко има какво право, од њега зависи употребити га или не употребити. И ако не може или неће да употреби, зато само исто право не губи.

23

Коме право, ономе и све ползе отуда проистичуће припадају.

24

Ко право како ужива, мора и бреме с њим скопчано носити. Више учесника права једнога

деле равномерно и бремена с њим скопчана, ако законом или уговором или самом природом није противно опредељено.

25

Што није ничије, оно припада ономе, који први то заузме и себи присвоји, ако са штетом другога то скопчано није, или закон нарочито не забрањује.

26

Што је свачије, оно сваки има право и уживати, нити ико може право имати другога од уживања искључити.

27

Што је чије, онај има право и располагати с оним.

28

Твоје право можеш и другом уступити, и то зависи од твоје добре воље, која се у сумњи не претполаже, но мора се доказати. Самовољство, сила и превара никоме не помаже.

29

Што ко сам нема, оно не може ни другоме дати; и тако нико не може другоме више права уступити, него колико сам има; као ни туђе.

30

Ко уступи другоме право своје, разумева се, да је и све с њим скопчане користи уступио.

31

Ко другоме штету причини, дужан је за то накнаду учинити.

32

Ако двојица или више њих једнака права имају, морају се иста тако употребљавати, да једно поред другога и сва скупа у целости опстати могу. Ако то није могуће, онда по количини једно другом треба да попусти; ако ли и тако не би могуће било, онда мање већем попустити мора.

33

Права, која су за личност или особити чин или услов везана, с њим заједно ишчезавају.

34

Друга права, која неограничено и безусловно као сопственост коме припадају, са смрћу или вољом и законом прелазе на другога.

35

Закон ће определити, да права због дуготрајућег неупотребљења на штету другога, престану и изгубе се.

ЧЕСТ ПРВА

О ПРАВИМА ЛИЧНИМ

ГЛАВА I

О ЛИЦИМА И ПРАВИМА ЛИЧНИМ ПО СОПСТВЕНИМ СВОЈСТВИМА

36

Под именом лица (особе) узима закон свако човечије створење, било оно тек зачето, или рођено, мало или велико, било разумно или безумно. И сам збор и свезу више лица јединствених у призрењу права која она у заједнини имају, сматра закон као једно лице морално, као што је родбина, задруга, општина.

37

У смотрењу наредбе законе разлика се чини између младолетних и пунолетних лица. Пунолетна су лица она, која су двадесет прву годину живота свога навршили. Младолетна су пак она која двадесет прву годину живота још навршили нису, и таква су или мала деца, која још нису седму годину, или деца недорасла, која још нису четрнаесту, или деца дорасла, која су прешла четрнаесту годину, али двадесет прву годину још навршила нису.

38

Пунолетници држе се да су зрели, и они могу сами собом права своја држати, с њима руковати и располагати.

39

Младолетници држе се за незреле, и они стоје под особитом заштитом и обраном закона.

40

Закони узимају у заштиту и оне, који су разума и слободне воље или сасвим или од чести лишени, као што су згранути, бесомучни, луди, суманути.

41

Младолетнима се уподобљавају од чести и они, које суд за раскошнике прогласи, и који се на страни налазе, па им није могуће права своја заштитити.

42

Тако и задруге или задружне куће и општине по својој природи и одношају земаљском имају особито право на заштиту закона.

43

Дете зачето, али још нерођено, сматра се у призрењу права као да је и рођено, тако да ако се живо роди, добија сва припадајућа права, и та на другог пренаша, ако ли се мртво роди, сматра се као да никад ни зачето било није. Рођено држи се свагда за живо; ко се сумња и противно наводи, доказати мора.

44

Српском житељу припада потпуно уживање грађанских права. Српско пак житељство, т. ј. грађанство или припада по самом рођењу или се добија прирођењем; по чему су сви житељи српски, права грађанска уживајући, или рођени или прирођени Срби. Код рођених Срба прелази право грађанства с родитеља на децу по самој природи, прирођење пак добија се онда, кад би иностранац који пуних седам година, било у служби државној, било у вођењу заната или земљорадњи, или у каквом другом полезном занимању овде проживео, и за све то време би поштено и сходно законима земаљским живео, не учинивши никаква злочинства. Иначе пак без опредељенога времена пребивања, получиваће се право грађанства само особитим дозвољењем Књаза са сагласијем Савета.

- _____

Закон о држављанству од 21. септембра 1928.

45

И странце овде живеће у призрењу права на њихову личност и сопственост односећих се узимају закони под савршену заштиту, у колико се за уживање каквог особитог права не би по опредељењу трактата или земаљских устава нарочито српско грађанство изискивало.

46

Што год Србин са Србином у Србији предузимао буде, судиће се по овом закону; што Србин са Србином у туђој земљи предузимао буде судиће се такође по овом Законику, ако не докажу да су стран закон пред очима имали, или ако код страног суда помоћи не траже због законих следстава у туђој земљи на њих проистичућих. Ако Србин са туђином у Србији посла имао буде, судиће се по овом Законику, ако туђин не докаже, да су туђеземски закон за основ узели; ако Србин са туђином у туђој земљи посла имао буде, судиће се по туђеземском закону, ако не докажу да су српски закон у туђој земљи пред очима имали; ако напоследак туђин са туђином у Србији што предузме, судиће се по овом закону у оном случају, ако би из тога закона следства у Србији за њих проистацала, а нарочита уговора немају, да су право своје на туђеземском закону основали.

47

У опште у свима случајима, у којима страна држава са Србима поступа као са својима, сматраће и ови закони странце као и своје. У случају сумње, мораће туђинац доказати.

48

Туђинка за српскога житеља удата добија са самом удајом сва права српскога грађанства,

у оним случајима, у којима страна држава Српкињи за њихног поданика удатој иста права даје; као што и Српкиња за страног поданика удата сва права грађанства овдашњега губи, у онима случајима, у којима страна држава своју поданицу за Србина удату својих права грађанских лишава. Жена из друге области Турске у Србију удата сматра се за овдашњу, као и што се Српкиња у другу Турску област удата у смотрењу права грађанства за своју држи.

49

Србин ако се на страни налази, сматра се као одсуствујући, ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за несталога. И ако такав не само не губи своја права, но долази под особиту заштиту закона.

50

Ако такав нестали заступника права својих оставио и наместио није, дужан му је суд ради одбране права његових заступника или бранитеља поставити.

51

Кога је нестало, па га нема и не зна се за њега, а другоме би поради права својих за тим стало, да се зна, је ли жив или мртав, те би се тога ради суду јавио; онда ће суд таквога судски позвати да дође, или да о своме животу извешће даде. И на то ће му оставити рок од једне године дана. Овај рок ако без свакога гласа и трага прође, онда ће суд таквога несталога прогласити за умрлога, и то у следујућим случајевима:

- 1) Ако је од његова рођења прошло 80 година, и од 5 година не би се за место његова пребивања знало.
- 2) Ако се за њега за 30 година ништа знало није.
- 3) Ако би се доказало, да је он у самртној опасности био од онога се доба за 10 година за њега прочуло није. Но ако би се такав и преко свега тога доцније појавио, он ступа у сва своја пређашња права, само сваку отуда себи причињену штету или изгубљену ползу сам себи приписати мора.

52

Само онај, који преживи другога, може у овога права, на случај смрти њему припадајућа, ступити. Кад двојица заједно у исти тренутак умру, онда не може речи о пренашању права с једнога на другога бити. У случају неизвесности држи се да је онај пре умро, који је у ранијој опасности био; ако су пак у једновременој опасности били, онда се узима, да је млађи старијега, и мушка глава женску преживела; докле се год противно не докаже.

53

Закони ови узимају и права житеља српских и иностранца другога вероисповедања у заштиту и допуштају им и уживање грађанских права у толико, у колико не би они законом нарочито ограничени били.

54

Чланови једне родбине по разлици степена и одношаја, као и чланови задруге и задружне куће по природи својој, имају особита међу собом права, која ће се на свом месту

определити.

55

Под именовом родбине (породице, фамилије), разумеју се претци са свима својим потомцима, били они у заједнини или одељени. Они се зову међу собом род; свеза, којом су везани, јест сродство, лица су пак таква сродна или сродници и рођаци. Они могу бити у ближем или даљем сродству, по броју степена, у којима један од другог одстоје. Ово су сродници по крви; но бивају и постају сродни и по браку, које се сродство зове тазбина; и то је сродство између мужа или жене са сроднима женина или мужевљева рода по крви.

56

Степен сродства између два лица било у правој било у побочној или косој лози, опредељује се по броју лица од једнога претка рођених, тако да су два лица у оном степену сродна, колико лица има, не бројећи првога претка, следствено мање једнога. То се исто разумева и о тазбини. Усвојени за сина или кћер како ступају у сродство поочима и помајке своје определиће се на свом месту.

57

Под задругом или задружном кућом разумева се више лица пунолетних, самих или са својим потомством у заједнини живећих. Они су у одношају међусобном задружни. Где таква заједнинскога живота нема, зову се инокосни.

58

Задруге сматрају се у призрењу спољних одношаја као једно лице морално, и уживају у скупу сва права као и инокосни. Задруга може у себи закључавати права инокосности и родбини припадајућа. Инокосност разрешава одношаје задружне али не родбинске.

59

Општина једна сматра се у призрењу приватних права као једно морално лице, коме сва она права припадају, која јединственим лицима, у колико то по унутрашњем устројству не би се особито определило.

ГЛАВА II

О ПРАВИМА И ДУЖНОСТИМА СУПРУЖНИКА

60

Права и дужности супружника проистичу из брака, који се између два лица разнога пола закључује и венчањем чрез свештеника по пропису православне цркве свршује, почем се она пред два или три сведока изјасне, да желе неразлучно живети, заветујући се уједно на вековечиту љубав и ненарушиву верност.

61

Пре венчања бивају обично разговори и договори између младожење и девојке, и његова и њенога рода, са уговарањем поради брака у који су ради ступити; а покрај овога или за

овим бива обележје, дарови и уздарје.

62

Разговори ови и дарови немају истина никаква следства на брак, ако се не би закључио; но овако даривани не могу с другим лицем у преговоре брачне упустити се, док примљени дар одступајућа страна не врати.

63

За тим следује прописани испит, који бива пред својим свештеником, одређеним од духовне власти начином.

64

И овако учињени испит остаје снажан, нити која испитана страна у нове преговоре брачне упуштати се може донде, докле се духовном влашћу својим путем од овога испита не разреши.

65

У случају одустанка невина страна добија трошкове поради брака учињене, и накнаду за претрпљени уштрб натраг.

66

Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно неће, не може.

67

Ако су обе стране невине, онда свака своју штету носи.

68

Из којих узрока црква брак и венчање законом забрањује, из оних истих, ако би се пређе појавили, не могу онаква лица законом испитивана бити, ако ли су испитана, испит ништа не важи, и крива страна не може од друге одуставше накнаду за причињену штету тражити.

69

У брак законом ступити и венчани бити не могу:

- 1) Ако човек жену венчану и не по закону пуштену, или жена мужа непуштена по закону има.
- 2) Ако младожења није навршио 17. а девојка 15. годину, осим случаја разрешења од надлежног Архијереја учињеног.
- 3) Без питања и допуштења очина или материна или турског, осим по добивеној дозволи од надлежне власти у случају навршене 18. године момка и девојке.
- 4) Који су неспособни и немоћни за дужности брачне.
- 5) Луди и бесомучни.
- 6) Отмицом натерани ако ослобођени нису, или ако су заплашени и страхом нагнани.
- 7) Ако је преваром друго лице подметнуто.

- 8) Злочинци на робију или заточење осуђени, за време казне.*)
- 9) Између хришћана и нехришћана.
- 10) Између сродника у степенима црквом забрањеним.
- 11) Који су због браколомства међусобног, и свом супругу о глави радења осуђени.

• _____

Измена од 5. јануара 1862.

70

Има и других узрока, који ако се догоде, остављена страна не може никако тражити накнаду штете због испита проузроковане, као:

- 1) Ако се примети особити сајуз и наклоност к другоме лицу.
- 2) Због трудноће од другог.
- 3) Због блудног и развратног владања.
- 4) Због јавно познатог и осведоченог пијанства.
- 5) Због прилепчиве опасне болести.
- 6) Због дугог одлагања венчања.

71

Ко покрај живе жене законе другу узме, и венча се, мораће ову другу отпустити, која, ако то није знала, добија накнаду за све трошкове, за уштрб и срамоту поднесу. Преко тога муж потпада под суд и казну, као што ће и свештеник, ако је знао, па венчао, или могао знати, да је употребио пристојну пажњу, или ако прописани ред набљудавао није, духовној власти за то одговарати.

72

Ако младожења при венчању није био навршио 17. а девојка 15. годину, онда ће снажност таквог брака испод ових прописаних година власти духовној донесенога, зависити од опроштаја Архијерејског. А свештеник венчавши ако је знао, да немају прописани за брак година, долази под суд, као и сами родитељи, и други, који би свештеника преваром на савршење венчања оваквих лица навели.

73

Ако свештеник без допуштења родитељска или турска венча момка и девојку пре навршења њихове 18. године, брак истина стоји, но свештеник овакав потпада под одговор суда духовнога због ненабљудаваног прописа.

74

Брак са бесомучнима и лудима нема силе ни важности, и престаје као да није ни био; а свештеник са знањем такве венчавши пада под суд и казну.

75

Брак са оним, који је неспособан и немоћан био дужности брачне извршивати, престаје и уништава се, пошто се онаква неспособност савршено осведочи, као да није ни био.

Свештеник таквога венчавши под одговор не долази; јер нити је дужан, нити му се пристоји, у такав испит упуштати се.

76

Ако свештеник силом отету и неослобођену или великим страхом приморану девојку венча, такав брак престаје, као да није ни био. Свештеник венчавши, кум и стари сват падају под суд и казну, а тако и отмичари казниће се строго за учињену отмицу као преступници.

77

Преварен, који је друго желео, а друго му је лице подметнуто, није дужан задржати га. Ако се не тужи, но се својевољно склони, нека му буде, и брак нека је тврд. И ако дознавши да је друго лице, он не престане, но у дужности брака заостане, да му се после тужба не прима, почем је знао и драговољно се склонио.

78

Са злочинцем на робију или заточење осуђеним за време казне закључени брак има право невина страна захтевати да се разреши, и накнада њој да. Свештеник долази под одговор судски.*)

• _____

Измена од 5. јануара 1862.

79

Брак између хришћана и нехришћана нема силе ни важности, и уништава се као да није ни био. Свештеник пак венчавши долази под одговор и потпада под казну духовнога суда.

80

Брак између сродника у степенима црквом забрањенима, ако је са знањем, престаје и уништава се, и они, који су знали, долазе под одговор и казну сразмерну дужности преступљеној и близости степена сродства. Ако ли је у незнању закључен, онда се супружници од заједничког живота одмах разлучавају и снажност таквога брака зависиће од разрешења Архијерејског.

81

Брак између оних који су због браколомства међусобног, или тога ради што су супругу о глави радили, осуђеним били, престаје и уништава се као да није ни био.

82

Брак са оним који је са другом испитан, или брак са девојком под прстеном за другога, стоји у својој сили и важности. Испит пак речени пада и разрешава се, и страна постојана заоставша добија потпуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанесену.

83

Пре венчања дужан је свештеник парохијални момка и девојку начином од духовног начелства прописаним у три једно за другим следећућа празнична дана у цркви огласити или навести, т. ј. јавити хришћанима поименце, који се момак женити, и коју невесту за супруга узети намерава, ако не би исти заручници од Архијереја од оглашења опроштени били.

84

Они заручници, који би у чију парохију са стране дошли, нити ће моћи испитани нити оглашени бити, докле се не би онде постојано станили и докле не би на њихове из пређашњег места пребивања набављене довољне исправе од духовне власти надлежно к томе одобрење последовало.

85

Сваки, који би за какву препреку, која би оглашеном браку препону чинила, знао, дужан је то надлежном свештенику без одлагања јавити.

86

Ако би се за време учињенога оглашења, или и после при самом венчању открила каква правилна препрека, која би заручницима забрањивала у брак ступити, то ће свештеник престати од свршавања брака, и јављаће случај такав својој духовној власти.

87

Свештеника на свршавање брака правилима црквеним недозвољенога натеривати, или иначе приморавати да се нико не усуди; и који би то чинио подлећи ће строгој казни.

88

Брак не може законом закључен бити без узајамног и непринуђеног сагласија сачетавајућих се лица; зато родитељи и сви други децу и млађе ступити у брак против своје воље да не принуђавају, које се нарочито под одговором строгим забрањује.

89

Отимање девојака ради ступања с њима у брак сматра се као преступљење, које ће се строго судити и казнити.

90

Ако свештеник неимајући Архијерејског опроштаја пренебрегне навестити, па би се после венчања појавиле препоне неопростиве, онда брак пада и уништава се, а свештеник долази под одговор и казну; и сами заручници, ако им је препона позната била, као и сведоци при венчању, ако су за њу знали, долазе под одговор и казну; ако ли се код духовних власти препона опростива покаже, брак остаје по добивеном Архијерејском благослову у важности, а кривци долазе под одговор.

91

Закони брак свршује се у цркви, у време црквом за то прописано, пред два или три сведока, заједно са оброчењем, и у свему сходно правилима и обредима православне

цркве. Само по нужди може се венчање изван цркве свршити на другом пристојном месту.

92

По венчању дужан је свештеник сваки брак у књигу венчаних увести, забележивши име и презиме венчаних, њихових родитеља, и кума, њихово стање и место обитавања, дан венчања, с додатком, који им је брак, и са потписом свештеника који је њих венчао.

93

Брак законим начином закључени, осим смрти једнога супруга, којом сам по себи престаје, само се из особитих важних црквом прописаних узрока уништити, или развести може. Ови су узроци у књизи Кормчији, која духовним властима за управљање служи, изложени, од којих се овде наводе:

А) Узроци, због којих се брак уништава:

- 1) Ако је у време венчања муж имао живу жену нераспуштenu, или жена живогa мужа нераспуштенога.
- 2) Ако момак 15. или девојка 13. годину у време венчања навршила није.
- 3) Ако је брак учињен са бесомучнима или лудима; на захтевање невинe стране.
- 4) Ако је са неспособним и немоћним за извршавање брачне дужности; на захтев друге стране.
- 5) Ако је са девојком отетом и неослобођеним или неодољивим страхом примораном; на захтевање приморане стране, или њених најближих.
- 6) Ако је друго лице подметнуто, и невина страна докаже, да знати није могла, и да је одмах, како је дознала, тужила се.
- 7) Ако је са злочинцем на робију или заточење осуђеним закључен брак за време казне, па невина страна захтева.
Тако исто ако је брак закључен с лицем, које је учинило злочинство пре брака, али је после овога за исто осуђено на робију или заточење, ако невина страна захтева.*)
- 8) Ако је између хришћана и нехришћана закључен брак.
- 9) Између сродника у степенима црквом строго забрањенима.
- 10) Брак између оних, који су супругу своје о глави радили, било пре било после пресуде тога ради над њима изречене, закључени.

• _____

Измена од 5. јануара 1862.

94

Б) Узроци, због којих се брак разводи:

- 1) Прељуба доказана, којом је верност супружанска нарушена.
- 2) Радење о глави своје супругу и дејствовање свирепим и убитачним средствима противу живота његовог; као и онда, ако је само знала једна страна о таквом злом умишљају и дејствовању другога против живота супруга, и открила није.
- 3) Злочинство супругом једним учињено, због ког је казна узакоњена и судом над њим изречена на робију или заточење дуже од 8 година, ако невина страна за време док те казне трају иште развод; а ако га за то време не иште остаје брак у својој сили.*)

- 4) Ако једна страна од хришћанског закона одступи.
- 5) Неизвесно или злоковарно одсуство.

• _____

Измена од 5. јануара 1862.

95

Ако би који супруг или у ропство пао, или би по своме делу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намером супруга свога изневерити куда тумарио, онда ће оставши други супруг тек по истечењу пуних 6 година од времена одсуства друга свог моћи дати молбу духовноме суду поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина и иначе средством земаљских власти отсуствујућег потражи, и овај се за једну годину не нађе, нити му се јави или предстане, к разведењу брака приступити, и остављеној страни дозвољење за други брак дати. Но при свем том, ако се после оваквога дозвољења и закључења другога брака супруг одсуствујући поврати, има власт друга свога, ако хоће, у брак узети, ако ли неће, а он добија дозвољење с другим лицем у брак ступити, као што ће то у првом случају добити и онај, који је иначе невин нашавши се, са супружником овога у брак ступио, и с њим живео.

96

Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отачаства побегне, и незнано куда тумари, или шта више и довољно буде причине уверити се, да је с намером друга свог изневерити удалио се, онда ће оставши супруг у првом случају по истеку 4 године, а у другом после 3 године од времена оног удаљења моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем одсуствујућег и средством новина и средством земаљских власти потражи, и овај му се за једну годину дана не јави нити предстане, баш да би се место његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина, и супругу своме узрока к удаљењу његовом не дала, дозвољење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се после тога појавила, овај брак нарушити и друга свог натраг захтевати моћи.

97

Ако се жена у случају оваквог одсуства мужева без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и муж се први после појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг, или на своје захтевање, ако се невин нађе, он се од истога брака разводи, и добија право наново женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или инако одсуствовала.

98

У случају узрока за развод брака свагда ће се стране свом свештенику пријавити, који ће дужан бити, њих примиривати, и ако у томе не успе, протојереју оног окружја упутити их. Овог ће дужност бити, у трипут, и то не једно за другим, но у неком сразмерном растојању времена, примирење међу њима покушавати, опоменувши их како на свечано обећање при

венчању узајамно дано, тако и на жалосна и штетна следства развода брачног. Ако их и он не примири, то се онда упућује с тужбом на духовни суд, који ће и сам најпре примирење покушати, па ако не успе, тек онда о разводу судити, пошто сви докази тога рада наведени буду.

99

Сва дела спорна у смотрењу брака принадлеже суду духовном, а тако и парнице поради уништења и развода предузимаће се, расправљати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином.

• _____

Брачни правилник Српске православне цркве од 29. маја 1933.

Поступак за судове у Српској православној цркви од 12. јуна 1933.

Да се општи грађански судови не само за распру брачних парница, но и за сама питања о важности или разводу брака, за лица неправославна одреде, те да они по постојећем судореду и поступку за грађанске парнице прописаном, не само и та питања ислеђују и суде, но и пресуде о њима гласеће, по незадовољству стране великом суду на решење и пресуђење подносе; а што се материјалног закона тиче, међутим, док се нарочити закон не пропише за католике у духу цркве католичке, а за лутеране у духу њихове цркве, да судови наши суде ове ствари по основима, примљеним у законима оне цркве којој супрузи принадлеже; а ако је брак смешан, по законима оне цркве, у којој је брак благословен, где би им год стране закон своје цркве аутентично саме показати могле, а иначе где то стране не буду биле у стању учинити, или у случају сумње, да се обраћају попечитељству правосудија за настављење, које ће се за то имати са управом просвете споразумети, која ће и онако моћи преко свештеника дотичне вероисповести не само закон цркве за дани случај стојећи, но и за објашњење смисла његовог прибавити. У осталом, разуме се, да они смешани бракови, где је ма које лице православно, и о којима особено законодавно наређење постоји, под ово наређење не спадају.

Уредба Но 2444, од 7. децембра 1861. Зборник XIV страна 202.

Парнице брачне у смешаним браковима т. ј. где је ма која страна православне вере, спадају под надлежност земаљских православних духовних судова.

Законодавно решење од 9. септембра 1853. Но 359 (Зборник VII страна 80).

Устав Реформоване хришћанске цркве од 11. маја 1933.

Закон о верској заједници Јевреја у Краљевини Југославији од 14. децембра 1929.

100

За време трајања парнице брачне, дужност ће бити суда духовног напред одредити, припада ли невољној страни пристојан ужитак, који ће се по могућству и имању мужевљу светским судом измерити. Такође ако би деце било, постараће се о међувременом њиховом снабдевању и васпитању.

101

У случају, ако су обе стране под кривицом, ниједна не добија допуштење у други брак ступити; ако ли је једна страна невина, њој ће се дозволити у други брак ступити. Невиној

страни пресудиће се све користи брачне по закону, по природи брака, или по уговору њој припадајуће.

102

Разлучење само од заједничког живљења, које би се по нужди и на дуже време са ужитком или без ужитка определило, сматра се као и други покушај примирења између супружника, који, ако би се опет састали, јављају то само своме свештенику, а овај исто доставља својој духовној власти.

103

На развод брака не могу супружници уговора чинити, нити се на уништење или разведење, ни привремено, сагласити могу. Но почем је тужба на развод дана или пресуда изречена, могу се у призрењу имања свога, ако с њим неограничено располагасти могу, као и ужитка и снабдевања и васпитања деце поравнати.

104

Ова страна, којој је као невиној дозвољено у други брак ступити, моћи ће то без сваке препоне по закону чинити.

105

Жена разведена или пуштеница, ако је трудна не може пре порођаја, иначе ако је трудноћа неизвесна, не може пре навршених 9 месеци после развода, преудати се; осим ако по сведоци вештака на суду докаже, да трудна није, у ком случају по истечењу 6 месеци моћи ће у други брак ступити.

• _____

Удовица, која би се по смрти свога мужа наскоро преуdavати хтела, може то чинити и у оном случају, ако би од умрлог мужа трудна остала, само и ако женик на то пристане, о чему ће се пред месним кметом и свештеником писмено начинити и свештенику на чување предати. Ако би трудноћа неизвесна била, а удовица би се хтела пре 9 месеци од смрти мужевљеве преудати, онда се мора визитирати од месних бабица или, ако таквих у месту нема, од других у месту вештих старих жена, о чему ће се такође пред месним кметом и свештеником писмено начинити, на које се има и женик потписати, које ће се писмено свештенику на чување предати. Како у једном тако и у другом случају, свештеник ће ова писмена у нарочито за то начињени протокол заводити, који у случају догодивше се расправе о фамилијарном положењу детета може за доказно средство послужити.

Законодавно тумачење Но 4803 од 22. октобра 1859. (Зборник XII страна 72).

106

Ако ли жена не дочекавши истечење овога прописаног времена преуда се, брак ће задржати своју снагу, но она се лишава свију оних користи, које би од пређашњег мужа по разводу, и престанку брака имала; а муж, који такву узме, губи право захтевати уништење брака из узрока пређебрачне женине трудноће. И ако би се у случају рођаја детиња сумња

родила, да ли није у првом браку зачето, мора се исто дете и његова права средством заступника или браниоца под заштиту и обрану закона узети.

107

Што се год са намерењем и опредељењем брака слаже, оно све припада супружницима као права и дужности, нити се шта противу личних права уговором определити може.

108

Оба супружника дужна су љубавно међу собом и неразделно живети, дужности брачне извршивати, једно другом верни бити, пристојно једно друго предусретати, и у сваком случају у помоћи бити.

• _____

1. Никоме није слободно у своју кућу примити мужа одбеглу жену, осим њених родитеља, сродника, или месне власти, па и ови дужни су одмах, или најдаље други дан, јавити за такав случај полицијској власти, и ова да и њу и мужа јој без одлагања упути надлежном пароху ради прописног мирења и даљег поступка.

2. Овако се има поступати у сваком, било првом било другом, или ком му драго случају одбегавања жене од свог мужа.

3. Конзисторијска пресуда, која би гласила да се одбегла жена има вратити мужу да с њим брачно живи, има тачно и без сваког изговора од одбегле жене извршена бити, и у случају ако не послуша имају је томе склањати и духовне и мирске власти, и то саветовањем, поучавањем, помиривањем, донде, докле она корисност оваквог савета не увиди и к брачном с њиме саживљењу не склони се. (Уредба од 5. фебруара 1857, В Но 212 Зборник X страна 11).

109

Особито пак муж се сматра као глава и старешина куће и родбине, и по томе његова је дужност поглавито кућом и имањем управљати, за снабдевање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити и на сваком месту заступати.

110

Супруга пак дужна је мужа свога слушати, наредбе његове набљудавати, за њим ићи и где он за добро нађе, с њиме онде живети; њему по силама својим у отправању домаћих послова, у прибављању, а нарочито чувању имања припомагати, и кућевни ред и чистоту набљудавати, и нарочито децу намиривати, у чистоти и благодонаравију садржавати и чувати.

111

У случају ако би супружници у задрузи живели, поглавито припада право кућом и имањем управљати, и о снабдевању старати се, старешини кућном, који је у договору са пунолетним задругарима дужан о кући и кућевним пословима бригу носити; кућу пак и кућевне послове у реду држати и чувати, припада нарочито старешици, коју су дужне у том призрењу остале ма и пунолетне у кући жене слушати.

ГЛАВА III

О ПРАВИМА И ДУЖНОСТИМА РОДИТЕЉА И ДЕЦЕ

112

Деца или су брачна или ванбрачна, или усвојена; и по тој разлици имају различити вид и одношај правичан према родитељима и хранитељима својим.

113

Брачна су деца сва она, која се у законом браку роде. За такву сматра закон сву ону децу, која се после 180 дана од дана венчања или за 300 дана после смрти мужевље, или коначног развода брачне свезе од законе супруге роде.

114

Кад је дете овако у законом браку рођено, отац не може о законитости његова рођаја посумњати, нити се детета одрећи, осим јединога случаја, ако јасно докаже, да за време законо одређенога рока од 180 и 300 дана није му могуће било телесно смешење са супругом својом имати. Ни сама супруга признањем својим не може такво дете лишити законих права према родитељу своме. Ни само доказано блудочинство супруге ништа противу брачности детета не помаже.

115

Родитељи, под којима се разумева отац и мати, били они инокосни или задружни, дужни су деци својој бити и хранитељи. Они треба да се старају за њихов живот и њихово здравље, да их хране и одевају, да им тело снаже и подижу, васпитавају и душевне способности развијају, у закону Божијем обучавају, и науком срце и душу облагорођавају, и у полезном труду придржавају, и тако за срећнији живот приправљају, и основ благостању њиховом положе.

116

Ове дужности, које поглавито на оцу леже, ако би родитељи очевидно пренебрегавали на убитак среће дечије, онда има власт задружни старешина, који је за добро владање и поредак кућана под одговором, пристојним начином, који ако не помаже, и самим судским путем, настајати, да ови дужностима својим задоста учине.

117

Ове дужности родитељске за издржавање деце трају донде, докле год деца не буду у стању сама себе издржавати. Закон за такав рок узима пунолетност, или навршену 21. годину код мушкараца, а код девојака удају.

118

Расправа супружничка или и сам развод не ослобођава родитеље од њихове дужности спрам деце. Само у том случају потреба је исте дужности на оба родитеља разведена сразмерно поделити, тако, да ако се сами поравнали и сложили не би, закон уређује, да

деца мушка до навршене четврте, а женска до навршене седме године под материну храну и негу спадају, а остали под очину бригу долазе; ако не би особите околности среће ради дечије другу наредбу изискивале.

119

Све трошкове поради издржавања и васпитања деце дужан је поглавито отац носити, а после њега мати, за њом дед и баба од очине стране, а за овима стричеви, а после дед и баба од материне стране и ујаци; осим ако нису у задрузи, у ком случају ако уживају имање у заједници дужан је старешина кућни о снабдевању свију старати се, и после оца сву бригу поглавито носити.

120

Деца су дужна родитеље своје поштовати, и у свачему њима послушни бити, и противу воље њихове ништа не чинити, нити предузимати. И тако нико нема власти децу туђу изгубљену или одбеглу против воље родитељске задржати; но родитељи ће такву и помоћу власти натраг повратити, шта више развратну и непослушну децу умереном домаћом казном каштиговати моћи.

121

Што год деца под родитељском влашћу и њиховим управљањем прибаве, то родитељима својима прибављају, као год што наравно родитељи за своју децу имање прибављају и њима остављају.

122

Ако би пак деца осим родитељска управљања што трудом или поклоном, или другим законим начином стекла и прибавила, оно се сматра као њихова сопственост, премда до пунолетности под очино управљање спада. И отац је властан приплод дечије сопствености употребити на њихово васпитање, главно пак дужан је сачувати, осим особита случаја, ако би се потрошак тога за оснивање среће детиње изискивао, које се онда са допуштењем суда издати може.

123

Ово се све разумева о младолетнима, које родитељи издржавају и снабдевају; иначе пак што год такви својим трудом себи прибави, оно је његово.

124

Отац нарочито има власт дете своје недорасло за оно стање живота преправљати и васпитавати, које он за добро нађе. Но почем дете одрасте и 14. своју годину наврши, и склоност к другом начину живљења у себи осети и покаже, може пристојним начином оцу предложити, и захтевати, да га на онај начин живота окрене и упуту, за који способност и склоност има, које ако без успеха буде, моћи ће и сам надлежном суду молбу своју тога ради претставити.

125

Обавезе које би деца без родитељске воље учинила, немају никакве силе ни важности;

осим ако не би закони у особитом случају такве дозвољавали.

126

Отац је дужан малолетну децу своју у сваком случају заступати.

127

Родитељи немају права од деце накнаду трошкова, на васпитање њихово учињених, искати ако би деца доцније имања себи прибавила. Али ако би родитељи у немоћ или оскудност пали, деца су дужна њих пристојно издржавати и са потребама снабдевати.

128

Ванбрачно дете или копиле је оно, које је мати невенчана зачала и родила. За такво држи се и оно, које је истина од матере венчане у браку, али пре или после одређенога законага рока од 180 или 300 дана рођено; осим ако је недоношче, или од оца за своје признато или отац за 3 месеца дана судски одрекао се њега није.

129

Ванбрачно дете или копиле дужна је мати онако исто као и брачно држати, за његов живот и здравље старати се, њега добро васпитавати, и на пут вере и закона и среће наставити.

130

Ко је отац ванбрачном детету не сме се истраживати и доказивати, осим ако је случај одвођења (188 и 189 Казненог законика), или силовања (191 истог Законика), па би се време затрудњења подударало са временом одвођења или силовања, а и само на тужбу оних, којих се тиче.

Тако исто не сме се ванбрачно дете на име кога другога, осим на име материно у црквене књиге увести, ван ако ко сам призна да је отац детету, и одобри да се оно на његово име у црквене књиге уведе.*)

• _____

Измена од 7. маја 1868.

131

Уз матер и после матере дужан је отац дете ванбрачно издржавати. А после њих дужна је кућа и родбина, у којој се такво дете роди.

132

Ако су безбрачни родитељи скупа и хранитељи детету, онда им пристоје сва права и дужности спрам небрачног детета и његова имања, као и брачнима. Иначе пак у свима правима према таквој деци пречи је хранитељ него родитељ.

133

Небрачна деца искључују се из уживања грађанских права. Права пак и одличја према оцу и родбини само онда добијају, кад се законим путем најпре за брачну огласе.

134

Деца небрачна могу се законом учинити, и са брачном изравнати:

- 1) Кад би препоне брачне по гласу опредељења предидуће главе за уклоњиве оглашене, својим путем уклониле се, и брак пређе ништаван бивши за тврд огласио се.
- 2) Кад би родитељи таквог детета доцније у брак међу собом ступили.
- 3) Кад би на захтевање родитеља такво дете без штете трећег од више власти у одношај права брачне деце поставило се.

135

Само у случају ако се ванбрачно дете прописаним начином као законом и брачно огласи, добија и отац очинска права над њим. Иначе ово припада матери, или ономе, који га је хранио и васпитавао, или који га заступао буде (хранитељу или заступнику његовом), нити отац против воље материне себи то присвојити може.

136

Деца туђа, ако се прописаним начином усвоје, равнају се рођеној, или сасвим или од чести.

137

Усвојити се пак могу на три начина:

1) Кад човек или жена узму мушко или женско дете место сина или кћери без свакога услова и изузетка, и онда је такво равно сасвим рођеном детету, и зове се посинак или поћерка, а родитељи поочим или помајка.

138

Овако усвојено дете добија и име и презиме својих пародитеља, не губећи и своје родбине име, ступа у ред њихов, а добија сва права, била она лична или уговорна или наследна, која према својима рођеним родитељима и родбини има, која с тим не губи, но и после задржава.

139

Овакво дете ступа под родитељску власт својих пародитеља, и обавезано је свима оним дужностима, којима је према својима рођенима обавезано било. Оставља и крсно име својих родитеља, па слави поочимово и помајчино, које и у самој пунолетности задржава, ако му је и на вољу остављено преслављавати своје крсно име.

140

Посинак и поћерка морају бити барем 15 година млађи од свога поочима и помајке.

141

Младолетно дете противу воље својих родитеља, ако су у животу, ако ли нису, противу воље татора или заступника, не може се овим начином усвојити. И сама пунолетност не ослобођава дете од дужности саизвољење од родитеља у том случају искати, које ако не добије, усвојење без судског опредељења нема силе ни важности.

142

Ако се поочим или помајка у задрузи неподељени налазе, морају имати саизвољење од кућне задруге, т. ј. старешине, и осталих учесника законих у правима кућарским. Но ако они на то не саизволе, могу они на то допуштење од суда захтевати, које ако им се ипак одрече, могу из задруге са својим делом иступити.

143

Усвојити се може:

2) са погодбом и на неке услове, који се или с родитељима младолетника, или с тутором и заступником и судом или са самим пунолетником учинити могу. И права овога усвојења тумаче се од чести по изложеним основима горњим од чести пак по природи посла и погодбе. У случају сумње прече је тумачење на корист усвојенога него усвојитеља.

144

Или се:

3) усвојити може без изјашњења првога ни другога, и онда се такви усвојитељи сматрају као хранитељи а усвојени као храњеници, имајући само право на пристојно издржавање и упућивање, а не на име и остала права родбинска.

145

За први и други случај усвојења свагда је нужен писмени доказ, који ће свештеник и кмет, почем испитају, да ли је случај усиновљења, и да ли какве препоне нема, потписати; и стране ће то суду свом окружном ради потврђења поднети.

146

Ако би ко посредством тестаментa кога усвојити желео, то се онда сматра као једноставна воља поочима или помајке, за које савршену снагу изискује се још и саизвољење друге стране, којим је оно условљено.

147

Усвојење такво добија силу од дана потврђења судског, осим ако се не би стране другојаче изјасниле. И ово усвојење само се онда раскинути може, кад обе стране, које су утврдиле и закључиле са допуштењем судским, од тога одступе. И онда младолетно дете опет потпада под власт свога родитеља, који и за време трајања усвојења свагда остаје као наравни заступник права уговорних свога детета према поочиму или помајци.

148

Овоме усвојењу подобно може се посредством уговора без неправде и штете трећем учињене и побратити и посестрити. И онда се права побратима и посестрима по сили и изјашњењу учињена уговора мерити морају, у колико не би законим уредбама противна била.

149

Од ових разликује се по Богу отац, по Богу мајка, по Богу брат, по Богу сестра, која само

једну свезу љубави и благодарности оснивају, а у кругу права грађанских никакве промене не чине.

150

Како пунолетност детета настане, тако и родитељска власт престаје, т. ј. кад деца 21 годину наврше, онда мушко може изићи из куће, и за себе на своју руку радити, нити га родитељи задржати могу, као што се и оно не може противити, ако га родитељи отпуштају испод своје власти; такођер и кћи од 18 година може се удати, нити јој родитељи забранити или на пут стати могу.

151

Но ако би нужда изискивала, да дете и у пунолетности под родитељском влашћу остане, може га отац задржати; но ако би се дете суду потужило, дужан ће бити отац, узроке тога задржања навести и доказати, које ако учинити не узможе, губи власт родитељску. Узроци такви важни само се у недостатцима телесним и душевним полажу, и онаквима осведоченим поступцима, који показују, да дете без надзора својим пословима управљати није кадро, и само на погибао своју и имања свога дела предузима. У том случају остају таква деца под родитељском влашћу донде, докле се год ови узроци уклонили не би.

152

Но деца могу пунолетност добити и пређе законага рока. И ово бива, кад на захтевање младолетника, који треба да је 17. годину навршио, и његова родитеља суд одобри. За важне узроке опредељују се: кад би мушко ожењено било, на своју руку кућу држало, занат или трговину уредно водило или службу јавну са платом добило.

153

Девојка још младолетна удата излази испод родитељске власти, и ступа у одношај супружничких права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге. Ако ли би муж још за време малолетности њене умро, онда она остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у пређашњем одношају његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла, у ком случају опет потпада под власт родитељску својих родитеља.

154

Из важних и довољних узрока може се одредбом судском власт родитељска над децом од оца и одузети. Такви би узроци били: кад би отац с ума сишао, и у зграницо или лудило пао; кад би због учињена злочинства на дуже од једне године дана у тамници допао; кад би се некуд степао и за годину дана ни гласа ни трага му било не би; кад би он као распикућа, пропалица и скитница судски оглашен био. Но како би ове препоне престале, онда би и родитељска власт опет настала, и своју пређашњу силу добила.

155

Ако би отац децу злоставио, или би њих на зао пут живота упућивао, или васпитање њино сасвим пренебрегавао, то ће се моћи не само деца, и мати, но и сродници и старешине и добри људи суду потужити; и ако се нађе, да је тужба основана, таквоме ће се оцу власт родитељска одузети, и за децу сходна наредба учинити.

156-181

(Укинути Законом о старатељству од 25. октобра 1872.)

ЧЕСТ ДРУГА

О ПРАВИМА СТВАРНИМ

ОДЕЉАК ПРВИ

ГЛАВА I

О СТВАРИМА И ПРАВИМА НА СТВАРИ

182

Под именом ствари разуме се у законом смислу све оно, што није човек, или није лице, и на потребу човеку служи.

183

Ствари, које на потребу човеку служе, могу се у разном виду сматрати, и по томе, ради јаснога појма и законе употребе, деле се на разне родове, који се овде определити морају.

184

Ако такве ствари у очи и остала чула падају, зову се телесне, као што је земља, кућа, виноград, воћњак, алат, плод, одело и др., ако ли под чула не спадају, зову се бестелесне, као н. пр. право ловачко, право риболова и др.

185

Ствари оне, које се не могу с једнога места на друго кренути, или преместити, а да се у својим саставним частима и изгледу не наруше, јесу непокретне. Које се пак у целости својој могу преместити, оне су покретне.

186

Ствар може по себи покретна бити, и опет у законом смислу као непокретна сматрати се, које бива када се или законом определи, или сам ималац ствари уреди, да она као придодатак непокретне ствари буде; и онда се такав придодатак као и сама ствар за непокретну ствар држи. Тако је припадак и прираштај, докле је год неотцепљен од ствари, тако и све оно, без чега се ствар употребити не може, или је закон или ималац за непрестану ствари употребу определио.

187

Трава, дрва, плодови и све што земља издаје, је непокретно добро, докле се год од земље не одвоји. И саме рибе у води, и дивљач у шуми постају тек онда покретним добром кад се риба улови и дивљач ухвати или убије.

188

Она храна, дрво, пића, стока, лес и тежачки алат, и сви занатски или фабрични и рукоделни алати, који су за обичну употребу, ствари или домоводства потребни, сматрају се као њихов придодатак, следствено као непокретна ствар.

189

И она се свака ствар за непокретну сматра, која је са главном ствари скопчана тако, да се без нарушења главне ствари од ње одвојити не би могла: тако су све куће и остале зграде и здања, тако и све, што је у земљи укопано или узидано, или прилепљено или приковано; као: казани, узидани рафови, и све, што је за обичну потребу целога опредељено, као: ђерам, кабао, уже, ланац на бунару и т. д.

190

Права се сматрају као покретне ствари, ван ако нису са непокретним добром скопчана.

191

Више ствари скопчаних под једним именом чине само једну ствар, и сматрају се као једно цело.

192

Ствари које се могу употребити да се не потроше, називају се непотрошне, које пак без потрошка користи обичне не чине, зову се потрошне.

193

Којих се ствари цена испитати и одредити може по вредности других ствари, оне се зову процењиве, иначе су непроцењиве или бесцене.

194

Кад се вредност једне ствари одреди, зове се њена цена, која ако се узме обична корист по месту и времену у расуђење, цена је обична; ако ли се и друге особите околности, својства и угодности личне у призрење узму, онда постаје цена ванредна (чрезвичайна). Где друго што уговорено није, разумева се цена обична.

195

Ствари оне, које ником не принадлеже, но које свачије бити могу, ко их пре заузме, зову се пуне или ничије. Ствари, које сви употребити могу, и нико никога искључити од њих не може, зову се свачије, као друмови, путови, реке, обале реке. Што је за општу потребу народну опредељено, оно је народно добро.

196

Приватна су добра она, која припадају јединственим лицима. За јединствена лица узима се

и народ у скупи, и правитељство у призрењу својих сопствених добара. Од ових се разликују добра општинска, која на употребу општине служе, и општинска каса, која на подмирење општинских потреба служи.

197

Права на ствари могу бити таква, да се само на ствар односе, не узимајући у призрење оно лице, чија је ствар, и та су права чисто-стварна, која у себи закључују право државине (притежања), право баштинско (сопствености), право залогe, службености и наследства. Где се пак код права на ствари узима и лице чија је ствар, у призрење, она су права лично-стварна.

ГЛАВА II

О ДРЖАВИНИ И ПРАВУ ДРЖАЊА

198

Кад једну ствар држиш, и вољу имаш задржати је за себе, и то згодним знакомзначиш и покажеш, ти си држалац или притежалац такве ствари.

199

Тако ћеш од покретне ствари, као новца, хране, марве и т. д. држалац или притежалац бити, кад то у рукама својим имаш, у својој кеси, врећи, кући и т. д., и то држиш као своје, и то ће бити твоја државина; од непокретне пак ствари, као куће и кућишта, њиве, ливаде, воћњака, винограда, баште, воденице и т. д. онда си држалац или притежалац, кад заузмеш, обележиш, кад заградиш, окрчиш, засадиш, израдиш и т. д. Ако су ствари бестелесне, као права, онда ћеш држалац или притежалац бити, кад их уживаш у своје име.

200

Државина онда је тврда, и има силу и важност, кад је правична, т. ј. на праву основана, које ће онда бити, кад туђа права с тим остају невредима, нити се нарушавају. Тако ствари, које нису ничије, сваки слободно и правично заузети може. Ако ли су ствари туђе, без воље онога, чије су, или без пресуде судске или определења закона, не можеш их заузети ни правично држати.

201

Кад једну ствар правично држиш, имаш права држати је, и другога одбити и искључити. Ако ли ти имаш право на државину или притежање, а други ствар држи, то силом ниси властан онога из државине избити и искључити, него ћеш од суда помоћи тражити.

202

Где се распра о праву на државину дигне, па се сумња роди, онда се држи, да је на онога страни право, који управо ствар држи. Онај коме то драго није, и противслови, нека противно докаже.

203

Који једну ствар држи као своју, не знајући да је туђа, онај поштено мисли, и јест поштен или савестан држалац или притежалац; који пак зна или по околностима дознати може, да је она ствар туђа, и опет је не пушта, онај поштено не мисли, и јест непоштен или бесавестан држалац или притежалац.

204

При враћању и накнади разлика се чини по закону између савесног или бесавесног држаоца или притежаоца. Онај, т. ј. поштено мислећи, враћа ствар, па више ништа; за оно, што је употребљавао, уживао, трошио или потрошио ствар, није дужан одговарати; јер њему припадају сви плодови већ сабрани, и све друге уживане користи за време свога притежавања; шта више, њему припада и накнада за трошак поради обдржавања и веће плодородности учињени, у колико је с тим цена исте ствари порасла. Преко тога такви има права и ону цену коју је за ствар дао, натраг захтевати. Овога свега призрења бесавесни притежалац лишава се; јер он не само све изгубљено покрај ствари накнадити, но и ону корист, коју би прави притежалац имати могао, попунити мора, по обичној процени вештака.

205

Ако ли је бесавесни притежалац још преко тога забрањеним или злочиним начином на државину туђе ствари дошао, онда ће по оној цени, коју сам притежалац из особита за себе уважавања полагао буде, накнаду учинити дужан бити. У призрењу пак особитог трошка за добро ствари учињеног сматраће се као онај, који се без налога и пуномоћства за туђу ствар заузео.

206

Кад задружна кућа, или дружина заједничара, или општина једна, или и само правитељство што туђе држи, онда се савесност или бесавесност оних у призрење узима, који именом њиховим држе, и који су за то задрузи и осталим заједничарима под одговором.

207

Ако ко и савесно једну ствар држи, опет од онога дана, кад је од правог притежаоца судски на враћу опоменут, сматра се као и несавесни притежалац, и одговара за све као и овај.

208

Где год твоју ствар нађеш и познаш, можеш је натраг искати, и теби се твоје вратити мора. Али силом да не узимаш, осим ако није на обрани или на гоњењу. Иначе, ако ти други не пушта ствар, да га судом имаш натерати.

209

Кад се два или више њих препиру о томе, коме државина ствари једне припада, до пресуде причуваће је суд, или онај, чијим именом когод ствар држи.

210

Како ствар изгубиш или оставиш, твоја државина престаје. Али право за то не престаје, но стоји, докле год воља траје. Јер ако се ствар нађе, или се такав на своје врати, опет државину добија, нити смета, што употребљавао и уживао није, осим случаја застарелости.

ГЛАВА III

О СВОЈИНИ (ПРАВУ СОПСТВЕНОСТИ), НАРОЧИТО О ПРАВУ БАШТИНСКОМ

211

Све ствари, добра и права, која Србину принадлеже, јесу његова својина или сопственост, које ће рећи, да је сваки Србин савршени господар од својих добара, тако, да је он властан, ова по својој вољи уживати, с њима по вољи располагати, и свакога отуда искључити, наравно по пропису закона.

212

Право сопствености на производе сила човечијих, и остале покретне ствари, које се силама човечијим придржавају, оснива се на самој природи, следствено већ је то законом природним опредељено; право пак сопствености на непокретна добра, као земље засађене и нарочито незасађене, обезбеђено је Уставом земаљским и законом грађанским. Ово право сопствености на непокретна добра, назива се право баштинско, или једном речју баштина.

213

Као год су спахилуци, тимари и зијамети укинута у Србији, тако нити их има, нити се унапредак увести могу, но сваки је Србин од свога добра (мала) савршени господар, или прави баштиник, у ком се законом обезбеђава и заштићава.

214

Ограниченост права сопствености никад се не претпоставља, но који би такву потврђивао, мора њу доказати.

215

Ствар једна покретна или непокретна може и неколицини принадлежати, и онда се они на целу ствар односе као једно лице. И право њихово бива право заједничко, ако није коме од њих особита чест назначена, која искључиво њему и припадлежи.

216

Ко је господар од ствари какве, тај има право и употребити, и уживати је, и сваку корист од ње вући; а и по својој вољи не употребити, не уживати, сасвим или од чести на другога пренети. Ко је томе противан, или ко то себи присвојава, мора доказа имати, или у закону, или у изјашњеној вољи господара.

217

Нико не сме натерати другога, да своју ствар, или своју баштину или једну чест уступи, било бадава (туне), било у промену или за новце. Само ако би општеном благом изискивало, и то би Књаз у сагласију са Саветом за добро и право нашао, да се чије добро за опште благо земље и народа употреби, мора поједини житељ опште благо свом сопственом претпоставити, и своје добро држави уступити почем потпуну накнаду зато од државе добије.*)

• _____

Закон о заузимању приватних непокретних добара за опште народне потребе, поред накнаде за иста (експропријација) од 15. марта 1866, са изменама и допунама.

218

Ако ти твоју ствар код другога нађеш и познаш, а ти је ниси уступио, имаш права искати на суду, да ти се твоја ствар изда.

• _____

По 218 и 219 законика Грађанског, кад когод било какву своју ствар код другог нађе и докаже, да је његова, а он је уступио није, мора му се од оног, код кога ју је нашао, повратити, па и ако је овај поштеним начином до ње дошао дакле, ако је купио незнајући да је крадена, и да продавац није прави продавац од ње; јер ако је купац непоштеним начином такву туђу ствар прибавио, он онда осим ствари још и сву штету и изгубљени добитак мора господару ствари попунити. Ова правила за све без разлике ствари, које између људи пролазе, законом тако изложена, постаје без изузећа и за стоку и за сваку производа земаљских струку, као храну, коже, лој восак и т. д.

Изузима се пак од правила 221 у случају поштеног прибављања туђе ствари од стране оног, код кога се она нађе, ако је он њу купио на јавној лицитацији, или од оног коме је иста ствар под каквим год видом од господара поверена била, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује; дакле тако и стоку, само ако је од онаквог купио који објаву од стране правитељства има као трговац са живом стоком или од власти на јавној лицитацији, или од оног, коме је господар исту своју стоку било под каквим видом поверио био; а други производ земаљски такође у ова два последња случаја, и осим ових само онда, ако је купац од оног купио, који као признат и јаван трговац и шпекулант од таквих производа с њима ради.

Дакле, без овога свега, ако ко купи стоку какву, или производ какав од кога, па после докаже други, да је његова, и од њега украдена, она се мора, као и свака друга ствар у таквом случају по смислу 218 и 219 законика Грађанског правоме господару од купца вратити или, ако је међутим потрошена, цена њена од истог купца издати му се, а купцу остаје обратити се на оног, од кога је купио, и своје оване издате новце од њега повратити, или од оног, на чије је јемствовање да је продавац властан ствари продати, он је њу од овог купио." (Законско тумачење од 24. јула 1849. В Но 739 Зборник V страна 39).

219

У том случају мораћеш на суду доказати, да је ствар твоја, и код кога се налази. Које ако

јасним знацима покажеш, ствар ћеш твоју добити.

220

Ако се докаже, да је купац покретне ствари имао основа посумњати се о поштењу продавца, било то по личним својствима продавца, било по његовој радњи или по реткости и особености ствари, или по ниској цени, или по времену, месту и начину продаје, или по другим околностима, или купац не зна да именује лице од кога је купио, или каже да је купио од кога, који је умро или у свет отишао, и не може да се испита, а куповину и не може доказати, дужан је не само ствар повратити без накнаде њеном пређашњем господару, него ће и сву штету и изгубљени добитак накнадити као бесавестан купац.

А ако је купац покретну ствар прибавио од лица и на начин, по коме се он није могао посумњати о поштењу продавца, онда као савестан купац дужан је ствар, но само тако повратити, ако би му сопственик накнадио оно, што је за њу дао и на њу потрошио.*)

• _____

Измена од 5. маја 1864.

221

Но ако би такви оптужени, код кога се туђа покретна*) ствар нашла, доказао, да је он ту ствар купио или на јавној продаји, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, или од занатлије, који такве ствари прави, или од онога коме је господар исту ствар на послугу, или на оставу, или у залогу дао, или коме би ствар иста под каквим год видом поверена била тако, да купац о њима није могао зло помислити, или о поштењу њиховом посумњати; онда тужитељ ту ствар, ако је тужени својевољно не пусти и с накнадом се од својих предака не задовољи, судом добити неће, него ће право имати накнаду тражити од оних, који су одговарати дужни.

• _____

Измена од 5. маја 1864.

222

Што се не да разликовати и распознати, оно се не може као своје ни тражити; него се само накнада од онога, који је за то одговарати дужан, путем судским искати може.

223

Сваки, у кога се рукама, или у чијој се државини ствар једна налази, држи се за поштеног држаоца, докле се год противно не докаже. Само доказано јаче право може кога из држања ствари једне избити. У случају равног права првенство припада притежаоцу ствари.

224

Ако оптужени траг ствари замеће: говори да ствар није код њега; или је иста ствар код њега била, а како је тужитељ тужио, а он је њу уклонио, или од себе одметнуо; он се већ

зато свакога призрења лишава, и ствар се од њега одузима, и тужитељу као правом господару предаје.

ГЛАВА IV

О ПРИБАВЉАЊУ СТВАРИ

225

Да ко постане господаром какве ствари, мора такву себи законом прибавити.

226

За свако законом прибављање ствари једне изискује се пуноважан основ и закони начин.

227

Као што су ствари различитога рода и реда, тако су и начини, којима се исте прибављају, различни.

228

Неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и задржати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њиховим господаром.

229

Пуста места нису ничија, и таква сваки заузети и освојити може.

230

За пусто место држи се и оно, које је својевољно остављено, с намером не вратити се натраг. И ово се држи:

- 1) ако правога господара за 10 година нема, нити му се за то време трага ни гласа зна, осим ако му није могуће било вратити се, или јавити се;
- 2) ако је толико времена протекло, да је место запуштено у луг обрасло, и зато се на ново крчити морало;
- 3) ако је прави господар оставио, па дознавши, да је други заузео, за годину дана противан показао се није, а могао је.

231

Само онај луг, који се по одредби Правитељства за крчење определи, може сваки, почем окрчи, себи присвојити, и онда да му је крчевина у баштину.

232

Забранити луг ради крчевине, и том забраном или захватином себи присвојити, слободно није, нити се то без особита и нарочита допуштења надлежне власти чинити може.

233

Крчити дозвољену честу прече је суседу него другом. Између два успоредна суседа дели се крчевина на поле дуж границе њихових земаља; а тако и са суседом са зачеља или

увратина. С крчевином у бок туђе земље нико да не заилази, но сваки да се држи свога премачеља, осим ако му сусед дозволи.

234

Што је год свима житељима земаљским или једне целе општине на уживање опредељено, оно поједина лица немају права заузети, ни сасвим ни од чести.

235

Дивље звери шумске, као медведи, курјаци, (вуци), зецови, дивљи вепрови и т. д. онога су, ко их ухвати или убије; а тако и дивље птице, биле оне за јело или не, онога су, ко их ухвати или убије. Кад и где није слободно ловити, определиће се особитом уредбом.

236

Дивљач ухваћена или припитомљена донде је наша, докле се у нашој власти налази; како пак природу дивљачине на себе узме, и испод власти наше изиђе, престаје бити наша, и припада ономе, који је први ухвати или убије.

237

И риба се сматра као шумско зверје, онде где особитом уредбом право риболова није забрањено или коме уступљено.

238

Животиња питома, као коњи, волови, и т. д. гуске, патке, кокоши, ћурке и т. д. ако и испод наше власти изиђу, опет остају наше, и право нам припада на повраћај, и сваки је дужан издати.

239

Ројеви домаћи и голубови наши су тако, као и друга питома животиња.

240

Рој од твога преседа твој је, и ти имаш власти устопце вијати га, и где год нађеш, узети га. Но ако ти њега за 24 сата вијати пренебрегнеш, престаје бити твој, и припада као и друга дивљач ономе, који га ухвати.

241

Рој шумски у грму сматра се као ствар ничија, и припада ономе, који га први нађе и грм закрсти.

242

Ствар изгубљену туђу ако нађеш, није твоја. Ако се по знаку каквом позна чија је, да је одмах ономе вратиш; ако ли се не позна, па је ствар мале вредности од једног двадесетака до 12, да јавиш месној власти, која ће по обичају свакоме на знање дати, не би ли се како господар исте ствари нашао; ако ли би ствар више од 12 двадесетака вредела, онда ћеш морати јавити среском или окружном начелнику, који ће својим начином по потреби и преко новине објавити.

• _____

Уредба о убрзању рада код судских и иследних власти. члан 1: Старе чаршијске и пореске вредности у грађанском и кривичном законодавству претвараће се у нову динарску вредност овако: један стари чаршијски грош раван је једном динару, а један стари порески грош раван је два динара.

243

Ако би после објављења нађене ствари прилично време протекло и господар се ствари показао не би, онда ће се речена ствар или код находника, ако би безбедно било, оставити, или код суда, или код кога другога причувати; ако ли се иста ствар сачувати не би могла, онда ће се јавно продати, и цена уставити и причувати.

244

Ако се господар ствари покаже, и своје право јасним знацима докаже, онда ће се нађена ствар, или цена исте њему издати, и он ће дужан бити све учињене због ствари његове трошкове платити, и још 20 од стотине вредности као награду находнику дати.

245

Ако се господар ствари за једну годину дана не покаже, онда ће се ствар нађена или цена предати находнику, који ће властан бити њу као савесни притежатељ употребити, и њом користити се; тако, да он дужан буде, ствар или цену, ако би се господар за три године показао, њему натраг вратити, задржавши ползу и корист за себе; ако би се пак господар ствари тек после три године јавио, да већ ни за саму ствар одговорати дужан не буде, осим случаја непоштена мишљења или преваре, која варалици не треба да помаже.

246

За непоштено мишљење узима се и оно, кад находник наведене претписе чинити пренебрегне; у ком случају је и за сва штетна следства одговорати дужан, нити му икаква награда припада; но шта више, овакав и под казну сразмерну потпада.

247

Ако је њих више једну ствар заједно нашло, то њима свима једнака права и једнаке дужности припадају. Да је ствар једну заједнички нашао, држи се и онај, који је први опазио, и за њу се машио, макар да би је други пређе добавио.

248

Што је год по природи својој или по уредби земаљској општеномодно или правитељствено добро, оно нико себи присвојити не може, као што су реке, острва, обале, руде, неке шуме и њихов род и т. д. што се особитим уредбама опредељује.

249

За изгубљене ствари узимају се и оне, које су закопане, узидане, или како друкче сакривене, да им се правога господара не зна, с којима, кад би се нашле, онако исто поступити ваља, као и са изгубљеним и нађеним стварима по горе изложеним прописима.

250

Ако би се такве закопане, узидане, или друкче сакривене ствари састојале у новцу, злату или сребру, у накиту, драгом камењу, или другим драгоценостима, које су тако дуго сакривене лежале, да се њихов господар дознати и пронаћи не може, онда се такве ствари изнађене зову сокровиште (закопано благо), и ово се мора јавити начелству окружном, откуда ће извешће учинити се врховној власти.

251

Од оваквога нађенога сокровишта припашће једна трећина правитељственој каси, једна трећина ономе, који је нашао, а једна трећина ономе на чијој се земљи нашло. Ако је пак ово двоје у једном лицу скопчано, онда ономе обадве ове трећине припадају.

252

Ова трећина не припада ономе, који би на тражење сокровишта најмљен био, или који би нађено притајио, па би се после дознало; јер у првом случају најмљеници добијају најамну награду, а у другом случају трећина припада ономе, који би за таквога находника потказао, или ако таквога не би било, припада општенародној каси.

253

Но ако работници најмљени случајно на сокровиште наиђу, онда њима као находницима једна трећина припада.

254

Какво ће право ко на плен од непријатеља добивени имати, определиће се у војно-полицајним законима.

255

Који туђу ствар покретну од пропасти спасе, онај само има право од господара, који ствар прима, захтевати накнаду за трошак учињени, и сразмерну награду за труд. Тако:

256

Овца моја, коју ти од вука отмеш, није твоја, но моја, ако ти труд наплатим и штету, коју си претрпео, накнадим; које не може више изнети од вредности овце.

257

Који из пожара што изнесе, није себи изнео, већ ономе, чије је; и из сакрушене (разбијене) лађе спасено онога је, чије је било. Али за труд и штету припада плаћа и накнада, наравно која не може бити већа од спасенога добра.

ГЛАВА V

ПРИБАВЉАЊЕ СТВАРИ ПРИРАШТАЈЕМ И ПРИПАТКОМ

258

Све оно, што из једне ствари проистиче, или се само собом њој прилаже тако, да од другога кога не долази, зове се прираштај или припадак исте ствари. Ово бива или самом природом или рукотворином (художеством), или и једним и другим.

259

Сви производи или плодови земље, као траве, гљиве, јагоде и т. д. које земља без труда и радње човечије издаје и избија, принадлеже наравно ономе, чија је земља.

260

Тако и сав приплод и добитак, који од животиње једне долази, као теле, јагње, вуна, млеко и т. д. принадлеже ономе, чија је животиња.

261

Мушко животно при приплоду не узима се у рачун; нити господар животиње мушке, од које је приплод зачет, дела тражити може, осим случаја особите погодбе.

262

И острво на речици, које постане, сматра се као прираштај оних земаља, које дуж обе обале леже. И у том случају господари земаља, према новопоставшем острву лежећих имају право по мери дужине својих земаља исто острво, ако би на средини лежало, поделити; ако ли би исто острво на једној страни ближе једној обали постало, онда господар исте обале има право цело острво задржати. Острво на пловним рекама постала, принадлежаће правитељству, а са дунавским и савским новопосталим острвима поступаће се по смислу јавних трактата.

263

У случају, кад вода једна пресуши, или се на више кракова или рукава расцепи, и тако се острва начине, или се земље полију и поплаве, онда пређашње право господара оне земље мора остати невредимо.

264

Кад вода једна своје корито остави, онда они суседни господари, који би се таквом променом оштетили, имају право из остављенога корита штету своју накнадити; а после ће се с њим онако поступати као и с новопосталим острвом.

265

Она земља, коју би вода мало по мало на једну обалу нанела, припашће господару исте обале.

266

Она пак земља, коју би вода силом од једне обале откинула, и на другу пренела, неће припасти оном господару обале, куда је однесена, но само у оном случају, ако би пређашњи господар њу оставио; које се разумева онда, кад њу за годину дана радио, или њом користио се не би.

267

Сваки онај, чију земљу вода рони или односи, властан је такву против урона утврдити; но само у толико, у колико би нужно било, да своју земљу спасе и сачува. И зато којекакве зграде метати, дрва засађивати, и тако ток реке променити, којим би се пловидби, воденицама, риболову, и другима туђима правима штета нанети могла, неће смети. Зато тако што без допуштења среског и окружног начелника неће се предузимати.

268

По овим основима судиће се и случају, кад се брдо срони, или водојажом однесе, на туђу земљу нанесе. Ако би горња земља сроњена доњу тако поклопила, да она пређашњи вид свој изгуби, губи се и припада оном, чија је земља доња; ако ли задржи свој пређашњи вид, остаје пређашњег господара, но овај је дужан онеме штету накнадити по процени вештака.

269

Онај, ко би туђу ствар прерадио, њу са својом саставио, спојио, смешао, не добија с тим право на туђу ствар.

270

У случају такве смеше, ако се ствари смешане или састављене одвојити или раставити, и тако у пређашње стање поставити могу, ствари ће се о трошку онога, који је смешу учинио, поделити, и свака ће се своме господару повратити.

271

Ако се пак ствари смешане не би у пређашње стање повратити могле, онда по мери смешаних ствари имаће сви, чије су ствари смешане, заједничко право донде, докле се исто не определи и не растави.

272

Ако би се та смеша без знања и воље господара ствари учинила тако, да би помешач на превару ишао, и онога оштетити намеравао, онда помешана ствар припашће невиноме. И кривцу никако друго право не припада, но накнаду по мери најмање цене захтевати, која ће му се пресудити; но и сразмерну казну за превару своју избећи неће.

273

Неће ли невина страна целу смешану ствар да задржи, онда има права накнаду од кривца по мери највеће цене, и саму штету, или корист, коју би имати могла, захтевати.

274

Ако би обе стране у томе невине биле, и та би се смеша или случајно догодила, или би други ко без њихова знања учинио, и ствари се смешане, састављене, или спојене не би раставити и оделити дале, онда остаје право онеме, чија је ствар скупоченија, или ствар смешану задржати, и другога по правој вредности његове ствари исплатити, или се подобном наплатом своје задовољити.

275

Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да само своју ствар оправи или поправи, па се не би она оделити могла без порушења, онда онај не може добити ствар своју, но само њену вредност, коју ће му овај, ако је навалице учинио, двоструко наплатити, ако ли је нехотице или у незнању учинио, само једноструко, осим ако поправка није веће вредности него сама ствар; онда наравно ствар уступа поправци.

276

Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да она сасвим други, и то скупоченији вид добије, то ће онда он дужан бити, ако је хотимице учинио, двоструко, ако ли у незнању, једноструко вредност њему накнадити.

277

Ако ко на својој сопственој земљи здање какво или зграду од туђе грађевине сагради, и то учини у незнању, онда истина таква зграда припада њему, чија је земља, али мора ономе, чија је грађевина, платити по цени, као што је међу људима; ако ли је то знајући да је грађевина туђа, или и против воље онога чија је, учинио онда ће морати исту грађевину цену двојином платити и сву штету, ако би коју господар грађевине трпио, накнадити.

278

Здање, које би ко од своје грађевине на туђој земљи саградио, иде такође за земљом, и припада њеном господару, само је овај дужан, ако је онај то у незнању учинио, њему по обичној цени здање исплатити; ако ли је онај то знајући и хотећи, или и против воље овога учинио, онда му на вољи стоји, или по обичној цени задржати, или ако му није на корист, нагнати га да грађевину своју крене, и њему штету накнади. Но ако би господар земље онога, који би незнајући такво здање градио, гледао, и опоменуо не би, или би дозволио, и почем је саграђено, после противио се, губи то право, и онај може му место његово обичном ценом исплатити, и заједно са здањем задржати.

279

Који би с мојом грађевином на туђој земљи здање градио, тај је дужан мени грађевину, ако је знајући учинио, двојином цене, ако је не знајући, једноструком ценом наплатити, а здање остаје оном, чија је земља, па ће се поступати по пропису напреднаведеног 278.

280

Што се тиче особитог случаја, где је са знањем и уговором од пређашњих времена ко здање на туђој земљи саградио, за такав постоји и особита уредба од 3. априла 1840. године КБ Но 227 - Ц Но 387*)

• _____

Уредба КБ Но 227 обнародована у Зборнику I страна 210.

281

Ако ти твојим семеном туђу њиву засејеш, плод није твој, но онога, чија је њива; само ако

си не знајући учинио, добићеш накнаду за семе и радњу, ако ли си знајући и навалице учинио, губиш и семе и радњу. Тако исто ако твојим сађеницама туђу земљу засадиш, нису твоје, но онога, чија је земља, ако су већ жиле пустиле. Ако ли туђу њиву туђим семеном засејеш или туђу њиву туђим сађеницама засадиш, одговараш и ономе чије је семе, и оном чија је земља, по смислу 279.

282

Онога је воћка или дрво, на чијој је земљи стабло, ма се жиле и у туђу земљу пустиле, или гране над ову надвеле. Само је сваки властан, жиле туђега дрвета, у својој земљи пресећи, и гране над своју земљу надведене скресати. Дрво, којега стабло на међама стоји, јест опште онима, чије су међе.

283

Плод, ако с гране на туђу земљу опадне, господар дрвета да није властан тражити га, нити зато суседа прети.

284

Ако се стране у преднаведеним случајима друкчије поравнају, које ће свагда саветно и добро чинити, онда нек им онако буде.

ГЛАВА VI

О ПРИБАВЉАЊУ СТВАРИ ПРЕДАЈОМ

285

Ствари оне, које већ имају господара, могу се прибавити, кад законим начином од једнога пређу на другога, и овоме се предаду.

286

Ово бива, или кад два или више њих међу собом уговор учине, или кад ко наредбу учини на случај смрти, или кад судија тако реши, или кад закон сам тако опредељава.

287

Оне покретне ствари, које се предати и узети могу, прелазе на другога онда, кад се из руке у руку другоме предаду.

288

Оне пак покретне ствари, које се не могу из руке у руку предати, као што су дугови, товари велики, дућански еспапи, предају се знаком каквим сходним, као што су: писмени докази, кључеви од дућана или од магазе еспапске и т. д.

289

Покретна ствар прелази на другога и онда, кад онај, који је пре ствар какву у своје име као своју сопствену држао, изјасни се савршено, да ће у напредак у име другога, који ствар исту прима, држати.

290

Ствари покретне, ако се послати примцу морају, онда су његове, кад их овај прими, ако он није наредбу учинио, како да се пошаљу; јер ако је он наредио, како да се пошаљу поименце, постају његове одмах, како се из руке прилици предаду, и ако тако пропадну, њему ће пропасти.

291

Ствар покретна постаје онога, коме је господар њен најпре преда; а ако би исту ствар и другом обећао, или дати му изјаснио се, то ће он за то одговарати.

292

Као што је опредељено, да се непокретне ствари у књиге баштинске код судова окружних уводе, тако ће се при свакој промени господара морати на новог баштиника исто непокретно добро пренети и уписати.

• _____

Уредба о убрзању рада код судских и иследних власти члан 58: Преноси непокретних имања пуноважни су само онда, ако је сопственик пренео на прибављача код надлежног првостепеног суда оригиналну тапију од имања које уступа.

293

Сваки, који на другога добро какво непокретно, као: кућу, њиву, ливаду, виноград, воћњак и т. д. преноси, мора сам господар или баштиник од истога добра бити; иначе пренашање таково нема силе ни важности.

294

Да се непокретно добро на другога преписати може, нужно је да господар добра, по учињеном уговору или изјашњењу, сам суду лично предстане, и на то саизволи. У случају немогућства или немоћи, мораће то чинити или преко довољно на то опуномоћенога лица, или ће пред два из суда изаслата члана своју вољу изјаснити, и писмено закључење предати, који ће то суду доставити.

295

Ствар непокретна, као: кућа, виноград, њива, ливада, која се на другога преноси, мора тачно назначена и опредељена бити, тако, да се разликовати од свију других може, као место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученога посла.

296

Ако би се промена таква, или пренашање на другога оснивало на пресуди судској, и деобном писму, или на тестаменту, то се и такви докази приложити и навести морају.

297

Ако ко довољнога и јаснога доказа за увод у књиге баштинске нема, а њему би на срцу лежало у књиге увести се, то он може међу тим захтевати, да се уведе под условом, ако своје право не покаже суду, да се опет избрише, које ако би он по пропису доказао, онда првенство добија као прави господар од дана условног увођења у књиге.

298

Који пре на једну ствар непокретну у књиге јавне уведен буде, онога је ствар.

299

Са увођењем новог господара у књиге јавне баштинске он и закону државину добија, која се по обичају и получава.

300

Како је ко ствар примио и добио, он и сва права с њом скопчана добија, с којима не треба смешати права на саму личност предаваоца односећа се; она следује за лицем.

301

Тако исто и бремена се ствари скопчана на јавним књигама оснивајућа се, прелазе на новог господара заједно са ствари. Зато ко ствар какву прима, ваља добро да се извести и о правима и бременима с њом скопчанима; иначе следства сам себи нека припише.

302

Сопственост ствари губи се или кад је таква воља господара, или кад закон прописује, или кад пресуда судска тако гласи. И онда непокретне ствари преписују се на другога, коме исте ствари по основу реченом припадају.

303

Начин пак, који при пренашању ствари, нарочито непокретних, код суда набљудавати ваља, зависиће од особитог прописа и упућења.

303 а)

Кад дужник своје ствари, било покретне или непокретне, на другога пренесе у намери да своје онога времена повериоце оштети, пренос пада, ма да је и судом утврђен, и повраћа се у пређашње стање, и то ако је пренос у виду поклона по 565 ако је у виду теретнога уговора, само онда, ако је онај, на кога су ствари пренесене, био бесавестан.

Бесавестан прималац одговара и за вредност покретне или непокретне ствари, ако ју је престао притежавати, а такође и за друге користи, по основима овог Законика.

Под преносом ствари разуме се и пренос права и примање обавеза.

О томе, да ли је дужник преносом покретне или непокретне ствари ишао да своје повериоце оштети, као и бесавесности онога, на кога су пренесене, суд ће, у недостатку других непосредних доказа, судити по околностима, нарочито по природи посла, по основу и начину отуђења на који је то закључено, по стању и по личним одношењима у преносу учествујућих лица.

Не важи пренос покретних или непокретних ствари између родитеља и деце (предака и потомака), између задругара и између мужа и жене, у колико је на штету повериоца

преносиочевих онога времена учињен.

Застарелости између ових у последњем одељку именованих лица, нема места, до год они заједно живе. Но пренос како између ових тако и других лица остаје сталан, нити се против њега поступати може, ако га у званичним новинама трипут огласе, и нико противу тога за шест недеља, од дана последњег огласа у новинама не протестира.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

ГЛАВА VII

О ЗАЛОЗИ

304

Ствар она, на коју зајмодавац такво право има, да ако дужник по обавези на време њега намирио не би, он себе из ње намири, зове се залога.

305

Свака ствар, која год међу људима пролази, и онима на потребу јесте, може служити као залога. Ова ако је покретна, рађа залогу покретну, ако ли је непокретна, рађа залогу непокретну, и свака своју природу задржава.

306

Свака залога претпоставља дуг. Но сваки дуг не води за собом право на залогу. Ово право мора бити или већ законом опредељено, или на уговору или последњој вољи господара основано, или тек пресудом судском добивено.

307

Покретна ствар онда је у залози, кад је управо предана већ; а непокретна онда, кад је као и друга сопственост у књиге судске уведена.

308

Покретне ствари, које се не могу предати из руке у руку, предају се као и код права сопствености сходним или уобичајеним знацима.

309

Право на залогу може се и међу тим прибележити у књиге, које бива као и при условној прибелешци права баштинскога.

310

Ко има залогу какву, тај може исту опет другом у залогу дати, ако му од његовог заложивоца није нарочито забрањено.

311

Тако и на залогу непокретну може други безбедности ради за себе право заложно прибавити, ако својим путем исто у књигу судску уведе.

312

Ко залогу има, онај право има на одређени рок, ако дужник дуг не исплати, ценом залогe себе намирити; ако што претече вратиће дужнику.

313

Ако је залога у треће руке, као пазалога, прешла са знањем господара исте, онда овај не може дуг свој исплатити без знања трећега, у чијим се рукама залога налази.

314

Сваки само своју сопствену ствар заложити може. Залога на туђу ствар не важи ништа, и уништава се на тужбу господара ствари, коме припада право на повраћај своје ствари, коју онај издати мора, имајући право накнаду од заложноца тражити.

315

Право залогe на ствар садржава у себи и право на плодове ствари, и све што из ње произлази. Само сабрани и одвојени већ плодови не сматрају се као са ствари скопчани.

316

Ко има право залогe, па би се показало, да је вредност залогe т. ј. заложене ствари тако малена, да дуг из ње намирити не може, онда тај има право искати од свога дужника другу довољну залогу за свој дуг.

317

Онај, који добије залогу за сигурност свога дуга, дужан је ствар заложену позорљиво чувати, да се не би како изгубила, или порушила и покварила; јер у том случају он ће за кривицу своју или небрежење одговарати и залогу накнадити морати. Само ако би заложена ствар сасвим случајно изгубила се или порушила и покварила, он се од одговора и накнаде ослобођава.

318

Заложену ствар зајмодавац употребљавати и с њом се служити није властан; осим ако није то од господара заложене ствари нарочито дозвољено.

319

Ако би држалац залогe ствар заложену другоме у залогу дао, онда он у случају кад би заложена ствар пропала, или се порушила и покварила, свакојачо за то одговара, и онда кад код њега иста ствар не би пропала, порушила се или покварила.

320

Ако би време одређенога рока за исплату дуга прошло, и дужник зајмодавца намирио не би, нити би залогу искупио, онда овај има право са знањем суда заложену ствар продати, и себе намирити.

321

Ако би се заложена ствар скупље продала, него што дуг износи, онда ће се сувишак издати дужнику; ако ли цена од продане залогe не би залегла, онда зајмодавац може остало, што још недостаје, од свога дужника тражити.

322

Ако би господар заложене ствари за време, док још залогa траје, исту ствар на другога пренео, то овај није дужан пустити је из руке све донде, док њега дужник не намири.

323

Ако ствар заложена пропадне, или се зајмодавац права на залогy одрече, или је безусловно дужнику поврати, онда и залогa престаје, премда дуг и после остаје.

324

Ако је залогa на неко опредељено време ограничена била, онда како исто време протече, престаје и право на залогy.

325

Кад се дуг исплати, престаје залогa; тако, да како год што је дужник дужан дуг платити, тако је и зајмодавац одмах дужан залогy издати, нити је властан задржати је због другог каквог дуга. Он у том случају може себе само с тим обезбедити, што би заложену ствар у судске руке предао, и захтевао, да се сигурности своје ради задржи, и узапти, да не би међутим његов дужник њу упропастити могао.

326

Право залогe на непокретна добра, која се хипотеком или баштинском или миљачком залогом назива, добија се кад се дуг, или писмена исправа, на којој се дуг оснива, у књиге судске својим путем уведе, т. ј. убаштини (интабулира).*)

- _____

Уредба о интабулацији од 19. новембра 1854. КВ Но 1054 - С Но 937 Зборник VIII страна 29.

327

Кад је дуг какав у књиге судске уведен, и на непокретно чије добро уписан, или убаштињен, (интабулиран), он је тада тако за оно непокретно добро везан, да ово свагда за подмиривање истогa дугa служити мора без призрења на особу, чије је или у чијим се рукама налази исто добро.

328

Ако се такво под баштинском залогом (интабулацијом) налазеће се добро на другога пренесе, то оно и дуг уписани са собом носи. Ко такво добро исплати, а не мотри, да ли дуга на њему убаштињенога (интабулираногa) нема, сам себи нека припише, кад исти дуг

плаћати морао буде.

329

И ово добро остаје донде за дуг убаштињени (интабулирани) подвезано, докле се год исти дуг из судских књига својим путем не избрише.

330

Кад више дугова на једном добру непокретном убаштињених (интабулираних) има, онда се исти дугови оним редом наплаћивати морају, којим су уведени, тако да онај дуг првенство има, који је пре уведен. Први се дугови такви потпуно морају намирити, ако другима познијима и ништа не дотекне.

ГЛАВА VIII

О СЛУЖБЕНОСТИМА (СЕРВИТУТИМА)

331

Службеност уопште јесте неко бреме, којим се уживање чијег права сопствености (имовине) ограничава тако, да је овај дужан на корист другога, коме право припада, у својој ствари нешто трпети, и ономе допустити, или не чинити, што би иначе чинити право имао.

332

Свака службеност по свој природи везана је за ствар, које право сопствености ограничава, нити се са променом господара ствари мења, но истим правом и бременом прелази с једног на другог.

333

Ако ли би само на неко лице, коме би право на ограничење чије имовине припадало, ограничавало се, онда то нарочито мора изражено бити.

334

Службености такве или леже на пољском добру, као: њиви, ливади, и служе на удобност другом пољском добру; или леже на кућама и кућним земљама, и служе на удобност другој кућној земљи.

335

Пољске службености обичне и главне бивају следеће:

- 1) На туђој земљи држати стазу, путању за стоку или за кола, и њима се за своју удобност служити.
- 2) С туђег бунара или извора воду носити, ту стоку појити или воду одводити.
- 3) Стоку на туђој земљи држати или пасти.
- 4) Дрва туђа сећи, сухо грање купити, огранке кресати, жир купити и лист брати.
- 5) На туђој земљи дивљач ловити, птице хватати и рибу ловити.
- 6) Камен вадити, песак копати, креч палити.

336

Кућне службености обичне и главне јесу:

- 1) Имати право своје здање на туђе наслонити.
 - 2) Греду, рог или другу градљику у туђ зид увући.
 - 3) Прозор у туђем зиду отворити, било то због светлости, било због изгледа.
 - 4) Стреху или натремак над земљом или кућом свога суседа надводити.
 - 5) Дим кроз димњак суседа пропуштати.
 - 6) Кишницу са своје стреје на туђу земљу наводити и проводити.
 - 7) Свакојаке течности на земљу суседа свога проливати, и тамо пропуштати.
- И ово су све такве службености, којима један право има штогод на земљи суседа свога предузимати, што овај трпети мора.

337

Друге су опет кућне службености такве, којима је притежалац служеће земље обавезан штогод не чинити, што би му иначе по пространству појма права баштенскога чинити слободно било, као што су:

- 8) Да ја, због угодности другога, којем то право припада, немам власти кућу моју на више подићи.
- 9) Да не могу кућу моју нижом начинити, него што је.
- 10) Да не могу ништа на мом кућишту подизати, чим би другога здању, коме право то припада, светлост или ваздух одузети могао или;
- 11) Чим би се изглед његов заслонио.
- 12) Да кишницу са стреје моје куће не могу одвести од земље суседа, коме би иста на заливање баште или другим начином на корист служила.

И ово су службености обичне, које су за ствар везане, и прелазе с једне особе на другу.

338

Но бивају службености и такве, које се само за једну особу вежу, и не прелазе на другу; такве су обичне: кад ко право добије, да ствар туђу употреби, да ужива, или да у кући туђој обитава.

339

Бива пак често, да службености ове одступе од своје природе, тако да оне, које су за ствар везане, само се лицу једноме дају, или се само на неизвесно од воље зависеће време опредељују. Но онда у случају сумње или распре свагда се одступање такво доказати мора.

340

Свака службеност или се оснива на закону или на уговору, или на последњој вољи, или на пресуди судској, или на застарелости.

341

Закон ограничава право сопствености чије само у оном случају, кад други своје добро или сасвим или од чести употребити не би могао, н. пр. кад ко на њиву своју не може

другојачије доћи, ако преко туђе не пређе, онда овај по закону мора путању преко своје њиве онеме допустити.

342

Службености прибављају се оним начином као што се у опште сопствености различитих ствари или добара добијају.

343

У опште при испитивању и суђењу о службеностима ваља се држати главнога појма, по коме онај, коме служеће добро принадежи, није обавезан што чинити, но само је дужан допустити другоме, да овај какво право ту има, или је дужан штогод нечинити, што би иначе као господар у својој ствари чинити право имао.

344

По томе се и питање о садржавању и оправљању ствари служеће решава, т. ј. садржавање и оправљање ствари служеће спада на онога, који исту употребљава, докле по реду на онога, коме право на службеност припада. Но ако би исту ствар и онај, чија је, употребљавао, то и он по мери употребљавања и к трошку притећи мора.

345

Који право на службеност има, он истина то по вољи може употребити на онај начин, који се њему најсходнији види, али му никако не припада право службености распрострајети на даље, но мора се задржати у границама оним, које су или по самој природи, или по израженој вољи господара служећега добра, опредељене.

346

Службеност свака, која је за ствар једну везана, остаје постојана; она се не може по вољи од ствари оделити, нити на другу ствар или на друго лице пренети. И тако се свака службеност држи за неразделјиву зато, што право оно, које ко на служећој ствари има, не може се ни преиначити ни поделити, ма се иста ствар умножила или умањила, или искомадала.

347

Једна ствар може не само једном но и неколицини служити, само ако онај, који је право исто пре добио, с тим уштрба не трпи.

348

И по овим основима ваља судити и опредељивати одношаје права код различитих родова службености. Тако:

Који на свом зиду, стубу или диреку, суседа свога здање наслоњено држи; или ко у свом зиду, стени (дувару), диреку, туђу греду увучену трпи; или туђ дим кроз свој димњак пропушта; тај мора од чести исти зид, или стуб или дирек и димњак и оправљати. Али се од њега никако захтевати не може, да он и господареће здање подупире, или греду или димњак суседов оправља.

349

Онај, коме само припада право на прозор, може само светлост и ваздух имати, а нема заједно право и на изглед. И зато господар служећег добра може све оно у своме добру чинити, што само светлост и ваздух суседу не одузима, шта више он може захтевати, да се на такав прозор решетка метне, у колико светлости и ваздуху не смета, јер изгледа не треба да има.

350

Ко год има право на прозор, на онога спада и дужност пробој (prozora) такав садржавати; и ако то не буде чинио, па би отуда штета произишла, мора за исту одговорати.

351

Онај, који има право на капање стреје, може кишницу са своје стреје на туђу стреју пустити, било само по себи, било на олуке да тече. Он може своју стреју и подићи, али на тај начин, да његова кишница служећем здању не падне на већи терет него пре што је било. И будући да би многи снег нагомилан на већи терет био, него кишница, зато мора овај њега почистити за времена. Такође и олуке за отицање воде треба да садржава у добром стању, да се не би квар служећем добру учинио.

352

Који има право кишницу са суседне стреје на своју земљу или башту наводити, онај мора и олуке, и све за то одређене згоде и направе о свом трошку садржавати.

353

Равним начином ако би за провод течности нужни били јендеци и водојаже, то такве мора онај начинити, коме господарећа земља принадежи; он их мора, ако потреба собом доноси, и покрити, и чистити, и тим терет служећој земљи олакшати.

354

Ко има право на стазу на туђој земљи, онај може преко туђе земље ићи, или и друге људе пуштати да к њему туда долазе. Али јахати или возити се не може.

355

Ко има право да путањом преко туђе земље своју стоку прогони, онај може истом путањом и колица терати. Али тешка бремена туда вући не може.

356

Ко има право само на пут на туђој земљи, онај може туда кола возити с два, четири или више коња, волова, бивола и т. д. а и марву везану проводити; но марву или стоку пуштену чопором преко исте земље протеривати не може.

У свима овим случајевима мора се онај строго опредељене стазе и путање држати, а не веругати, и нове путове правити, и нарочито на то мотрити, да не би марва или стока пролазећи штету служећој земљи чинила.

357

Путове, мостове и прелазе службености подложне морају сви сразмерно одржавати, који се год њима служе; следствено и онај коме земља служећа принадежи, у онолико, у колико се истима користи.

358

Ако би се ови путови и прелазии каквим случајем, н. пр. изливом, бујицом, одроном покварили, онда се мора друго место за то определити, док се они не обнове и у пређашње стање не поставе.

359

Који има право с туђег бунара или извора воду заитати, тај мора имати право и доћи до бунара.

360

Који има право, воду са туђе земље на своју наводити, или са своје земље на туђу одводити, онај мора имати и право нужне олуке, чункове и уставе о свом трошку правити и намештати. И ово све у толико, у колико земљи господарећој све то на определену корист служи, а служећој земљи већег уштрба не чини.

361

Ако би ово право воду наводити не једном, но неколицини допуштено било, па би се оскудност у води показала, онда је прече ономе, који је пре то право добио, или ако су заједно добили, па једнако право имају, онда ће се сразмерно између њих вода поделити.

362

Ономе, који право на попашу има, припада право своју стоку на туђу земљу нагонити, онде држати и пасти, наравно тако, да се квар самој земљи не чини, и да господар служеће земље може обичним начином слободно и неограничено земљу своју обрађивати и њом се користити. И у овом случају, ако није определено, каква стока и колико комада, и кад и докле пасти може, мора се онако држати, као што је за време застарелости исто уживање мирно и ненарушиво било.

Иначе ако се и по томе определити не може, но још би сумња остала, онда ће следећа правила за правац служити.

363

Под правом на попашу као службеност разумева се, да сваки род теглећих животиња, и говеда и оваца пасти може, само не свиње и пилеж, а тако и козе у младим шумама. Нездрава пак и туђа марва сасвим се од ове паше искључује.

364

Ако није определен број колико комада стоке да пасти може, онда се мора онај број држати који је за време застарелости (10 година) био; ако ли се овај мењао, онда се морају три прве године узети, и средњи број држати. Ако ли би и то непознато било онда треба гледати на то, колика је и каква паша, па по томе број определити. Но у сваком случају не треба да се допусти више стоке на пашу земље служеће, него за колико на господарећој

земљи пиће за зимницу добити се може. Подмладак на сиси у овај број не спада.

365

Стока на пашу служеће земље не може се изгонити свагда, но само у опредељено за такву пашу време: које је или уговором означено, или како је где уобичајено. У случају сумње узима се свагда за правац то да се пољском уредном обрађивању не би препоне с тим чиниле, или да се не би против каквих у том призрењу постојећих уредаба поступило.

366

Право ово ограничава се само на пашу. Следствено нити овакав, коме право на пашу припада, може траву косити, нити господара служеће земље искључити може, да и његова стока заједно не пасе, нити саму земљу кварити сме; шта више он је дужан служеће добро од сваке штете и квара чувати, и зато на стоку пастира давати.

367

Но ни господар служеће земље не треба ништа да предузима, чим би се уживање права службености попаше ограничити могло. И ако би се случајно паша умалила, онда се сразмерно ограничење учинити може.

368

По изложеним основима судити се мора и обично узајамно допуштење, да сусед један на другога земљи у одређено време своју стоку пасти може; које за избећи распре могу и села једно другом допустити, а и срезови и окрузи међу собом уредити.

369

По преднаведеним основима и прописима морају се судити и случаји осталих службености, као право на сечење дрва, жировницу, брање листа, на лов и риболов, на вађење камена, копање песка, палење креча.

370

Од овога права на службеност какве ствари разликовати ваља право саучешћа у сопствености, које по основима смесништва судити ваља.

371

Од ових службености разликују се личне службености, при којима није једна ствар другој на корист опредељена, но ствар је за корист лицу каквом назначена. Ово бива од три струке: кад једна ствар каквом лицу само 1) на употребљење, 2) на уживање, 3) за обитавање служи.

372

Ко има права једну ствар употребити, онај може према своме стању без призрења на своје остало имање истом ствари користити се по потреби, која се узима од оног времена, кад је право речено почело. Но саму ствар такви не може изменити, нити на другога пренети.

373

У осталом сва друга корист принадежи господару ствари, који је дужан све терете са ствари скопчане носити, и исту у добром стању одржавати. Само у колико би корист ова мања била него терет, мора онај, који право на употребљење има, додати, или од употребљења престати.

374

Коме припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући, без сваког ограничења уживати.

375

Свака ствар мора се по својој природи употребити, и уживати. Тако и потрошне ствари, као што су готови новци морају се потрошити, да се употребе, па се само у вредности враћају; осим ако је где новац под лихву дан, онда се само лихва искати може.

376

Који има право службености на уживање, онеме припадају сви приходи од једне ствари и обични и ванредни, у најпространијем смислу. Изузима се сокровиште, ако би се у земљи, која за уживање служи, нашло, које господару земље припада по прописаним опредељењима.

377

Но он и све редовне и ванредне трошкове, без којих се плодови имати не могу, као и бремена, која ствар давати има, носити мора; осим случаја, ако би ова бремена плодове чисте превазишла.

378

Он је дужан саму ствар као добар домаћин чувати и садржавати, ништа не умалити нити утаманити, и ако би што угинуло, попунити, да у своје време у истом стању, у ком је примио ствар, врати.

379

Ако би по случају нужно било, ново здање подићи или старо опало сасвим обновити, то ће зависити од особите погодбе између уживаоца и господара земље; јер нити је овај дужан туне (бадава) градити, нити је оном, ако самовласно такво подигне, дужан овај безусловно накнаду учинити. Нужда и потреба к опредељеном уживању у овом случају служиће за основ пресуђивања.

380

Но у сваком случају, ако се господар ствари са уживаоцем у призрењу накнаде трошкова на повишење користи учињених не би поравнати могао, не може му онај на пут стати да без нарушења ствари исте трошкове оцеди, или ако то није могуће, судским путем проценити даде.

381

У каквом је стању уживалац ствар примио, у онаквом мора и господару вратити. Зато при

предаји нужно ће бити ствари за уживање тачно описати и назначити; које ако није учињено, онда се држи, да је уживалац све ствари у добром и употребљивом стању примио.

382

Сви плодови и све користи збране, или само од ствари одвојене, принадлеже при враћању уживаоцу; незбрани пак и неодвојени и припадају господару ствари; само је дужан трошкове на исте плодове учињене уживаоцу накнадити у оном случају, ако овај није при примању ствар заједно са плодовима без накнаде примио.

383

У случају ако би самој ствари опасност упропашћења представљала, може господар ствари захтевати, да уживалац или употребилац ствар обезбеди, да пропасти не може.

384

Ко има право обитавања у чијој кући, онај може у кући живети, и што је за обитавање употребити, т. ј. не само себе, но и кујну, таван, подрум; али не и дућане, магацине, амбаре, котарке и т. д. но зато изискује се особито опредељење.

385

У сваком случају господар здања има право своје добро надгледати, и о оном искључиво располагати што к обитавању не припада.

386

Као год што сваки, који мисли да има право на службеност чије ствари, може такво од господара ствари захтевати, и ако му овај не допусти, путем судским тражити, тако и господар ствари има право, неправедног присвојитеља из службености своје ствари искључити, и ако овај неће да одустане, путем судским њега из ствари своје избити.

387

Службености, као с једне стране права, а с друге обавезе, престају оним начином, којим у опште и остала права и обавезе престају. Нарочито пак престају:

388

Кад или господарећа или служећа земља пропадне, онда престаје и службеност. Но ако би се земља или здање обновило, и у пређашње стање поставило, онда и службеност се у пређашње стање повраћа, и своју пређашњу силу добија.

389

Ако се господарећа и служећа земља састави, и припадну обе једном господару, и онда службеност, као у сопственој ствари, престати мора. И кад би господар доцније једну од ових земаља на другога пренео, онда зависи службеност од његовог саизволења и нових услова, јер њему припада неограничено право са својим добром располагати.

390

Ако је ономе, који је право службености уредио, само то привремено принадлежало, или и иначе на неко извесно време опредељено, онда како оно време истече, и службеност престаје сама по себи.

391

Кад би службеност, наравно лична, коме год донде само дана, док не би други неке одређене године достигао, н. пр. кад би удовица добила право у кући живети донде, докле син пунолетан не буде, онда ово престаје, ако би он и пре пунолетности умро.

392

Службености личне, т. ј. које су за лице какво везане, престају како исто лице умре. Ако би службеност таква на наследника гласила, онда у случају сумње само се под тим први закони наследници разумевају. Ако ли на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице. Ако ли је дана једној задрузи или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји.

393

Годишњи ужитак, ако је наследнику или другом коме постојано опредељен, па се ни из речи последње воље или уговора, нити из смисла опредељенога права, нити по прилици потребе и мере определити не може, да је на јединствено лице исти ограничен, онда ће се и на све наследнике пренети моћи.

ГЛАВА IX

О НАСЛЕДСТВУ

394

После смрти житеља српског добра његова, и права и обавезе, осим чисто личних, прелазе као наследство на другога, кога по реду закон опредељује, ако он уговором или завештањем није другојачије уредио.

395

Наследство по закону припада најближим сродницима по крви редом у следећим члановима опредељења.

396

Деца мушка умрлога и њихови мушки потомци добијају први наследство; они искључују сестре, оца и матер и све претке њине и њихово потомство или побочне сроднике.

397

Колико мушке деце, на толико се делова дели имање родитељско, и свако дете мушко добија раван део. А женској деци у овом случају припада уживање, издржавање, снабдевање и пристојно удомљење по постојећем обичају.

398

Разлика се не чини између деце мушке, родила се она за живота, или после смрти очине, само ако је у закону време.

399

Унучад мушка без деце заоставша при наследству представљају оца свога, и добијају његов део, т. ј. онолико колико би он добио, да је жив, ма њих колико било. Тако и праунучадма мушкима припада део својих родитеља умрлих.

400

Ако нема мушке деце, но само би женске деце било, онда женска деца наслеђују заоставше имање очино све на равне чести. Женско потомство дели са женским по праву представљања.

401

Ако по смрти Србина не би остало ни мушка ни женска потомства, онда имање његово наслеђује његов отац.

402

Ако нема оца, онда припада браћи рођеној и њиховој деци, начином опредељеним; ако ли ни ових нема, онда матери и сестрама.

Браћа и сестре само по оцу или само по матери, учествују само у њиховом делу.*)

• _____

Законодавно тумачење од 29. маја 1853. В Но 523 Зборник VII страна 52.

Ако нема оца, онда наследство припада браћи рођеној и њиховој деци, начином опредељеним то јест, ако има деце мушке, мушкој, 397; ако ли нема деце мушке, онда припада деци женској; 400; и то, по праву представљања, 403; то јест; примајући сви скупа, било мушки, било женски, део очин то јест, онолико, колико би отац добио да је жив, ма њих колико било; ако ли ни женске деце нема, онда припада матери и сестрама, на равне делове по главама.

Браћа и сестре само по оцу, или само по матери учествују у њиховом делу, то јест, браћа умрлога по оцу, сматрају се као браћа рођена и искључују и рођену сестру, и сестру по оцу, као и браћу и сестре по матери, из наследства брата и деле ово на равне делове с браћом рођеном; сестре по оцу искључују браћу и сестре по матери из наследства брата и деле ово са сестрама рођеним на равне делове, браћа по матери искључују сестре по матери; кад нема браће по матери, онда наслеђују сестре по матери. У сваком случају пак, где би дотични брат или сестра раније умрли били, учествују у овом наследству њихови потомци мушки; ако ли нема ових, онда женске по праву представљена.

403

У овом случају, ако брата не би жива било, или сестре, но било би њиног потомства, онда би потомци по назначеном реду учествовали у наследству по праву представљања, то јест примајући сви скупа један очин део.

404

Ако нема ни мушке ни женске деце, ни оца ни браће ни њихова потомства, ни матере и сестара, онда наследство прелази на деда по оцу, и ако овога нема, на његово потомство, т. ј. стричеве по праву представљања и ако ових не би било ни њина потомства, на тетке, с којима на део долази баба (као мати са сестрама), и њихово потомство: наравно разумевајући свуда потомство најпре мушко, па кад овога нема, онда женско.

405

Ако не би било деда по оцу ни њихова потомства, онда прелази наследство на прадеда по оцу, и његове потомке, најпре мушке, па ако ових не би било, на женске и њино потомство.

406

Ако ни ових не би било, онда наслеђује прапрадед по оцу и његово потомство мушко, и ако овога нема, женско.

407

Ако ни ових нема, онда наследство прелази на очина чукундеда или другог прапрадеда и његово мушко, и за овим женско потомство.

408

И ако ових нема, онда прелази наследство на материн род овим истим редом и начином до колена шестога.

Ако ни материног рода по реду до овог колена не би било, онда прелази наследство на заоставшу удовицу.*)

• _____

Допуна од 21. октобра 1850.

409

Деца изван брака рођена добијају право на наследство ко и други закони наследници само онда, кад би познијим браком законим она позакоњена била.

Иначе ванбрачна деца као незакона не могу имати права законога на наследство ни очино ни материно, но само са изјашњеном вољом оца или матере.

410

Дете усвојено има право на наследство поочима или поматере своје. У случају његове смрти без деце и потомства не само од поочима и поматере наслеђено, но и оно, што сам стече и приплоди, прелази на потомке поочима и помајке. Ако ли ових нема, онда је у тековини и приплоду његовом преча његова него ли поочима и помајчина родбина. Наслеђено пак добро од поочима и помајке прелази на родбину њихову по законом реду, а не на родбину његову.

411

По смрти ванбрачнога непозакоњенога детета без деце и потомства законога, његово имање не наслеђује родитељ, но хранитељ. Моћи ће истина и отац и мати наследити, но то као хранитељ и хранитељица.

412

Као год што је муж дужан своју жену за живота свога хранити и садржавати, тако се та дужност и после смрти његове простире на удовицу, докле име његово носи.*)

• _____

Будући да Грађанског законика 412, 413, 414, 415 и 523 обезбеђују удовици бестестаментално умрлог мужа до смрти или преудаје њене право уживања добара мужевљевих; где се она уравњава са самим најближим наследницима његовим - законом децом његовом; шта више на садржање њено муж и после смрти своје обавезује се; чим је истима члановима постављен правни основ за обезбеђење њено и у случају смрти мужа тестаменталне; то у вези с 477. Грађанског законика, који само јединој законој деци код завештавајућих родитеља закони део обезбеђује; по опстојатељству, што горњим члановима у случају бестестаменталне смрти мужевље осигурана права удовице на случај тестаменталне његове смрти ничим нису осигурана; шта више, наспрам Грађанског законика 476 стоје у опасности, по потреби, односне чланове Грађанског законика довести у сагласије; на основу мерила Грађанског законика 414 који удовици на уживање опредељава раван део с тамо изложеним, и самим најближим законом наследницима његовим, поставља се законом правило: да осим законог дела, који по 477 на случај смрти мора остати законој деци невредим, на случај смрти мора остати невредимо и законој супрузи удовичко уживање, на равном делу с мушком, или, ако ове не би било, са женском, или, ако би завештатељ (478) женску децу с мушком изравнао с, обојима, или, ако ни мушке ни женске деце не би било, с родитељима или с браћом, или сестрама његовим, (набљудавајући при браћи и сестрама Законом усвојено право представљања); или, ако свију ових, чланом 414 означених наследника његових не би било, на оном делу имања његовог, који у 477 у име законог дела законој деци обезбеђава, и то све с погледом на изузећа, у смотрењу удовице 417 прописаних.

Ако ли завештатељ у тестаменту не назначи за наследнике она лица, која су чланом 414 законом на то позвана, но даља, истим чланом позвана, или не назначи сва, која су законом позвана, но само нека, или само једно лице од оних чланом 414 назначених, определи за наследника: онда удовица дели с таквим или таквима тестаменталним наследницима мужевље имање у уживању на равне делове; ако ли би завештатељ нека од лица чланом 414 назначених, заједно с неким од лица чланом 415 позваних, или с другима, која никаква права на наследство немају, тестаментом за наследнике оставио: онда удовица дели горњим начином мужевље имање само са онима наследницима, који су чланом 414 на наследство позвани; у оба случаја пак не може бити тестаментом назначен већи број чланом 414 изложених наследника, него што би био број истим чланом 414 позваних законих наследника; остали пак наследници наслеђују тек по смрти, или преудаји удовице. Ако на послетку завештатељ тестаментом остави за наследнике таква лица која су у даљем сродству, него што га 414 опредељава, или ни у каквом сродству нису, онда удовици мора остати половина целог мужевљевог имања у уживање до смрти

њене или преудаје. (Законско решење В Но 210 од 2. марта 1855. Зборник VIII страна 57).

413

Жена дакле по смрти мужа остаје као удовица на уживању добара мужевљих, и ужива заједно са онима, који су и за живота мужевља учествовали; нити у томе разлике има, била она у првом или другом или трећем и т. д. браку, и зародила се она с њим или не зародила.

414

Ако удовица, по смрти мужа на уживању добара мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим или браћом и сестрама заоставша, не би се сложити могла, па би или она или наследници ови деобу захтевали, то у таквом случају припада њој на уживање раван део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у случају преудаје припасти.

Но таква удовица дужна је, по општим правилима о деоби, и по постојећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фамилији девојака, и уопште свију оних лица, која год какво право на уживање тих добара имају, као и к опреми и удомљењу девојака, притицати.*)

• _____

Допуна од 5. јуна 1853.

Будући да 414 законика Грађанског који о кући инокосној говори гласи: "Ако удовица, по смрти мужа на уживање добара мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим, или браћом и сестрама заоставша, не би се сложити могла, па би или она или наследници његови, деобу захтевали, то у таквом случају припада њој на уживање раван део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у случају преудаје припасти", не опредељава изречно да ли је и у колико је, таква удовица такође на издржавање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних лица, дужна притицати, која год какво право на уживање тих добара имају, и да ли ће, и у колико ће, она к опреми и удомљењу девојака притицати - то на основу опште правиче, изјављене Грађански законик 24 који каже: "Ко право какво ужива, мора и бреме с њим скопчано, носити. Више учесника права једнога морају равномерно и бремена, с њим скопчана носити", допуњава се речени Грађанског законика 414 следећим додатком: "Но таква удовица дужна је, по општим правилима о деоби и по постојећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних лица, која год какво право на уживање тих добара имају, као и опреми и удомљењу девојака притицати". И будући да Грађанског законика 527, који о кући задружној говори и гласи: "У случају наследства и деобе у задрузи ваља поступити по општем пропису наследства и деобе", не изражава за свачије појимање довољно јасно да ли се удовица у задрузи (523) може користити правима удовице у иноковству, 414 опредељенима, то се лакшег ради разумљења предмет овај тим објашњава, да и удовица у задрузи заоставша, (523) у случају деобе и наследства има користити се правом удовици инокосној чланом 414 дарованим. На послетку ради корисног разумевања о подобном предмету дејствујућег 525 примећује се овде, да исти не говори о удовици у задрузи, која би деобу захтевала, но која би се преудала, или родитељима својим вратила, где у случају ако би се родитељима својим

вратила, за то јој не пристоји издржавање из мужевље куће што она не испуњава дужности, чланом 523 себи прописане речима: "Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати". (Законско решење КВ Но 539 од 6. јуна 1853. Зборник VII страна 54). Удовица у смотрењу свог удовичког уживања има прећутну или закону хипотеку на заоставше посмртно имање свог мужа, и по томе, да га није дужна спрема његових пунолетних наследника прибележјем или интабулацијом судски осигуравати, па следствено томе, да се оптерећавање и пренос од стране наследника оне чести посмртног имања, које жени по закону или завештању њеног мужа припада, и које је без њеног знања и саизвољења учињено, код суда не уважава. (Из законског решења Г Но 451 од 17. априла 1858. Зборник XI страна 65).

415

Ако ових назначених наследника мужевљих (414) не би било, то удовицу до смрти њене или преудаје нико из мужевља целог имања кренути не може. После смрти пак њене или после преудаје прелази цело мужевље заоставше имање, које је жена као удовица уживала, на његове законе по реду наследнике, ако он другојаче расположио није.

416

Оно добро или имање, које жена мужу ради лакшега живљења принесе, сматра се као њена сопственост, и само приплод од њега спада под потрошак, за који муж није дужан одговарати; а оно после смрти женине прелази на њене законе наследнике по одређеноме реду. И ако ових не би било, онда наслеђује муж, и мужевљи закони наследници.

417

Ово се разумева код мужа и жене, који по закону у браку живе; јер ако су растављени судом, ако је жена свога мужа вероломно оставила, ако је муж по жестини срца жену од себе отерао или је њу вероломно оставио па се некуд степао, онда и ово право у смотрењу уживања и узајамног наследства њиног престаје.

418

У колико се од ових постављених општих правила у задрузи одступа, опредељено је у глави XV.

419

Убица вољни убијенога добро да не наследи. И ако је са знањем само жене муж убијен, жена да нема ужитка нити дела за ужитак из добара мужевљих; она губи у том случају и писани дар. И ако муж убије жену или је свирепо избије, да она од боја умре, муж нема наследства у њеном миразу; а и оно, што би деца младолетна у том случају од матере наследила, неће држати отац такав, но најближи способни сродници. Нити ће овакво наследство после дечије смрти, ако законага потомства имала не би, на оца или очин род, но ће само на материн род прећи.

420

Ако су отац или мати вољно причинили смрт детету, губе право на наследство; сами случај не лишава их тога права.

421

Случај убиства на обрани и нужди не сматра се као убиство, нити доноси са собом лишавање права наследних.

422

Као год што се због злочинства и престопа не може ничије добро конфисцирати, (Устава члан 28) тако се у казну не може нико ни права наследства конфискацијом лишити.

423

Кад, како, и који инострани житељи наследити добра српскога житеља могу, оснива се на политичким одношајима са страним државама, и по њима ће се наследства оваква опредељивати и судити.

ГЛАВА X

О ТЕСТАМЕНТУ ИЛИ ЗАВЕШТАЊУ

424

Тестаменат, завештање или последња воља јесте таква наредба, којом ко на случај смрти расположење чини о свему имању или само о чести једној имања свога.

425

Дакле, ако се два лица једно другоме ма на случај смрти обавезују, оно спада у уговор и по пропису за уговор суди се.

426

Ко нема свога сопственога имања, или нема власти с њим располагати, не може ни тестаментна снажна начинити, и ако начини, не вреди ништа.

427

Који год разума и воље нема, тај ни последње воље имати не може. Дакле, који нису при свести; као: згранути, бесомучни, луди, распикуће судски за такве проглашене, младолетни млађи од 15 година, не могу правити завештања, и ако начине нема силе ни важности.

428

Сва остала лица, била мушка била женска, могу правити тестаменат, и биће снажан, ако је иначе у свом реду, и по пропису начињен, да закону достоверност има.

429

Тестаменат мора бити писмен. Он ће вредети само ако га је завешталац својеручно написао и потписао, или ако је састављен или признат пред судом.*)

• _____

Измена од 24. маја 1911.

430

У својеручно и потписаном тестаменту мора да је јасно изражена последња воља завештаочева и да је назначен дан, месец и година кад је писан. Што се тиче места где је тестамент писан, добро је да се и оно назначи, али и без тога тестамент важи.*)

- _____

Измена од 24. маја 1911.

431

То се исто разумева и о додатку к тестаменту (кодицилу), којим се тестамент или допуњава или изјашњава, или особита каква наредба чини, не обарајући главну наредбу, и опредељење наследника.

432

Ако завешталац не зна или не може писати, може му написати тестамент и друго лице, али ће он важити само тако, ако га је завешталац лично предао судији за неспорна дела, односно његовом заступнику, или среском или градском судији, и пред њим га или његовим писаром по прочитању признао за свој. Тестамент овако предат среском или градском судији, спровешће се надлежном судији за неспорна дела на чување у судској каси. Овакав тестамент остаје у суду до смрти завештаоачеве и отвара се на захтев и у присуству оних којих се тиче.

Такав тестамент за живота завештаоачева, може неспорни судија само њему по захтеву предати, у ком ће случају то писменим актом утврдити и признаница ће се суду вратити.*)

- _____

Измена од 24. маја 1911.

433

(К томе треба да призове три способна сведока, који ће сведочити да је оно завештаоачева последња воља. Ако сведоци знају писати, они ће име своје на тестаменту потписати, и ако печат имају, и печат ће ударити; ако ли који не зна писати, он ће поред имена свој печат ударити, а ако печата нема, он ће поред имена свога крст назначити својом руком, а име моћи ће и један од сведока написати; но свагда треба да се назначи, чијом је руком име потписано. Сведоци треба да буду сви заједно, а не сваки о себи при потписивању).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

434

(Ако је завешталац сам писао и потписао тестамент својом руком, онда није нужно, да се

пред сведоцима исти чита, нити морају они знати шта у њему пише; доста је да они знају из уста завештаочевих, да је оно, на што се они потписују, његова последња воља; само треба да се они потпишу на сам тестаменат, било на исту страну под састав, било на другу страну на састав).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

435

(Ако је завешталац сам писао и потписао тестаменат својом руком, или могао онда ће му се исти тестаменат пред сведоцима од једног сведока прочитати, а он ће се изјаснити, да је то његова последња воља, које ће се и назначити, да је њему читано, и да је то његова последња воља).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

436

(Кома није згодно овако писмено тестаменат правити, и овај пропис набљудавати, онај може усмено последњу вољу изјаснити. И ово да опстане, мора пред пет способних признатих сведока бити, од којих бар тројица морају заједно бити. Сведоци овакви истина не морају, али ће тек добро и мудро учинити, ако такву усмену последњу вољу на писмено ставе; јер они могу заборавити, а и умрети).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

437

(Сведоци на писменом тестаменту потписани не морају се заклети; њима се на потпис и печат и савест верује; осим ако из важних узрока суд пресудом за добро нађе и определи да се закуну).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

438

(Сведоци усменога тестамента на захтевање ма једног, кога се тиче, морају заклетвом своје казивање потврдити. И ако сви пет не могу, или нису живи, бар тројица морају бити и заклетву положити).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

439

(Завештаоцу свакоме стоји на вољи, и на судској сведоци своју последњу вољу основати и утврдити. Ово бива, кад завешталац тестаменат својом руком писан или бар потписан, био сведоцима утврђен или не, суду надлежном преда, затворен или отворен, с тим изјашњењем, да је оно његова последња воља. И суд ће то у протокол увести, и тестаменат у свој завој завити и својим печатом затворити, и одозго назначити, чији је тестаменат, и кад је суду предан. И по том издаће истом завештаоцу признање, да је, и кад је тестаменат предао, и под којим се бројем чува).

• _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

440

Завештаоцу може тестаменат и сам суд средством судије и писара начинити, на начин предвиђен у Правилима за неспорна дела, било да он сам ради тога посла предстане суду, било да у случају немогућности личног предстанка, судија и писар по позиву дођу њему лично ради тога посла.

Код оваквог тестамената, потребна су само најмање два сведока, који ће утврдити личност тастаторову.

Овако написан тестаменат може се чувати у суду или предати на чување по наредби завештаоцевој и коме другом, што ће судија писменим актом утврдити.*)

• _____

Измена од 24. маја 1911.

441

(У случају особитом нужде или незгоде могу иста два судије са писаром и к завештаоцу доћи, и онде његову последњу вољу реченим начином назначити, и, са извешћем кад и где је речени тестаменат начињен, суду предати, где ће се чувати).

• _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

442

(Тестаменат овако начињен остаје у суду донде, докле смрт завештаочева повода не да, да се исти за правац наследника отвори; који се наравно свагда у присуству оних, којих се тиче, отвара. Но док је жив завешталац, на захтевање његово мора му суд тестаменат издати, назначивши време, кад му је издан и узевши од њега признање, да је натраг примио).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

443

(За сведоке при тестаменту ваља узети људе, колико је могуће, зреле, здраве, поштене и разумне. С ума сишавши, слепи, глухи, неми, и они који завештаочева језика не разумеју, варалице и крадљивци, који су судом као такви осуђени, не могу сведоци завештења бити).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

444

(Но онај, коме је што у тестаменту остављено, не може за себе сведочити, па ни њихов најближи род, као родитељи, деца и браћа, као ни својтина у том степену).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

445

(Тако коме се што у тестаменту оставља не може ни писати тестаменат).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

446

(Ни жене, ни момци млађи од 17 година, као ни монаси да се не узимају за сведоке, осим особите нужде, нпр. на бродовима, где је опасност потопљења, или на месту где куга мори или друга зараза влада).

- _____

Укинут Законом о изменама од 24. маја 1911.

447

Само у случајевима рата, поплаве, бродолома и велике епидемије, у којима би завештаоцу немогуће било писмен тестаменат правити, или пред судом га изјавити, моћи ће он последњу вољу и усмено исказати.

У том случају тестаменат треба да је исказан бар пред два сведока, способна да ту вољу приме к знању и пред судом је под заклетвом потврде, само ако се њима, или овим њиховим сродницима: родитељима, деци, браћи и сродницима по тазбини до другог

степенa закључно, ништа не оставља, и ако нису без грађанске части.
Овакав тестамент важиће само у року од три месеца од минуле опасности.*)

• _____

Измена од 24. маја 1911.

448

Завешталац докле је жив може своју вољу на случај смрти мењати. Тестаменат од завештаоца уништен губи своју силу и важност. Доцнији тестаменат обара првашњи, баш да први није уништен, осим ако се у последњем завешталац не позива на првашњи, у ком случају у онолико и онај први опстаје, у колико с другим у противречју не стоји.

448 а)

Свима тестаментима који су се, пре него што је овај закон добио обавезну силу, појавили пред државном влашћу, цениће се важност по прописима ранијег закона. Писмени и усмени тестамент ма које врсте, начињени по старом закону, ако је тестатор умро под владом тога закона, вредеће месец дана од дана ступања у живот овога закона; а тестаменти начињени по старом закону од стране тестатора, који је био још у животу или је умро, када је нови закон задобио обавезну снагу, вредеће три месеца од дана, кад овај закон добије обавезну снагу.*)

• _____

Допуна од 24. маја 1911. године, која је ступила на снагу десетог дана од дана када је објављена у Српским новинама.

ГЛАВА XI

О САДРЖАЈУ, СМISЛУ И ТУМАЧЕЊУ ТЕСТАМЕНТА

449

Сваки тестамент ваља у овом смислу узети, као што гласи. Зато речи и изразе ваља онако узимати, као што је завештаоцу узимати у обичају било, т. ј. као што се онде узима, где је прављен тестаменат.

450

Ако се сумња роди, у ком ће се смислу која реч или израз узети, онда треба онако тумачити, како се са осталом наредбом сложити може, или како мање одступа од законоодређенога реда наследства.

451

Ако је завешталац једном наследнику све своје имање без разлике оставио, онда ће његово бити све.

452

Ако ли је казао, да једном наследнику једна само опредељена чест, н. пр. пола, трећина и т. д. припадне, онда ће све остало припасти законим наследницима.

453

Ако је завешталац њих више наследника именовано, којима своје имање оставља, не опредељујући ништа даље, онда ће сви на равне чести делити.

454

Ако је завешталац више наследника назначио, и њима неки опредељени део оставио, па преко онога још претече, онда оно што претече, припада законим наследницима.

455

Ако ли је завешталац више наследника именовано, и њима све своје имање оставио, онда ће њима све и припасти, баш да би у бројању свога имања што изостало; опет неће оно законим наследницима припасти.

456

Ако завешталац њих више наследника наменује, па за једне одреди неки опредељени део од целог н. пр. трећину, четвртину, петину и т. д. а за друге не одреди ништа поименице, онда ће овима све остало, што претече, припасти, и они ће делити на равне чести.

457

Но ако за ове наследнике неопредељено наменоване по учињеној деоби не претече ништа, онда ће се од оних делова што одузети, да се и овима што подмири, бар толико, колико је најмање што је једном од оних припало, да се воља завештаочева испуни.

458

Ако је завешталац више наследника назначио, и имање своје њима оставио, не рекавши колика чест коме да припадне, или је тек рекао, да буду наследници сви на једнаке делове, па један од њих одбаци, и неће наследство да прими, онда његов део прелази и припада осталим наследницима.

459

Ако ли завешталац једног или више њих наследника тако наменује, да определи чест, која ће да им припадне; а друге опет тако, да не определи чест, па један одбаци, и неће да прими свој део, онда његов део припада онима, за које није измерен и опредељен део.

460

Ако завешталац једног или више наследника наменује и одреди свакоме поименце, шта који добити има, па један одбаци, и неће свој део да узме, онда његов део неће припасти осталима у завештању именованим, него законим наследницима.

461

Ако завешталац наследника тако наменује, да на случај, ако овај не дође на наследство да

други наследи, и ако овај не наследи, да на трећег, и тако даље, пређе, онда ће у случају назначеном право наследства на оног прећи који на ред дође.

462

И овај случај узеће се у оном смислу, како га завешталац назначи.

463

У том случају иде наследство заједно са бременом својим на другог наследника, ако није управо изражено, или се из околности видети може, да су бремена само на једно извесно лице ограничена.

464

Ако би завешталац определио, да назначени му наследник по смрти његовој дужан буде наследство његово на друго опредељено лице пренети, то се само тако разуме, ако би наследник онај умро, не имајући личне способности за прављење тестаментa; н. пр. ако би умро као с ума сишавши, бесомучан, или младолетан, или би премда способан, умро без тестаментa и без законог потомства.

465

Ако би пак један завешталац определио, да његово извесно имање н. пр. кућа, њива, ливада, баштина и т. д. на више колена у родбини његовој остати мора, нити се без ванредне нужде на другог пренети може, то ће остати стално, и прелазити по опредељењу његовом, или на прворођеног или најстаријег од фамилије. *)

• _____

Закон о разрешењу породичних фидеикомиса, од 10. јула 1934.

466

Ово расположење само ће онај чинити моћи, који је сам оно имање стекао и себи прибавио; следствено ако би ко други тако исто уредио тестаментом, нема силе ни важности.

467

Ако завешталац назначи да овако остављена заветина (фидеикомис) свагда најближем у породици припадне, онда ће се под тим онај разумети, који би по законом реду наследства од мушког потомства, најближи био. А ако би више њих једнако најближи били, онда ће се уживање поделити.

468

Ако завешталац заветину овако назначену порече, и беснажном учини; и ако у оно време, кад је поставио, није имао мушког законог наследника, па о њему никаква спомена нема, а после га добије, пада заветина у његовом имању; јер прелази на законо дете, на које он онда мислио није.

469

Кад завешталац у свом тестаменту, или дoметку једну или више ствари поименице остави једном или другом, н. пр. баштину, кућу, њиву, ливаду, покућство, коња, вола, краву, лес, рушадину, накит, серсан, оружје, или оволико или онолико новаца и т. д. онда се та ствар сматра као поклон или особита испорука или легат.

470

Ако завешталац такву ствар опредељену остави наследнику свом назначеном, онда наследник преко свога наследног дела добија и назначену ствар.

471

Ако ли завешталац такву ствар остави другом ком, који није наследник, онда ће наследник дужан бити из наслеђенога имања као особиту испоруку испоручити.

О испоручењу пак испорука ових има се приметити: да се оно из посмртног имања, или из дотичног дела истога, дотле удејствовати не може, док се год налазило буде лица, којима из истог имања уопште, или из дотичног дела истога, уживљење законом пристоји.*)

• _____

Допуна од 2. марта 1855.

472

Ако завешталац назначи више њих наследника, па све своје имање остави њима, одредивши да на равне делове поделе, па после изброји поименице, и сваком особити део назначи, онда с тим завешталац одредио је и начин, како да се поделе, и премда је поименице назначио, опет сматра се као наследство, а не као поклон, или испорука (легат); јер је тако његова воља.

473

Ако је наследник или испорукопримац (легатор) умро пре завештаоца, то остављени део не прелази на њихове наследнике, ако им иначе то право не припада.

474

Ако завешталац остави што коме под неким условом, па је онај услов такав да се не разуме, или га није могуће испунити, или је незакон, или сраман и недозвољен, онда се сматра као да га и нема, па се и не узима на ум; но наредба стоји у сили и важности.

475

Ствар, коју завешталац оставља, ваља тачно у оном смислу узети, у ком је завешталац узети морао.

Тако ако остави све миљкове своје коме, разумеју се сва непокретна његова добра по природи, као кућа, стаје, воденице поточњаче, које нису на сплавовима (осим дунавске, савске, моравске и дринске), дућани (без еспапа), башче, виногради, воћњаци, њиве, ливаде, празна места за куће и дућане, и свака друга земља.

Под баштином разумеће се њива, ливада, воћњак, башча (која није с кућом скопчана),

виноград и све ограде и зграде овима припадајуће.

Под кућом подразумевају се здања за обитавање са свим зградама око куће, оградом и башчом уз кућу. А не разумеју се, нити кући принадлеже дућани оцепљени од куће, или који се одељено држати могу, или нису под једним истим кровом с кућом.

Под покућством разумева се све, што год кућној потреби принадлежи, као: кућно посуђе, кућни и собни намештај, простирачи и покривачи. Казан, ратило или лес, судови виноградима и воћњацима принадлежећи, алат (као сикира, мотика, брадва, тестера, кесер, бургија и рендета), накит и готови новци, облигације, рухо или хаљине, кошуље или преобука, платно или постава и без, рушадина (веш), оружје, серсан коњски, кола, храна, вино, ракија, сено и сва остала храна и пића, као и еспап и што трговини принадлежи, под покућством не разумева се, но свако о себи иде.

ГЛАВА XII

О ТОМЕ КАКО ЗАВЕШТАЛАЦ СВОЈИМ ИМАЊЕМ РАСПОЛАГАТИ МОЖЕ

476

Све имање, било оно од предака наслеђено или прибављено и стечено, сматра се као сопственост, с којом сваки располагати може по својој вољи.

• _____

К овом параграфу и члану 447 припада ова Уредба, која опредељава како архијереји могу са својим имањем располагати на случај смрти:

Како се осетила потреба за правило, по ком би архијереји нашег отечества колико су они и на какав начин власни својим имањем на случај смрти последњом вољом или тестаментом располагати, и у ком би надлежне власти пропис нашле, како ће масе оних архијереја, који би се без тестаamenta преставили, расправити и средити: тако је на учињено о овом предмету представљање од стране више духовне власти и од Попечитељства Просвештенија слеђујуће опредељено:

I Односно масе архијереја, који је умро без тестаamenta.

1. Да се све покретне ствари, које су од покојника набављене, приберу и попишу, па од истих да се само оне за Епископију задрже, којима ће се попунити моћи оне такве ствари, које је он затекао у Епископији, па које су се за живота његовог сасвим исквариле или којих је нестало, а остало све покретно имање покојниково да се распореда.
2. Сваки приновак, који је покојник на непокретном Епископији и пре принадлежећем добру начинио, као и оно, што је он к том добру докупио или прибавио, остаје с овим добром у принадлежност исте Епископије; остало пак непокретно имање његово да се прода и у масу преобрати.
3. Округ Архијерејски, принадлежећи к њему крст и књиге, које служе Епископу за његово чинодејствовање, остају Епископији; а друге књиге припадају такође овој за њену библиотеку.
4. Што се од поменутих покретних ствари и непокретности (1 и 2) јавном продајом у новац учини, и што се у новцу од готовости и на дугу после покојника нађе, то је његова маса.

5. Од ове масе најпре се одвоји, што се за потребе покојниковог погребана није исплатило; за тим да се намире његови неисплаћени служитељи и они, којима је он што дужан остао, и најпосле да се све оно, што се од старог домаћег прибора, који је он у Епископији затекао, и примио, за живота његовог по све искварило или чега је нестало допуни, ако се то оним стварима, које је он набавио, није могло учинити (1).

Заоставша пак маса да се на три једнаке части подели; па једна да се преда вишој духовној власти, да се она на цркве и манастире расположи, друга да главном фонду школском припадне, а трећа да се родбини покојника по закону изда; но ако оваке родбине не би било, онда да се и та трећа чест, као и ове прве две, на цркве и на школски фонд расположи.

И О том, како ће архијереј својим имањем тестаментално моћи располагати.

6. Архијереј само оно имање за своје сматрати и држати може, што је он сам стекао и набавио, и од тога оно, што Епископији не припада (1 и 2).

7. И од таквог свог имања може Архијереј тестаментом завештати једну трећину коме и како год хоће, а друге две трећине дужан је оставити на цркве, на манастире, на училишта, на сиротињу и на сиротињска заведења; но колико ће и како ће што он отуда на сва богоугодна и општеполезна заведења оставити, у том се његова воља не ограничава. (Уредба од 10. маја 1847. В Но 624 Зборник IV страна 22).

Види, даље, законодавно решење од 2. октобра 1852. В Но 497 Зборник VII страна 143, које гласи:

"Да Султански Нишани Ифтикари по смрти Архијереја припадну дотичној Епископији, и да се у истој у природи на сохраније оставе, заједно са дотичним царским бератима, и то к предупредјењу сваког могућног у овом предмету заплетења да буде без икакве накнаде из оних чести, на које се Архијерејско посмртно имање по Уредби од 10. маја 1847. В Но 624 - С Но 230 делити има. Ова наредба имаће се и на остале дарове царске прострети, које би који Архијереј као украсење - декорацију буди од кога цара или владатеља поступити удостојио се."

Види и законодавно решење од 9. маја 1849. В Но 393 Зборник V страна 23, о томе, да имање, које по смрти јеромонаха остане, припада, по каноничним правилима манастиру, а да сродници у манастиру живећих јеромонаха не могу ништа наследити после њих, осим оно, о чему би оваки јеромонах сопственом вољом, пре ступљења у манастир, расположење учинио. Питања пак о наследству у манастиру умрлих јеромонаха, подлежи духовном, а не грађанском суду.

477

Само закони део на случај смрти мора остати законој деци како мушкој, ако их има, тако и женској, ако мушке нема, невредим, који се састоји у половини дела онога, који би им по закону припао, кад завештаочева расположења не би било.

478

Према закон у наследству мушкој деци првенство даје над женском, опет је отац властан (или мати о свом имању), завештањем између деце своје расположење учинити, какво хоће, и тако и женску децу или изравнати са мушком, или им особити део оставити које мора остати снажно нити нарушење законога дела у том случају места имати може.

479

И тако закони део нарушио би се онда, кад би завешталац половину законога наследства на корист другога кога, а не женске деце, окрњио.

480

Завешталац без особитих законом опредељених узрока дете своје мушко, или ако овога не би било, ни женско, из законога дела искључити не може. Узроци су пак такви само следејући:

- 1) ако дете остави свој православни хришћански закон;
- 2) ако је дете оца у беди и невољи без помоћи оставило;
- 3) ако се на арање и крађу и друга злочинства дало;
- 4) ако се блудном и раскошном животу предало и опоменуто није хтело одустати од тога.

481

Остали по реду законом назначени наследници немају права на закони део, и зато није ни завешталац спрам ових дужан невредимост таквога набљудавати, нити узроке какве искључења из наследства наводити.

482

Који би мислио, да му је завешталац са последњом наредбом неправду или уштрб против закона учинио, онај за 8 дана после саопштена њему тестаменту треба против тога да се изјасни, а најдаље за пола године да своје доказе суду предложи; иначе остаје наредба по тестаменту стална.*)

- _____

Уредба о убрзању рада код судских и иследних власти, члан 59:

Ко би мислио, да му је завешталац последњом наредбом неправду или уштрб против закона учинио, он треба за осам дана после свршеног му саопштења тестаменту да се противу истог изјасни код судије за неспорна дела, јер у противном остаје стална наредба по тестаменту.

483

Ако су сви они, којих се ствар тиче, са наредбом завештаоца задовољни, онда тестамент остаје у важности, баш и да није по прописаним правилима сачињен, или да би баш и преко власти своје завешталац замашио.

484

За младолетне изјасниће се тотор и мати, за одсуствујуће, или с ума сишавше, и друге, који своје воље изјаснити не могу, изјасниће се особити од суда наређени заступник или бранилац.

ГЛАВА XIII

О ПОПИСУ ЗАОСТАВШЕГА ИМАЊА

485

Нико не мора наследство примити или заузети без пописа судског, а ако прими, сам себи следства нек припише.

486

Суд надлежни, од преживелог супружника или од наследника, или татора и других лица, којих се тиче, позван, одмах к попису добара заоставших да има надлежним путем и начином приступити.

487

Непозван суд да се у пописе имања не меша, осим случаја где деца младолетна без оца и матере и без свакога старешине остану.

488

Ако пунолетни наследник наследство без пописа својевољно прими, онда он без свакога изузећа и изговора све дугове и терете умрлог носити мора, не сматрајући, залеже ли имање умрлога, или не; где у случају пописа само је на толико обавезан, колико по попису имање умрлога залеже.

489

Ко би нарочито што год од заоставшег имања затајио, ако је наследник или учесник, губи право на затајано добро и оно припада искључиво осталим наследницима. Ако ли није учесник у ономе, што је затајио, онај ће се сматрати и судити, као и други крадљивац.

490

Будући да сви дугови умрлога на његовом имању леже, и отуда се исплатити морају, зато ће се онда тек право имање умрлога имати, кад се сви дугови одбију, и управо исплате.

491

Наследник или извршилац завештања може захтевати да се определи једно рочиште, и да се на то распис учини, и у том сви зајмодавци завештаочеви позову, да се имају са дуговима на рок јавити, и своја права доказати, иначе да губе своје право, ако би други исцрпили заоставше имање; осим ако немају особиту залогу за своју сигурност.

ГЛАВА XIV

О ДЕОБИ

492

Наследницима стајаће на вољи, или поделити се, или у заједнини неподељени заостати.

493

Ако пунолетни наследници са младолетнима у заједнини заостану, онда су дужни, или њихов део с одобрењем суда осигурати и до пунолетности њихове као добре старешине

сачувати, и младолетнике садржавати, или по природи задружне смесе у свему приплоду и добитку на равне делове по размеру права и дела њихова и њих учесницима учинити.*)

• _____

У случају, где се наследници и уживаоци од прихода заоставшег им посмртног имања не би могли издржавати, а нашао би се ко, ко би их примио, да их подиже и издржава до пунолетства њиног, или односно до удаје, под тим, да му се од посмртног имања, којим би руковао, једна част отуђи, и њему уступи, судови овако отуђење и уступање сразмерне чести посмртног имања хранитељу малолетне деце одобравати могу, но свагда само онда, кад им то предложи тутори исте деце с обавезом, да ће се и он томе старати, да хранитељ према овима примљену на себе дужност испуњава, а поред тога, да ће за имање, које деци, као наследницима, преостаје, они јемствовати и чувати, да га хранитељ не упропасти. Законодавно решење од 17. јула 1851. Но 487 Зборник VI страна 37.

494

Ово јединство живота и имања ако се оснива на уговору, принадлежаће од чести к смесништву имања или ортаклука, од чести пак к одношајима задруге, и по томе ће се мерити и судити.

495

Ово јединство не може се држати на штету трећег. И у том стању дужни су заједничари у свима одношењима, која се само строго лица не тичу, један за све и сви за једнога одговарати.

496

Наследници како се сви сложе могу делити се или сами међу собом, или пред призваним одабраним људима, или пред својим судом или судијом.

497

Најпре ће се иставити, ако је жена мужа преживела, њен мираз, и писани дар, ако га има, за њу.

498

После ће се пописано покретно и непокретно заоставше по умрломе имање тако на равне чести поделити, како ће свакоме од назначених учествујућих наследника једнак део, како у покретнима тако и непокретнима, и осталим правима, припасти.

499

Ако је ствар једна таква, која се сама собом (у натури) згодно поделити не да, онда ће се или проценити, па ће ствар један задржати, ако се остали сагласе, и ове проценом исплатити; ако ли се не сагласе, а оно ствар продати и новац поделити.

500

Поклони за живота од оца или матере детету једном учињени, као сину у трговину његову,

занат, или другу какву радњу или кћери у мираз или свадбарину, треба да се при деоби узму у рачун, ако нису родитељи нарочито изјаснили се, да се ови у рачун не узму. Но плодови и хасна од таквога поклона припада свагда даропримцу, и не улазе никада у рачун.

501

Трошкови на храну, одело, васпитање учињени не треба никако у рачун да уђу. Но оцу и матери, који су те трошкове чинили, од воље је, расположење учинити и такво, да се и то у призрење узме, и осталима у толико накнада учини; али родитељи треба то бројем да назначе, колико је.

502

За младолетника мора при деоби бити тотор његов, а за отсутвујућег мора бити заступник или бранитељ од суда опредељени.

503

По учињеној деоби сваки има право свој део заузети, и њим управљати и по својој вољи располагати.

504

За тврђу права деобнога дела сваки један за другога добар стајати, одговарати, и у случају уштрба накнаду другом учинити мора.

505

Који би мислио, да му је деобом том неправда и уштрб учињен, онај се може на суд обратити за једну годину и дан, и захтевати, да се деоба исправи. Ако је који међутим свој део обновио и знатно побољшао, то ће он само првашњу вредност у деоби дати дужан бити.

506

Прође ли година и дан, или онај, који нову деобу захтева, не би довољно неправду доказао, онда престаје сваки говор и деоба остаје стална.

ГЛАВА XV

О НАСЛЕДНИМ ПРАВИМА И ОДНОСИМА У ЗАДРУЗИ

507

Задруга је онде, где је смеса заједничког живота и имања свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена.

Задруга зове се и кућа или кућа задружна за разлику од инокосне.

508

Што је год имања и добара у задрузи, није једнога но свију, и што год који у задрузи прибави, није себи но свима је прибавио.

509

Ствари неке, које на потребу и послугу једноме искључиво служе, принадлеже искључиво ономе. За такво држи се рухо или одело, накит женски, простирка сопствена, преобука, сукно, рушадина, платно или постава или без.

510

О задружном добру без сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава један или други није властан располагати, као ни продати или задужити. И сам старешина само може управљати чељад домаћу, и за кућу поради радње и уживања наредбе чинити, али отуђити што или задужити сам својевољно не може; но ако баш он што сврши, па за годину дана од времена, кад су други дознали, они не противслове ни на суду ни ван суда, оно остаје стално и непоречено, као да је с почетка свију воља била.

511

Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удаљен својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с тим задовољи, а од свог смесничког дела одступи.*)

• _____

Задругар, који је у задрузи живећи, но од задруге удаљен, својим трудом, или срећом и случајем што себи прибавио, никако не може изгубити право на смеснички део, који је као главно његово у задружном имању остао, почем је ово права његова сопственост, па ни законодавац није могао, нити је хтео, таквога задругара лишити ове његове способности, него је само хтео, да у таквом случају, кад један задругар, оно, што је он осим задруге прибавио, за себе задржава, и остали задругари, њега искључујући, који су при задружном добру остали и око истога радили; да задрже сав приплод, који је међутим, докле је онај одсуствовао и за себе прибављао, добивен. Тим начином смисао вишереченог 511 по духу закона за приновак само од задружног имања односећи, а не и на део главнога, који задругару као његова сопственост припада, као што је и у 513 јасно казано, шта задругар, који је самовољно задружну кућу оставио губи, предпоменути 511 је јасније овако се има разумети:

Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удаљен, својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само тим, као својим тецивом задовољи, а од смесничког дела у приновку, који је за то време, докле је он одсуствовао, на задружном имању добивен, одступи (Законодавно тумачење од 7. фебруара 1847. В Но 1787. Зборник IV страна 5).

512

Који се одели, и свој део узме, па на своју руку радити почне, онај ако у заједнини остане, за себе сматра, и нема никаква права на добро задружно, као ни на добитак или плодове смесничког добра; ако нису при деоби другојачије уговорили, које им на вољи стоји; и онда ће се владати по уговору.

513

Онај који би самовољно без сагласија задружног кућу оставио, и за годину дана повратио се и кућу потпомогао не би, губи право на сав приплод за време одсуства добивен, а и штету за то време догодившу се дужан је носити, нити ће кућа за то одговарати.

514

Који би задругар место помоћи штету или дуг против воље задруге чинио, онога имају право остали од себе оцепити, давши му његов део по процени вештака, или ако им је воља и у натури.

515

Задругар у смеси живећи само свој део задужити може; и зајмодавци, који су једном без знања дружине зајам чинили, само се из његовог дела намирити могу; а на друге делове права немају, осим ако докажу, да је тај зајам у кућу унесен, да су сви за то знали, и да су скупа уживали и трошили.

516

Смрт старешине, или кога другог из задруге, стање и одношај задруге и смесништва имања не мења. Све остаје по старом.

517

Деца мушка у задрузи живећа после навршене 15 године добијају раван део са осталим пунолетним и ожењеним задругарима у свему приновку и приплоду од онога времена; разумевају се наравно она, која су у кући била и припомагала.

518

Деца мушка пре навршене 15 године немају особита дела, но заузимају место и права свога родитеља по опредељењу општем.

519

Старешина задружни је наравни тотор младолетне заоставше деце. Он је дужан њих са сагласијем матере упућивати и настављати, да добри, поштени и радни, па отечеству благопотребни људи буду.

520

Докле год једне пунолетне или ожењене главе у задрузи има, и нико од заоставших не иште да се попис чини, суд пописа чинити неће. Само на захтевање преживелих пописаће суд својим путем имање, па по потреби или ће део младолетника иставити, и под судску управу узети, или ће пописавши га са пописом и опет задружном руководству предати. Но како је део младолетника по попису назначен, и истављен, одмах је и деоба учињена, и младолетнима њихов део припада, па остала деца у задрузи, или не остала.

521

На случај смрти сваки у задрузи, који личну способност има, о своме делу располагати може, у толико, у колико се део не премаша; и ако је који тако расположио, онда се попис

учинити мора, да се део умрлога истави, ако то између задругара за живота није учињено и назначено.

522

Све што коме у задружној смеси припада, било главно, било приплођено, поновљено или стечено, сматра се као сопственост, по којој се право располагања мери и ограничава према свима у задрузи живећима законом наследницима.

523

Жена удовица после мужа у задрузи заоставша, била са децом или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем. Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.*)

• _____

Како 523 гласи, да жена удовица после смрти мужа у задрузи заоставши, била она са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем, то се разуме, да ни оваква жена удовица, којој у задрузи дете умре, не може део овог у истој задрузи ни у каквом случају наследити, него и њој остаје само право уживања до смрти или преудаје, по гласу постојећих правила о женскињама у задрузи. (Законодавно тумачење од 28. јуна 1849. В Но 1147 Зборник V страна 49).

524

Осим тога што је задруга дужна жену удовицу садржавати, и њој уживање пристојно давати, она задржава преко свог мираза све оно, што је само на потребу њену и њенога мужа или деце служило, као своје сопствено, које, и ако се преуда, са собом односи; но дечије остаје деци.

525

Удовица ако се преуда, или родитељима својима врати, да добије пристојно снабдење ради удомљења по постојећем обичају. И то јој служи за опрему.

526

Права и обавезе задругара једнаке су били сродни, били усвојени са општим сагласијем.

527

У случају наследства и деобе у задрузи ваља поступати по општем пропису наследства и деобе.

528

Сродство у задрузи при наследству има првенство над сродством изван задруге, ма ово било и у ближем степену. И само усвојење достоверним начином и са општим сагласијем задруге учињено искључава и само сродство по крви изван задруге. Но деца младолетна, ако би за матером из задруге отишла, задржавају своје првенство и изван задруге. Такођер

и у случају ропства или сужањства или друге подобне нужде и опасности, или службе отачествене остаје право сродства при наследству и изван задруге невредимо.*)

• _____

Будући да 507 законика Грађанског јасно каже, да је задруга онде, где је смеса заједничког живота и имања "свезом сродства" или законим усвојењем основана и утврђена, а ово сродство никако друго, нарочито кад је питање о наследству не може бити, него оно "по крви" сходно 395 истог Законика, то и 528 овога свагда тако разумети треба, да само сродство по крви у задрузи при наследству има првенство над сродством, наравно опет таквим изван задруге, па макар ово било и у ближем степену.

По овом дакле онде није права задруга, где заједнички живот оних лица, која је сачињавају, није, као што закон опредељава, свезом сродства основан и утврђен, т. ј. где ова лица нису између себе по крви или барем грађански (цивилно) сродна, него је онде заједница основана смесом имања и задружног труда и живота, или свеопшти ортаклук без нарочитог уговора, о ком се следствено има судити по наредбама главе XXVII чести друге законика Грађанског.

Следствено, у свакој оној заједници, где је само смеса имања и живота, а између лица, која су је сачињавала, није постојала свеза сродства по гласу 507 Грађанског законика, кад год наступи случај наслеђења имања из ње, свагда искључавају закони сродници свако несродно у заједници живеће лице, па дакле, ако би ово и пасторак било, а по томе се ту, као што је Попечитељство Правосудија по духу наведеног 507 у представци својој 3. јула, прошле године, А Но 4193 Савету предложило, по општим наредбама наследства изложеним у глави IX, чести друге, законика Грађанског поступити има. (Законско решење од 22. маја 1852. В Но 625 Зборник VI страна 103).

529

Девојке у задрузи заоставше, кућа задружна да има садржавати и у своје време пристојно удати, по постојећем обичају.

Женска деца умрлога у задрузи, кад овај не остави по себи мушке деце, имају право наследства на део задружног имања свог оца; но то им имање, уколико се оно у земљама и у опште у непокретностима састоји, може задруга по процени вештака новцем исплатити.*)

• _____

Допуна од 28. новембра 1859.

ГЛАВА XVI

О НАСЛЕДСТВУ У НЕДОСТАТКУ НАРЕДБЕ ЗАКОНСКЕ И ЗАКОНСКИХ НАСЛЕДНИКА

530

У случају ако наследника никаквог ни по уговору ни по завештању не би било, онда

заоставше имање припада држави, и то како непокретно тако и покретно каси правитељственој.

ОДЕЉАК ДРУГИ

ГЛАВА XVII

О УГОВОРИМА УОПШТЕ

531

Уговор је закључен онда, кад једна страна што обећа, а друга то прими, или се изјасни да прима.

532

Обећање ово и примање може се учинити не само речима, него и другим згодним знацима, а и самим делом, које вољу проказује.

533

Који су разума лишени, не могу уговора чинити, то јест нити могу обећати нити примити. Овима је пободно и дете млађе од 7 година. Они пак, који од оца, татора или старатеља зависе, не могу ништа обећати, али ако што на корист своју приме, оно стоји.

534

Како да се уговори закључе са задругом или са општином, то ће се из њиховог постојећег устројства и природе видети.

535

За уговоре са злочинцем чињене, и њихову важност определиће закони казнени.

536

Уговор ваља да буде јасан и разумљив, и опредељен.

537

При уговору страшење, лаж, превара и обмана употребљена никоме не помаже, но шта више одмаже. Такав уговор не само не стоји, но и накнада оштећеном тим начином припада.

538

Уговор се може само о оним стварима учинити, које међу људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.

539

Нарочито закон забрањује и уништава уговоре следеће:

- 1) Уговор за труд при каквој просидби девојке и брачној погодби.
- 2) Уговор лекара или выдача са болесником, што ће се лечења болести какве примити.
- 3) Уговор, који би правозаступник парницу поверену прекупио опредељеном неком ценом.
- 4) Уговор, којим би ка наследство или испоруку (легат) још за живота онога, од кога би му припало, продао.

540

Уговор једанпут закључен има једнаку силу и важност, био усмено или писмено, био пред судом или ван суда, пред сведоцима или без њих учињен.

541

Но ако се уговарајућа лица нарочито на писмени уговор сложе, онда се само са потписом као закључен сматра.

542

Који писати не зна, мора своје име од другог потписати дати; сам пак или крст ставити, или печат свој ударити, које ће два сведока посведочити, да је с његовом вољом уговор закључен и потписан.

543

Где два или више њих у смеси имања живе, па уговор какви у смеси учине, то јест или што обећају или што примају, онда се по основима смесе права и обавезе узајамне судити морају.

544

Коме се обвеже само један део смесничке ствари, онај нема право на цело; нити може од другог захтевати, осим онога који се обавезао.

545

Ако ли су два или више њих на целу ствар обавезали се, онда је дужан један за све и сви за једнога целу ствар дати.*)

• _____

Као што 547 Грађанског законика прописује, да се сваки уговор онако мора испунити, као што он гласи, тако је ово исто правило и пре изданог Грађанског законика по самој природној правци постојало; оно дакле ни пре Законика није дозвољавало од кога друкчије и строжије испуњење уговора захтевати, него што се он уговором обавезао, а тим се мање дозвољава сад то, од како је положни закон исто правило изречно прописао. Следствено као што до Законика, ако су се више њих на што обавезали и потписали, само је у оном случају могло се испуњење обавезе од једног самога исказати и добити, ако је у обавези стојао и тај услов, да су обавезни сви за једнога и један за све, а иначе је то испуњење од свију њих, који су се на такво обавезали, тражити требало, и сваки између њих по смесништву сразмерно морао притећи на испуњење друштвене обавезе; тако то и

сада од како је Законик изашао, по истога више наведеним 547 и 831 постоји и набљудавати се мора у свим до Законика примљеним обавезама, као год и у онима, које су наступиле после Законика.

Но будући да они, који су се заједно обавезали на штогод, сви за савршено испуњење тога јемствују, као што је у 750 Законика изјашњено, то следује да се никоји поједини између њих самим тим, што би он сразмерни свој део друштвене обавезе испунио, целе своје обавезе још не ослобођава, него и за остале делове, докле сви испуњени не буду, обавезан остаје као јемац, који по 829, за друга свога као правога дужника мора чест обавезе испунити, но тек онда, кад се покаже, да овај сам није то у стању учинити.

По овоме да се не би каса државна каквој опасности излагала односно таквих својих потраживања, за која су више њих, али не солидарно, њој обавезали се, надлежи у сваком случају противу свију њих заједно и једнако, као што су се они обавезали, сва законом прописана средства употребити како за обезбеђење, тако и за сваку наплату, па ако извршењем пресуде не би се од кога између њих могло испуњење обавезе у колико на њега као смесника спада, добити, онда да се ово од осталих обавезаних другова или ортака допуну. (Законско решење од 7. октобра 1864. В Но 1312 Зборник III страна 140).

546

Ако би при уговору особити услови стављени били, они се морају разумно у призрење узети.

547

Сви уговори ваља да се у оно време, на оном месту, и на онај начин изврше, као што који уговор гласи. Кад се питање у времену роди, онда се по закону узимају 24 сата за један дан, 30 дана за један месец и 365 дана за једну годину.

548

Кад место, где да се уговор изврши, није нарочито назначено, онда то треба по природи посла судити и определити. Ако то не би могуће било, онда ће се ствари непокретне на овом месту, где леже, а ствари покретне на оном месту предати, где је обећање учињено. Кад се питање роди о мери, ваги и новцу, онда се на оно место гледа, где се ствар предаје.

549

Кад ко што обећа или се на што обвеже, па се то на више начина испунити може, онда ономе, који се обавезао, стоји на вољи, где хоће да обећање испуни; али почем је једанпут место определио не може више променити, нити од тога одустати.

550

Ако се при закључењу уговора за знак тврђе уговора и за сигурност извршења капара да, па се кривицом једне стране уговарајуће уговор не би испунио, онда невина страна може задржати капару, или ако је ова дала капару, има право по својој вољи искати, или да крива страна капару удвојену врати; или воли, да се изврши уговор, или, ако те не може бити, накнаду да учини.

551

Ако се уговор закључи на одустаницу, или пишманлук, то јест, ако се определи нешто, које онај платити има, који би пре извршења одустао од уговора, т. ј. који би се попишманио, онда такав мора или држати уговор, или пишманлук платити.

552

Сваки уговор, и из њега проистичућа права и обавезе прелазе и на наследнике, осим случаја, ако не би иста за личне односе и способности везана била; или ако иначе нису наследници нарочито уговором или законом изузети.

553

Ако једна страна закључени уговор истина испуни, али не сасвим онако, као што уговор гласи, или не у одређено време, или не на свом месту, и уреченим начином; онда друга страна нема права зато одустати од уговора, него има право захтевати, да се тачно уговор испуни, и за оштећење накнада учинити.

554

Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе, тако да му се зато наплата учини, онда он наравно свагда и јемствује и добар стоји, ако се и не изрази, за сва она својства, која су код оне ствари уговорена, или која се обично код ње претпостављају, да се по својој природи и по смислу уговора она употребити може.

555

Који би дакле уговор какви учинио, па би ствари једној, коју на другога пренаша, таква својства приписивао, каквих она ствар нема, а требало би по природи или по уговору да их има; или који би особите недостатке код ствари једне прећутао, и прикривао; или који би такву ствар, које он нема или сасвим туђу продао; или који би лажно издавао, да је ствар за какву потребу способна, а није, или да ни обичних недостатака и бремена нема, наводио; па би се противно показало, онда ће такав за то одговарати, и за штету, која би отуда произашла, накнаду учинити.

556

За недостатке, који свакоме у очи падају, није дужан нико јемствовати, осим ако је нарочито у уговору назначено, да ствар баш никаква недостатка ни бремена нема.

557

Ко туђу ствар уговором на себе прими, знајући, да је туђа, онај нема права јемства или накнаде искати. Разумева се, да ни онај, који се јемства одриче, нема на то право.

558

Ако би уговор гласио на ствари ђутуре или гомилом, то јест, онако као што стоје и леже, без броја, мере и ваге да се предаду, онда јемства и накнаде нема, осим особита случаја, ако би се такви недостатци и мане откриле, за које се уговором нарочито јемствује.

559

Ако при теретним уговорима једна страна није примила ни пола обичне вредности онога,

што је другој страни дала, онда оштећена страна има права захтевати да се уговор раскине и у пређашње стање поврати.

Но друга страна има право одржати уговор, ако оштећеном допуни онолико, колико до обичне цене недостаје.

Вредност се узима она, која је била у времену кад је уговор закључен.*)

- _____

Измена од 5. маја 1864.

560

Ово средство нема места онда, кад се ко нарочито тога одрекао, или му се ствар особито омилела, па је прекообичну цену за њу дао; али ако се по уговарајућим лицима судији даје, да је ствар у пола поклоњена; или ако се права цена ствари пронаћи не може; или ако је ствар путем судским продана.

ГЛАВА XVIII

О ПОКЛОНИМА

561

Поклон бива кад ко добровољно другоме што да, не иштући нити примајући икакве за то наплате.

562

Ко има право савршено и неограничено са својим стварима располагати, онај само може поклоне чинити.

563

Примити поклон може сваки, и онај, који иначе сам другога уговора закључити не може.

564

Ко поклон само усмено учини, а ствар не преда, и на захтевање неће да преда, не може се судом натерати, да предати мора. Само са писменим достоверним доказом може се поклон путем судским тражити.

565

Са туђом ствари, било покретном било непокретном, или на штету трећег поклон се чинити не може. И ако се учини, пада и уништава се. И по томе неће важити поклон којим је окрњен закони део деце, или би било окрњено уживање онима, које је поклонодавац дужан издржавати, или би се њиме осујећавала наплата поклонодавчевих поверилаца у време поклона. У оваквом случају обдарени вратиће само онолико, у колико се изискује да се подмири окрњени закони део деце, или уживање оних, којима то припада, или да се подмире оштећени повериоци. Ако поклонопримац не притежава поклоњену ствар, или

вредност те ствари, онда одговара само у оном случају, ако је у непоштеној намери престао њу притежавати. *)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

566

Ко једанпут поклон учини, не може више натраг узети, осим особитих случајева.

567

Случаји, због којих дародавац може поклон порећи, јесу следећи:

- 1) ако дародавац доцније тако осиромаша, да ни живети не може;
- 2) ако обдарени велику неблагодарност спрема дародавца покаже, наносећи вред његовом животу, телу, части, и нарушавајући његову слободу и имање.

568

Поклон на случај смрти учињени сматра се као легат или испорука, и по томе ће се и судити.

ГЛАВА XIX

О ОСТАВИ ИЛИ АМАНЕТУ

569

Остава или аманет јесте такав уговор којим ко туђу ствар прими тако, да је чува, и невредимо натраг врати.

570

Сваки, који туђу ствар као аманет или оставу прими, дужан је исту ствар од сваког квара или штете, као своју сопствену, чувати.

571

Ствар на оставу примљену чувар нема права на своју корист употребити нити уживати, осим случаја, ако то остављач нарочито сам дозволи; но онда престаје исти уговор бити аманетом и прелази у наруч, најам, или зајам, по разлици ствари и употребљења.

572

Ако је време опредељено, мора чувар у то време, ако ли није, онда је дужан, кад остављач поиште, натраг вратити.

573

Ако нема опредељеног времена, нити се по околностима време определити може, онда и чувару стоји на вољи, кад хоће оставу натраг поднети.

574

Обично се само покретне ствари на оставу дају. Но бива да се и непокретне ствари, као кућа, воденица, виноград, њива, ливада и т. д. на чување коме предаду, и онда чувару исте дужности преостаје, као и код покретних ствари, ако му није још преко тога што више поверено, које се после к аманетним дужностима додаје.

575

Чувар одговара за сваки квар или штету аманету причињену. Но за случај, који он одвратити није могао, он не одговара. Али и остављач дужан је сваки трошак, који би чувар на чување ствари остављене имати морао, накнадити.

576

Ако би ко ствари под кључем или под печатом примио, па би се показало, да је брава покварена, или печат нарушен, онда, ако се не зна друкчије шта је унутра било, мора чувар по заклетви остављача накнаду учинити, ако не би иначе доказати могао, да се нарушење браве или печата случајно догодило.

577

Ако је чувар, сачувавши туђу ствар, своју сопствену зато жртвовао и изгубио, онда он може од остављача за то накнаду захтевати.

578

Награду за чување може чувар само онда искати, ако би таква нарочито уговорена била, или би се таква по околностима, или по послу и опредељењу лица подразумевала.

579

Ствари из пожара, рушења каквог здања, похаре, или утопљења лађе, или другог подобног несрећног случаја спасене, и коме предане, сматрају се као и други аманет, који је сваки прималац дужан чувати и натраг вратити ономе, чије су ствари.

580

Такођер и крчмари, гостионичари (ханџије), лађари, возари или скелације, возиоци (кириџије) и носиоци, дужни су ствари од путника њима предане и поверене као аманет чувати, и за сваки небрежењем причињени квар или штету одговарати и накнаду учинити.

581

Ако би се две стране за једну ствар препирале, па би или саме или суд исту ствар коме на чување предао, онда се такви судски назначени чувар зове заптителъ или секвестер, а ствар таква, која се под заптом налази, зове се узапћена, и сматра се по основима изложеним оставе или аманета.

ГЛАВА XX

О НАРУЧИ ИЛИ ПОСЛУЗИ

582

Наруч или послуга бива уговором таквим, којим ко непотрошну ствар на послугу узме, тако, да на опредељено време без сваке плате или награде натраг врати.

583

Онај, који ствар једну у наруч или послугу узме, има право истом ствари онако служити се, као што то обично бива, или као што је уговором одређено.

584

Ако је време за послугу опредељено, онда се има ствар на то време натраг вратити; ако ли то није, онда ваља гледати на намеру послуге, па по томе време повраћаја определити.

585

Ако се време никако определити не може, онда ни овај посао не може се сматрати као прави уговор, него од воље зависе онога, који је ствар на послугу дао, пре или после, кад му се свиди, натраг поискати.

586

Ако се распра роди, па онај, који је дао ствар у наруч, каже, да је краће време одређено, а онај, који је узео, каже, да је дуже; онда се оно прво држи за истинито, ако овај противно не докаже.

587

Пре времена одређенога и послуге узете не може се ствар натраг искати, баш да би господару самеоме нужна била; осим случаја, ако нарочито уговор тако гласи.

588

Онај, који је ствар на послугу узео, може и пре одређенога времена ствар натраг вратити; и господар је дужан примити, осим случаја, ако то њему на терет или на штету бива.

589

Ако онај, који ствар у наруч узме, не би ствар онако употребио, као што је уговорено, или би ствар против воље господара другом коме даље на послугу дао; онда он остаје за сваки квар под одговором, и господар може и пре времена своју ствар натраг поискати.

590

И кад би онај, који у наруч једну ствар узме, против реда и опредељења ствар исту употребио, дужан је и за случајну штету одговорати и накнаду учинити.

591

Кад би се ствар изгубила, па доцније нашла, не припада ономе, који је у наруч узео, него ономе, који је дао, баш да би онај накнаду у вредности учинио био; само ако је овај готов вредност ову натраг вратити.

592

Обичне трошкове са послугом ствари скопчане мора онај сносити, који се са ствари служи. За ванредне трошкове, које је на садржање ствари као нужне учинио, може накнаду од господара ствари искати, кад њихову нужност покаже.

ГЛАВА XXI

О ЗАЈМУ

593

Зајам је такав уговор, којим се коме ствари потрошне даду тако, да он властан буде по својој вољи њих употребити, потрошити и њима располагати, но у своје време дужан буде речене ствари у истом роду и вредности натраг вратити.

594

Зајам обично се чини у новцу; али може бити и у другим потрошним стварима. И бива или на лихву, т. ј. интерес или добитак, или без лихве; на залогу или без залогe; на јемство или без јемства.

595

Зајам може се учинити писмено или усмено.

596

Онај који у зајам даје, зове се зајмодавац или позајмилац; онај који у зајам узима зове се зајмопримац или дужник.

597

Зајмодавац не може изискивати, да му дужник зајам у оном истом роду новаца вратити, у ком је примио, осим случаја ако тако нарочито уговор гласи, и дужник се на то подвезао.

598

Ако би се међутим законом промена у новцу учинила, тако, да се унутрашња вредност не промени, онда ће зајмодавац примити у оној струци, у којој је дао, н. пр. ако је дао 100 дуката, он ће толико дуката и примити, ако је дао 200 талира он ће толико талира и примити, ако је дао 1000 гроша, он ће толико гроша и примити; ако ли међутим вредност унутрашња спадне, или се дигне, онда ће се зајам по оној вредности вратити, која је у време зајма била, ако нарочито уговор на извесну фелу новаца не гласи; н. пр. ако се не назначи: дајем 100 дуката цесарских у злату тако, да ми се 100 дуката цесарских натраг врати.

599

Ко узме у зајам саливено злато, сребро, или другу руду на вагу или меру, онај ће на вагу или меру онолико исто у своје време и вратити, била му цена новцу већа или мања од времена зајма учињенога.

600

Тако и зајам у храну и еспапу враћа се у оној количини и доброту, у којој је примљен, не сматрајући на већу или мању цену и вредност.

601

Лихва закона опредељује се 6 на сто; уговорити се пак може и до 12 на сто. Већа се судом не пресуђује.

601 а)

Ако у зајам нису дати новци него друге ствари потрошне, па би зајмодавац уговорио да му се врати више но што му је дао било у роду, доброту, или количини, опет се не може уговорити већа хасна од дванаест на сто. Ово важи и за све друге поред интереса уговорене побочне дужности или користи, под којим му драго видом или назвањем, било за себе или за другог уговорене.

Исто тако, ако би се уговорило, да се за дати новац или ствар, врати ствар другог рода, не сме се већа хасна од дванаест на сто уговорити.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

602

Где нема лихве уговорене, али је време враћања опредељено, па се на време зајам не врати, онда зајмодавац има право од онога времена лихву закону са 6 на сто искати.

602 а)

Ако је уговор о зајму на дуже време закључен, а не би било одређено време плаћања интереса (лихве) онда се разуме по свршетку сваке године.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

603

Интерес (лихва) на интерес не може се узимати нити напред уговорити; но кад дужник интерес кад треба не плати, то се може новим последујућим уговором неплаћени интерес у главно преобратити, и онда и на њега интерес иде.

Од овог се изузима давање под интерес новаца из каса државних и јавних фондова, за које особени закони постоје.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

604

У случају ако дужник на време интерес не плати и противу воље зајмодавца задржи, то ће

се досудити и интерес на интерес неплаћени, од времена кад је зајмодавац наплату тога судом захтевао.*)

- _____

Допуна од 5. маја 1864.

604 а)

Ако је поверилац допустио да интерес (лихва) достигне главно, онда интерес престаје тећи. Но од дана, кад је тужба суду поднесена, може се интерес поново тражити. Од овог се изузима давање новаца под интерес из касе државних и јавних фондова, за које постоје нарочити прописи.*)

- _____

Допуна од 5. маја 1864.

605

Зајмодавац нема права пре уреченог времена зајам натраг искати. Но у случају опасности да му зајам пропасти може, може он својим путем себе осигурати.

606

Ако је ко зајам дао на неопредељено време, онда се сматра, да је на захтевање зајмодавца дужник свагда вратити дужан.

607

Ако би неко опредељено време н. пр. три месеца дана, или по године за отказ опредељено било, онда је дужан зајмодавац на толико времена напред дужнику зајам отказати. Но ни зајмодавац није дужан пре опредељеног времена, и преко услова учињеног исти зајам натраг примити; осим ако би дужник својевољно лихву од опредељенога времена платио.

608

Ако би онај новац, који је у зајам узет, међу тим, законом престао тећи, и тако сву вредност изгубио, то зато зајмодавац право своје не губи, но дужник ће дужан бити њему у подобном новцу вредност узајмљену натраг вратити.

ГЛАВА XXII

О ПУНОМОЋСТВУ И ДЕЛОВОДСТВУ

609

Уговор пуномоћства јест такав уговор, којим ко власт добија, у име другог и за другог а што чинити пуноважно.

610

Онај, који власт даје, зове се властодавац; онај пак, коме се власт даје, зове се пуномоћник. Власт та написмено стављена зове се пуномоћје.

611

Пуномоћник онолико само власти има, колико му је дано. Зато он границе њему прописане да не преступи. Ако преступи, онда он за сва следства одговарати мора.

612

Коме никакве границе пуномоћства назначене нису, онај се мора по своме разуму, знању и савести управљати.

613

Туђе ствари у име другог продати, или за наплату примити; кога задужити; новце туђе подићи; парницу за кога терати; на заклетву пристати; поравнање учинити, само онда пуномоћник може, кад се у пономоћију ови послови поименце назначе.

614

Да ко у име другог наследство прими или одбаци; да ортачки уговор закључи; или поклон учини; или поравнателног судију изабере; или ненаплатно право какво уступи; изискује се особито само на те послове гласеће пуномоћје.

615

Пуномоћник дужан је посао, који је на себе узео, по обећању своме поштено и својски свршити, а сву корист, која би отуда проистекла, своме властодавцу оставити.

616

Пуномоћник, коме је посао какав поверен, мора га сам свршити; јер ако се он на другог ослони, сам ће одговарати, ако се посао не сврши како треба, осим ако му није нарочито дозвољено пуномоћје на другог пренети. Но и у том случају дужан је старати се, да на способнога пренесе, иначе одговара за кривицу.

617

Штету, коју би пуномоћник властодавцу својом кривицом причинио, он ће накнадити; а рачун дужан ће бити властодавцу од свега дати на захтевање овога.

618

Властодавац дужан је нуждан и потребан трошак за свршавање посла учињеног пуномоћнику наплатити; и у случају захтевања и напред што трошка дати; и ако би његовом кривицом што штете пуномоћнику било, мора накнадити.

619

Ако би пуномоћник случајно при свршавању посла њему поверенога какву штету претрпио, то он може накнаду за то захтевати онда, ако се бадава посла примио; ако ли је за награду, онда се с наградом задовољити мора, а од накнаде за штету спомена нема.

620

Што пуномоћник у име свога властодавца са трећим сврши или уговори по смислу свога пуномоћја, оно је стално, и веже и властодавца и трећега.

621

Баш у оном случају, ако пуномоћник за себе оне послове свршити неби способан био, опет са пуномоћјем властодавца и трећега вежу.

622

Како властодавац пуномоћје порече, или натраг узме, одмах оно и престаје; и што би год после пуномоћник у име властодавца чинио, нема силе ни важности.

623

Но и пуномоћник може пуномоћје вратити, и од њега одустати. Само то да не буде у невреме, или на штету властодавца; јер ће иначе за штету одговарати.

624

Кад или пуномоћник или властодавац умре, престаје пуномоћје, ако не гласи и на наследнике, или ако се не би отуда штета наследницима породила. Али наследници пуномоћника дужни су за време властодавцу смрт пуномоћника јавити.

625

Како се над имањем каквог дужника стециште отвори и објави, одмах престају и пуномоћја од дужника таквог издана; и све што би пуномоћник после тога у његово име предузимао, губи силу и важност.

626

Ако би пуномоћје изложеним начинима и престало, опет она дела, која одлагања не трпе, морају се довршити донде, докле год не би властодавац другу наредбу учинио.

627

И они послови, који су са трећим свршени, док му још није до знања дошло, нити доћи могло, да је пуномоћје престало, остају у сили и важности. Само властодавац имаће право од свога пуномоћника накнаду штете захтевати, што се он по престанку пуномоћја у свршавање посла упустио и то јавио није.

628

И онај који би се без пуномоћја туђега посла примио у нужди, тако да би онога од штете ослободио, сматра се као и пуномоћник и онај, за кога је чинио, дужан је њему сав нужни на то учињени трошак накнадити.

629

И онеме, који би без пуномоћја туђега се посла примио на онога корист, мора онај трошкове и штету накнадити, ако корист на своју ползу обрати.

630

Који би за другога трошак онакав учинио, који би овај по закону учинити морао, онај има такође право накнаду искати.

631

Који у случају нужде своје добро жртвује, да туђе спасе, има право накнаду захтевати од оних, чије је добро спасао, по мери спасених и сачуваних добара.

ГЛАВА XXIII

О ПРОМЕНИ

632

Промена је такав уговор, којим ко једну ствар за другу дати обећава.

633

Ствари кад се за новце дају, није промена, но продаја и куповина. Но кад се новац за новац као мањи за већи, или сребрн за златан и т. д. мења, сматра се као ствар и подлежи промени. Тако и злато, сребро и остале драгоцености сматрају се као ствари, и могу се у промену давати.

634

Тако су промењачи уговор учинили, ако ствар и нису још предали, дужни су држати и сваки од њих добија право захтевати, да му се ствар у промену дата по смислу уговора у оном стању, у опредељено време и на одређеном месту преда. Ко би се затезао то учинити, тај ће накнаду за причињену штету или изгубљену корист учинити.

635

Ко иште, да му се ствар обећана изда, мора своју дужност најпре испунити, или готов бити, да је испуни.

636

Ако је време за предају одређено, па би међутим ствар забраном законом престала међу људима пролазити, и вредност имати, или би случајно пропала, онда престаје уговор, и сматра се као да није ни учињен.

637

Ако би се пак међу тим временом други квар какав у ствари учинио, то је дужан онај носити, код кога је ствар; осим ако нису ствари ђутуре погођене, па би се случајно какав квар или штета догодила, онда иде на рачун онога, који ће их примити. Но ако је више од полутине вредности пропало, није дужан примити.

638

Користи и прираштај од промењене ствари до уговоренога за предају времена припадају господару ствари. После тога принадлеже ономе, коме су у промену дате.

639

Ако време предаје није уговорено, онда се користи и прираштај управљају по предаји, ако није што друго уговорено.

640

Добро у промену примљено задржава ону исту природу права и одношаја, као што је било добро у промену дато.

ГЛАВА XXIV

О ПРОДАЈИ И КУПОВИНИ

641

Продаја и куповина је такав уговор, којим се ствар каква за неку одређену плату у новцу другојме уступа.

642

Како се два или више њих за ствар погоде, и цену углаве, одмах је и уговор продаје свршен и закључен.

643

Ако се ствар једна тако продаје, да осим новаца још и ствар друга се да, онда је овај уговор смешан из промене и продаје. И ако је већа вредност ствари него новца, онда је промена, ако ли је већа или једнака вредност новаца, онда је продаја и куповина.

644

Како је уговор продаје и куповине учињен, онако остаје, тако, ако је продаја учињена под тим условом, да се ствари броје, или мере на кантар или другу меру, онда продаја још није свршена, док се год ствари не изброје и не премере. Но купац добија одмах право захтевати да продавац у одређено време услов овај испуни. Дакле кад се ствари ђутуре продају, одмах је и продаја свршена без броја и без мере.

645

За ствари које кушати ваља, да се њихова доброта позна, као: вино, ракију и друга пића и т. д. продаја није са самом погодбом свршена, но зависи још од кушања, осим ако је нарочито друкчије одређено.

646

Без одређене цене не може ни продаје бити.

647

Праву цену за ствар одредити, припада продавцу, чија је ствар.

648

Хоће ли купац и продавац, то могу они и на другог, једног или више њих ослонити, да цену пресеку. Ако их је више, вишина гласова пресуђује.

649

Може се купац и продавац сложити на цену обичну чаршијску, и онда ће се средња цена чаршијска онога места и времена узети, где и кад се продаја извршује.

650

(Ако је купац преко половине оштећен, онда може он као и код других уговора од погодбе одустати осим ако није нарочито и са знањем на то пристати хтео.)

• _____

Укинут законом од 5. маја 1864.

651

Продавац дужан је продату ствар добро чувати, и на одређено време купцу предати невредимо.

652

Купац пак дужан ће бити купљену ствар одмах, или на уречено време примити и цену положити.

653

Продавац ствар продату купцу без цене није дужан дати. Но ако да на почек, онда више не може ствар по цену од купца тражити.

654

На цену за ствар на почек дату до рока за исплату одређенога није дужан купац лихву плаћати, ако то нарочито уговорено није, баш да би продана ствар плодове и друге приходе носила. Но од рока исплате, или ако овај опредељен није, од времена опомене и захтевања, мора купац интересе на цену плаћати.

655

Ако би купац у држању купљене ствари узнемирен био, или би се основано бојати имао, да ће узнемирен бити, он има право захтевати од продавца, да узроке узнемирења с пута уклони, или бар да добар зато стоји, и донде може да уговорену цену не плати, осим ако није он све то на себе узео.

656

Ако не имајући оваквих узрока купац неће уговорену цену да плати из упорности, онда продавцу стоји на вољи или цену захтевати, или продају покварити.

657

Ако купац продату храну или друге покретне ствари неће да прими, и уговорено време

прође, онда продавацу, ако му је на корист, стоји на вољи покварити продају, или захтевати да купац уговор испуни.

658

Што се користи и опасности при продатима, но непреданим стварима тиче, важи пропис закона при промени назначеног.

659

Куповина ствари таквих, којима се тек надати има, сматра се као коцка.

660

Што год овде при продаји није нарочито назначено, у оном управљати се ваља по прописима о уговорима у опште изложенима (Глава XVII).

661

Ако продавац на тај начин ствар своју прода, да задржи право исту ствар од купца откупити онда купац на уречено време вратиће продавцу ствар, а добиће од купца цену. Што је који ползе и користи имао, задржава за себе, но и штету сваки своју носи. Ствар мора се предати невредима у стању, у ком је продана.

662

Ако време откупа није опредељено, то се разумева само за време живота, и никако се на наследнике не простире.

663

Право на откуп не може се задржати на штету и уштрб трећега.

664

Тако исто и купац може при куповини право задржати да може продавцу ствар опет натраг продати; где се та иста правила разумевају као и при продаји на откуп.

665

Може се и на тај начин ствар продати, да купац дужан буде у случају продаје њему најпре на откуп поднети; које ако не би учинио, продавац има право положивши цену ствар узети.

666

Продаје могу бити и с таквим уговором, ако до одређеног времена не би продавац бољег купца нашао.

667

Купи ли ко ствар на пробу, па ствар пробу не издржи, може вратити ствар, а добија своје новце, ако су плаћени. Ако преко времена пробе ствар задржи без сваког изјашњења, сматра се као да је ствар пробу издржала, и он више права на повраћај нема.

668

Ако је ствар на пробу узета, али време одређено није, онда се за покретне ствари рачунају три дана, за непокретне једна година дана.

669

Ко покретну ствар за одређену цену другоме преда, с тим изјашњењем, да овај за неко одређено време њему цену одређену исплати, или ствар врати; онда онај пре одређенога рока нема права од овога ствар натраг искати; али и овај мора на уречено време или цену платити, или ствар натраг вратити.

670

Што се непокретних добара тиче, као миљкова и баштина, закон даје неким лицима право, да имају првенство на куповину. Таква лица су смесници или заједничари, родбина најближа, која би право наследства у продатим добрима имала, која би по закону наследила, и суседи први и комшије.*)

• _____

Да се право првенства на куповину непокретних добара, које се 670 нашег Грађанског законика и суседима или комшијама даје, укине, пак тако да у напредак овај и они други који даље с њим о истом праву првенства дејствују, своју закону силу само за смеснике или заједничаре и за дотичну најближу родбину имају. (Законско решење од 14. маја 1847. В Но 513 Зборник IV страна 24).

671

У случају продаје непокретних добара ваља да продавац јави онима, који право првенства за куповину имају, као смесницима, роду и суседима.

672

Смесник је пречи од рода, а род најближи пречи од суседа.

673

Ако би продавац продао, не јавивши онима, који првенство имају, онда ови право имају за 30 дана од времена продаје судом потврђене и објављене исто прекупити. После 30 дана право овакве прекупине ишчезава.

674

Онај, који мисли да првенство куповине има, ако хоће да добро добије, мора готове новце по погодби закљученој положити у судске руке. Само противљење и недозвољавање без новаца не вреди ништа; а после 30 дана опет ишчезава.

675

Кад је питање, који између више суседа првенство има, онда ће суд пресудити, узевши у призрење близост и повећу потребу и згоду.*)

• _____
Законодавно решење од 14. маја 1847. В Но 513, члан 670 Грађанског законика.

676

Где се што јавно путем судским (лицитацијом) продаје, онде се првенство права не сматра. Ко на јавној продаји што купи, онога је, осим ако не би продаја под тим условом учињена била, да још од чијег одобрења зависи.

ГЛАВА XXV

О ЗАКУПУ

677

Закуп је такав уговор, којим се ствар каква непотрошна на потребу и корист на неко одређено време и опредељену цену узима.

678

Закуп о ствари, која се без труда и рада употребити даје, зове се кирија, као што се дају и куће и покућства, и друге подобне ствари; о ствар пак, која се с трудом употребљава и ужива, зове се обично закуп или аренда, као о њивама, пољским миљковима, или о стоци.

679

Кирија и закуп ништа друго није него продаја употребе зато што је за продају, то се под закуп даје, и тако се и сматра, и ако друго што уговорено није, тако се и цена плаћа.

680

Како се уговарајуће стране сложе за ствар и цену, одмах је погодба готова, и употребљење ствари купљено.

681

Онај, који ствар под кирију или закуп даје, дужан је ствар својим трошком у стању употребљивом предати, и добар стајати за све недостатке, због којих ствар не би се употребити могла, и такве накнадити, и препоне уклонити.

682

Ако би се ствар закупљена случајно упропастила, онда престаје уговор; ако ли би само од чести пропала, онда закупцу стоји на вољи захтевати, или да се од уговорене цене по мери пропале чести што одбије, или да се уговор поквари.

683

Кирајџија и закупац само оне трошкове дужан је на ствари закупљеној чинити, без којих се ствар, као што треба, употребити не може. Што је преко тога, као и сва бремена на самом миљку почивајућа, или у књиге јавне заложне уведена, спадају на самога господара.

684

Кирајџија или закупац има право закупљену ствар на уговорену употребу и другом под закуп дати, ако то може без штете господара ствари бити, и ако нарочито забрањено није уговором.

685

Ако је ствар на годину једну или више дата, па рок плаћања опредељен није, узима се рок закони полугодишњи напред; ако ли погодба гласи на месец, онда се разумева месечно плаћање напред.

686

Ствари од кирајџије или закупца унесене, и налазећи се плодови или стока, служе за сигурност онеме, који под кирију или закуп даје, и може исте ствари свагда у залози задржати ради наплате још неплаћене цене.

687

Кирајџија или закупац дужан је закупљену ствар као домаћин по уговору чувати и одржавати; уговорену цену на време плаћати; и на свршетку кирије или закупа вратити у онеме стању, у ком је примио, или као што је уговорено.

688

Ако је кирајџија или закупац закупљену ствар употребљавао на друго што, а не на оно, на што је одређена, или на тако што, откуда би штета се за господара ствари рађала, онда овај може захтевати, или да се он на употребу одређену ограничи, или да се уговор поквари.

689

Да би се свака распра при свршетку и повраћају ствари закупљених избегла, нарочито кад се различне и више ствари под закуп дају, нужно је све ствари пописати, које и у каквом се стању предају.

690

Коме је механа са округом т. ј. једиком под закуп дана, о томе се разумева, да је све потребне за механу ствари у добром стању и целости примио, ако пописа нема; па их тако и вратити мора, не сматрајући на то, ако је што међутим покварено или разбијено.

691

Који би волове за изор узео, било то на пола године, или на годину дана, или на једну или две орбе, било за новце или за жито или за посленике; онај је дужан волове хранити као добар домаћин и чувати, па у своје време оне исте у добром стању вратити. И ако би такви во кривицом или небрежењем мањкао или друкчије пропао или осакатио се, дужан ће бити онај, који га је под кирију узео, по уговореној цени или по процени вештака платити; иначе ако би самим случајем н. пр. од грома угинуо, дужан је само кожу вратити.

692

Ако би коњ, за одређени рок и одређени пут и растојање под кирију дат мањкао, онда

кириџија плаћа кирију, а не коња, ако се не докаже, да је особитом кривицом коњ угнуо; ако ли овај коња преко одређенога рока и изван растојања назначенога употреби, па би коњ кривицом или случајем мањкао, онда плаћа кирију и коња по процени уговореној или вештака.

Ако би пак на послугу само дат во или коњ без кирије, мањкао, онда се мора платити било кривицом или без кривице; као и у оном случају, ако би ко без питања или допуштења коња или вола узео.

693

Који би овце под закуп (кесим) узео, тако, да хасну вуче, и зато награду опредељену да, или у маслу или новцу, или још и у јагањцима и т. д. а главно да врати, онај је дужан овце садржавати, с подмлатком попуњавати, и у добром стању у истој доброту и на броју вратити.

694

Ако би овце под закуп (кесим) дате прво пролеће од метиља мањкале, штета спада на онога, чије су овце; јер се држи да су болест донеле. Но ипак ако по повраћају овце прво пролеће од метиља мањкају, мораће закупац штету накнадити, јер се држи, да су болест донеле.

Од овога разликовати ваља просто чување оваца или друге стоке, при коме се основи аманетски и најамни у призрење узети морају, а имено, да чувар за сваку штету код стоке причињену одговарати мора, од које само се онда ослобођава, кад докаже да се није његовом кривицом нити небрежењем догодила.

695

Ако би казан под испек дат прогорео по старини, штета је онога, чији је казан; ако ли се кривицом или небрежењем пробије, штету ће носити закупац, коју ће наплатити.

696

Ако би кућа, дућан или друга стаја или зграда под кирију или закуп дата ватром изгорела, онда укућани или закупци за случајни догађај не одговарају, али за своју кривицу или небрежење свагда под одговором остају.

697

Ако има више њих закупаца или кираџија, онда за штету ватром проузроковану сви заједнички одговарају, ако се не може дознати, чијом је управо кривицом или небрежењем ватра изишла.

698

Кираџија или закупац одговара и за кривицу својих укућана, а и оних, којима је он под кирију или под закуп дао, ако би се што покварило или упропастило.

699

Кирија и закуп престаје онда, кад уговорени рок дође. Ако рока уговоренога нема, онда се гледа на уобичајени места рок, или на време плаћања.

700

Такође престаје кирија и закуп, како ствар закупљена пропадне, које ако би се кривицом једне стране догодило, онда припада другој накнада.

701

Уговор на кирију или закуп престаје и онда, кад не имајући уговоренога рока једна страна другој откаже. При закупу миљка пољског отказати ваља 6 месеци напред; за кирију непокретне ствари опредељује се 14 дана; за покретну ствар пак 24 сата.

702

Закупац моћи ће само у особитим случајевима пре уговоренога рока од уговора одустати, ако би наиме ствар закупљена сасвим неупотребљива била.

703

Онај, који под закуп што даје, моћи ће такође у особитом случају захтевати пре времена, да се уговор раскине, ако би закупца тако ствар закупљену употребљавао, како на велику штету господара служи; или ако је закупца тако рђав платиша, да преко свег опомињања са платом западне тако, да ни сигурности довољно нема; такође и онда, кад би здање под кирију дано господар изнова зидао. Нужне поправке мора свакојако закупца допустити, но те да не трају дуже од 6 недеља, иначе може накнаду тражити због неупотребе.

704

Ако господар стави под закуп дану прода другоме, онда се раскида уговор закупа, осим ако није нарочито противно уговорено, или ако је уговор закупа у јавне књиге заложне на исто добро уведен. Но ако би закупца због продаје штету какву трпео, или би се користи лишио, онда може потпуну накнаду искати.

705

Сви остали уговори закупни, који се од горе означених разликују или предметом или опредељењем уживања, или струком плаћања и дугим трајањем, и употребом, имају се по изложеним основима судити.

ГЛАВА XXVI

О НАЈМУ

706

Уговор најамни постаје онда, кад се ко обвеже, какву службу чинити (или послужити), или што начинити за опредељену награду у новцу.

707

Онај, који посао какав наручи мора и на приличну награду пристати.

708

Ако награда није опредељена ни уговором ни законом, нити је опште позната, онда ће судија пресудити.

709

Ако је посао тако незгодно испао, да се не може употребити, или је сасвим противан постављеном услови, онда наручилац може од уговора одустати и наруџбину не примити. Ако он то неће, или недостатци неби тако велики били, онда наручилац може захтевати, да се посао поправи, или да му се штета надокнади, и тога ради може и коју чест награде задржати.

710

Ако посленик наручену ствар или службу уговорену на уречено време не сврши, онда наручилац може наруџбину да не прими; и може и накнаду за штету захтевати. Али ако наручилац опет, почем је наруџбину примио, неће да плати награду, може посленик од њега накнаду за штету искати.

711

Ако би посленик радио, али са кривице наручилаца сасвим свршио не би, па ни издао не би, он истина награду уговорену искати не може, али му припада наплата за штету, коју је радом својим имао.

712

Обично је, да се онда награда даје, кад се наруџбина или посао сврши. Али ако се посао на више рокова подели, онда се и награда на рокове плаћа; или ако треба на посао напред што трошити, које посленик на себе није примио, моћи ће сразмерно томе и наплату пре свршеног посла искати.

713

Псленик или добија грађевину од наручилаца за посао наручен, или он сам и грађевину даје.

714

Ако би грађевина случајно пре свршетка посла пропала, штета је онога, ко грађевину даје; ако ли би се кривицом једнога или другог упропастила штета спада на онога, на кога и кривица пада.

715

Ако би наручилац рђаву грађевину дао, па би зато посао зло испао, није посленик крив, но наручилац, и штета спада на њега. Али је посленик дужан опоменути наручилаца, да бољу грађевину даде, на које ако не опомене, остаје под одговором, и ако би после наручилац другу бољу грађу дао, дужан је направити без награде.

716

Како се посленик каквога посла нарученога за неко одређено време примио, нити он без важнога законом одобреног узрока од посла одустати, нити га наручилац оставити може.

Ако ли би се посао пресекао, онда сваки за своју кривицу одговара, али за случај не.

717

Посленик, који се посла каквог нарученог примио, мога га сам свршити, и само у особитим околностима може он и другом примљени посао поверити; али за доброту посла и онда он одговара.

718

Уговор најма за такве послове, код којих се у призрење узима особита необична способност лица, раскида се, како би оно лице умрло. Наследници посленикови могу за онолико посла, колико је свршено, а и за саму приправљену и удешену грађевину сразмерну награду захтевати. Ако ли би наручитељ таквога посла умро, онда уговор стоји и његови наследници дужни су уговор одржати, посао примити, и посленика по уговору наплатити.

719

Овакве погодбе могу бити и за труде и производе учених људи, правобранилаца, заступника, лекара, художника и т. д. које ће се по изложеним основима и природи посла судити.

720

Што се издавања књига, и одношаја између списатеља и издавача тиче, о томе ће се учинити особита уредба.

721

Такође и одношаји између господара и слуге, њихове погодбе, поступка, службе, и плате што се тиче, и о томе ће се по околностима учинити особита наредба за слуге и њихове службе.

722

Ако би ко што немогуће, или што недозвољено и срамно, или забрањено од кога за награду захтевао; онај није дужан учинити баш да би и награду примио. Шта више и награда му припада, нити је може натраг искати.

ГЛАВА XXVII

О ОРТАКЛУКУ

723

Уговор ортачки бива онда, кад се два или више њих лица сложе, да свој труд, или и ствари своје уложе на то, да корист, која се отуд добије, међу собом деле.

724

Ортачки уговор може се односити само на једну особиту ствар или опредељену суму; може на читав род ствари, као на миљкове, на еспап, на плодове; може на сва добра без

разлике и изузећа, и по томе ће се и права ортачка судити.

725

Како ортачки уговор гласио буде, онако га разумети и тумачити ваља. Ако би неопредељено било речено све имање, опет се не разумева будуће имање но садашње; ако би изражено било и будуће имање, опет се не разумева оно што ће се наследити, но само оно, што ће се додати.

726

Јасности ради ваља ортачке делове свагда прописати, да се зна, шта је уложено, особито, кад је уговор само на садашње или само на будуће имање ограничен. Ако тога нема, онда се судити има по основима о задрузи назначеним.

727

Оно, што је уложено у ортачки посао, сачињава главницу ортаклука и припада свима заједнички. Што би који ортак изван тога још имао, оно не припада овамо, него је његово сопствено одељено добро.

728

Ортак, који ништа друго не би дао у ортаклук осим труда свога, он по закону има право само на добитак, а не на главно.

729

Ако другојачије уговорено није, сваки ортак дужан је једнак део у ортаклук уложити.

730

Сваки ортак дужан је по мери дела свога уложенога радити о користи ортачкој једнако један као други.

731

Ортак ниједан не може другога место себе ставити без сагласија осталих; нити може још кога у ортаклук примити, нити посао какав водити, који би на штету ортаклука био.

732

Ортаци ће се о послу саветовати, и што висина гласова одсуди оно ће остати.

733

Такође ако би једнога деловодитеља изабрали, и то вишином гласова биваће.

734

Деоба користи треба на задовољство свију ортака да испадне; и ту висина гласова не пресуђује, но треба онако да буде, као што деобе у опште бивају.

735

Дужности ортака свагда ће се уговором одредити тачније, по чему ће се у случају

распре и судити.

736

Сваки ортак дужан је само онолико уложити, на колико се обавезао, а не више. Али ако би се околности окренуле тако, да са оним улогом није могуће намеру постићи, онда би се могао додатак захтевати, и који не би хтео додати, може иступити или разорначити се.

737

Онај, коме би се деловодство поверило, био ортак, или стран, један или више њих, сматраће се као пуномоћник.

738

Сваки ортак одговара за штету, коју би својом кривицом проузроковао, и дужан је накнадити. Нити се та штета може са користи коју би он причинио, искусурити, осим ако не би који ортак таквим својим новим послом с једне стране штету а с друге корист принео; онда би се сразмерно корист са штетом изравнати могла.

739

При деоби користи ортачке најпре ће се одбити уложени улози, после трошкови и претрпљене штете; па што претече, оно ће бити добитак. Главно припада сваком своје, а добитак ће се делити по мери улога. Труд и радња узима се у рачун само онога ортака, који само труд место улога даје, или је уз улог особиту радњу обећао.

740

На радњу ће се добитак метнути по уговору. Ако пак ништа уговорено није и ортаци се сложити не би могли, онда ће се по важности посла и труда, и величини користи принесене добитак определити, и ако се не сложе, судом пресудити.

741

Ако би се добитак у другом чему састојао, а не у новцу, па се ортаци не би погодити могли, онда ваља исте ствари, које добитак сачињавају, у новац учинити, и новац по изложеним правилима поделити.

742

Ако би место добитка штете било, онда по мери улога, као и добитак, пада штета на све ортаке. Онај пак, који није уложио ништа, него је радио, губи труд свој и радњу.

743

Они ортаци, којима би деловодство поверено било, дужни су како о главном тако и о приходима и издатцима рачун водити, и у своје време показати.

744

Док се посао не сврши, или уговорени рок не наврши, ортаци не могу захтевати, да се рачун закључи и добитак подели.

745

Ако би посао такав био, да на више година траје, али годишње корист доноси, онда ортаци могу и рачун и деобу добитка захтевати, ако не би због тога посао страдао.

746

У рачуне ортачке загледи може сваки ортак у свако време, нити му се одрећи може; само ако би то с трошком скопчано било, сам носити мора.

747

Ортаку превара никако не помаже; јер и ако се иначе и не би рачун захтевао, или би други задовољни били са закључењем само, или би се одрекли рачуна, опет кад би превару доказали, мора се рачун показати.

748

Без општег саизвољења или пуномоћија не може се друштво трећем ком обавезати. Код трговаца, који фирму трговачку, тојест, који име целог друштва потписује, онај има и пуномоћије и може друштво обавезати.

749

Ортак, који изнад уложеног дела, још за себе што има, може са оним по својој вољи располагати. И тако разликовати треба права и дужности спрема ортака као ортака, и као не таквога.

750

Ортаци тајни каквог трговачког друштва, који су само нешто уложили, на корист или штету, али јавно обзнањени нису, они само са оним притичу, што су уложили, али с више не. Објављени ортаци морају са целим својим имањем да добри стоје.

751

Друштво ортачко престаје само по себи, како се посао предузети сврши; али се даље водити не може; кад би сва главница ортачка пропала; или је време за трајање опредељено истекло.

752

Ортачка права и дужности обично на наследнике не прелазе. Али наследници имају право до смрти онога рачуне искати. Али тако исто ако би у ортаклуку остали, дужни су рачуне и полагати.

753

Ако се ортаклук само из две особе сачињава, онда престаје како једно од њих умре. Ако ли има више лица, онда се држи, да ће остали ортаци и даље посао ортачки водити. Ово се нарочито код наследника трговачких разумева.

754

Ако наследник умрлога ортака не би могао дужности умрлога испунити; онда ће му се од

његовог дела на то нешто одбити.

755

Ако ортак не би уговорене услове испуњавао; или би под стечиште потпао; или би га суд за раскошника огласио, или би иначе под старатељство потпао; или би због учињеног злодејства поверење изгубио; онда би се такав и пре времена из ортаклука искључити могао.

756

Уговор ортачки може се пре времена и у оном случају раскинути, ако је онај ортак умро или иступио, од којег је способности нарочито деловодство зависило.

757

Кад не би опредељено било време докле уговор ортачки да траје, нити би се то из природе посла определити дало; онда сваки ортак може иступити кад хоће, само је дужан за времена јавити, да не би у невреме било, и да нема ту какве преваре.

758

Кад би ко у трговини каквој као јавно познат ортак био, па би иступио, то се мора јавно на знање дати; иначе нема силе ни важности за трећег, који би се у незнању са таквим у посао упустио.

ГЛАВА XXVIII

О УГОВОРИМА БРАЧНИМ

759

Уговор који би између мужа и жене, или између женика и невесте, у одношају на брак о имању закључен био, зове се брачни уговор.

760

Уговор овај може гласити о миразу, које је оно имање, које супруга мужу донесе, било њено сопствено, било од другог кога добивено, ради лакшег живљења.

761

Невеста или жена младолетна без оца, или без татора и потврђења судског не може брачног уговора закључити.

762

Ако уговором није мужу мираз уз супругу обећан и обавезан, муж такви изискивати права нема.

763

Наследство женино, које би за време брака припало, и мужу донесено било, сматра се такође као мираз.

764

Ако би мужевље добро потпало под стециште, па би и жена свој мираз тражила, онда ће признање мужевље учињено пре стецишта важити, после пак стецишта неће се узети у призрење, ако других доказа жена имала не би.

765

За мираз служити може све оно, што се може продати или може на корист бити.

766

Муж има право уживати мираз женин, докле год брак траје у сали и важности. Он готове новце, дугове уступљене, или друге потрошне ствари може потрошити; само за вредност и накнаду са својим добром јемствује.

767

Ако се мираз састоји у непокретним добрима, и другим правима и стварима, које се употребити могу да се не потроше; онда ће жена остати госпођа од истих ствари, али ће их муж уживати.

768

Оно, што жена у покретним стварима као опрему за своју или мужевљевицу потребу донесе, јесу дарови, који остају женини за све време брака, нити муж с њима располагати може, али ни жена без мужевља знања не сме их отуђивати.

769

Ако би или женик или други ко к миразу женином што додао, оно се сматра као и мираз.

770

Може и муж жени први дан какав дар учинити, и онда се и овај дар сматра као и мираз. Само ако би жена мужа оставила или са својом кривицом од њег раставила се, такви дар губи.

771

Ако муж и жена о свом имању нису ништа особито уредили, онда свако своје принадежи. Само ако се жена противна не покаже, држи се, да је мужу као своме заступнику законом поверила, да он бригу о имању носи; а он се сматра као и други пуномоћник; само о добитку није дужан рачуна давати. Но властан ће бити добитак по својој вољи употребити и уживати.

772

Ни жена није дужна о уживању користи или прихода од имања свога под управу мужевљевицу данога рачуна давати.

773

У особитим важним случајевима, или кад би се имање у опасности и беди налазило, може

она захтевати, да се управљање са имањем од мужа одузме, баш да му је и на свагда дано било. А тако исто и он има право неуредном домоводству женином препону учинити, и њу при том и за распикућу огласити.

774

Оно што се жени на случај, ако удова остане, за њено садржавање определи, зове се удовичко уживање. И ово припада удовици таки од дана смрти мужевље.

775

Ако би се удовица преудала, па мужевље име носити престала; онда она губи право на удовичко уживање.

776

За мираз женин муж се својим добром наравно јемствује. На против мужевих доцнијих зајмодаваца, ако хоће првенство и сигурност да има, мора заложити право, то јест убаштињење или интабулацију имати.*)

• _____

Да се 776 законика Грађанског овако определи и пропише: За мираз женин муж својим добром наравно јемствује. У наплати мираза жена има свакојако право првенства противу неинтабулираних ранијих, пре њене удаје поставших, мужевљевих зајмодаваца; но противу његових доцнијих зајмодаваца ако хоће да има првенство и сигурност за мираз, мора она заложно право, т. ј. интабулацију имати.

Призрење и узроци, из којих је овако опредељење учињено јесу:

1. Интабулација је средство, којим се сваки послужити може, да себе најбоље осигура за оно, што коме да или узајми. И зајмодавац за дуг, и жена за мираз моћи ће се тим обезбедити, кад мисле да им је то нужно.

2. Кад је закондатељ 776 прописао, да се жена поради првенства за мираз противу доцнијих мужевљевих зајмодаваца обезбеди интабулацијом, онда је он претпоставио, да ће се отуд само по себи разумети, да за то првенство она не мора имати заложно право и против ранијих његових зајмодаваца, наравно неинтабулираних. Да је пак умесно и праведно, да жена за мираз друго, и то овакво право има против ранијих зајмодаваца њеног мужа, то се већ и отуда познаје, што жена пре удадбе није са својим мужем ни у каквом, а много мање у брачном одношају била, и што се потоме не може захтевати да се мужевљи ранији дугови од њеног мираза исплаћују.

3. Не би ни из моралног вида умесно било, то правило поставити, да жена не може другојачије са миразом сигурна бити, ни против интабулираних ранијих мужевљевих зајмодаваца, него само једном интабулацијом: јер поступак поради ове код суда такви је, да га они, који су пошли да се опријатеље и узму, не могу лако и хладнокрвно предузети. Што се пак тиче 784 и 786, они никаквог толковања не потребују, јер они не гласе о миразу, већ о имању женином, за које правило постоји, да оно што жена мужу није на потрошак дала, но на своје име законо задржала, остаје њено сопствено имање. (Законодавно тумачење од 28. марта 1850. Зборник V страна 103).

777

Што муж жени својој у накиту, драгом камењу и другим драгоценостима за украс даде, то се и у сумњи узима да је поклоњено.

778

Ако ли заручник својој заручници или ова ономе што поклони, или обећа на случај брака, па би се брак без кривице дародавца разишао, онда онај може дар порећи, или ако је дао, натраг узети.

779

Ако би у једном тестаменту муж жену своју а жена мужа узајмице, или другог кога за наследника поставили, па би после реч натраг узели, онда таква наредба престаје и раскида се. Но ако једно наредбу своју порече, а друго при речи остане, онда од овога стране наредба стоји, а само се она поречена квари.

780

Кад би муж и жена такав међу собом уговор учинили, којим једно другом своје имање по смрти оставља, онда уговор такав, ако ће силу и важност да има, треба онако начинити, као што пропис за тестаменте гласи.

781

Уговор на случај смрти сматра се као и тестамент, само што по својој вољи без воље друге стране не може се од њега одустати. Но од имања, с којим је ко уговором на случај смрти расположио, остаје он за живота господар. Но ако преживио другу страну не би, на случај смрти не може наредбе чинити.

782

О оном имању које није у уговор на случај смрти ушло, може се особито тестамент правити пуноснажан.

783

Који би с уговором на случај смрти незадовољан био, онај мора, ако довољно узрока има, онако на уништење његово поступити, као и код других уговора.

784

У случају стецишта против мужа само, ваља женино донесено имање оделити, јер она за мужа плаћати није дужна; осим ако га она није упропастила, или је добра за њега стајала.*)

• _____

Законодавно тумачење од 29. марта 1850. године; види члан 776.

785

Ако жена падне под стециште, уговор на случај смрти остаје зато непромен.

786

Ако су супружници сложили се на смесу добара својих заједнички, онда како се стециште отвори, смеса престаје, и имаће се делити мора као у случају смрти.*)

• _____

Законодавно тумачење од 28. марта 1850. године; види члан 776.

787

Ако се брак уништи, онда се уништава и уговор на случај смрти; ако се брак разведе судски, онда се раскида и уговор на случај смрти; и имаће се поставља у првашње стање.

788

Уговори брачни, који би се на зло и штету деце клонили, немају силе ни важности. Мушка и женска деца изравнати се могу и уговором и то остаје снажно.

ГЛАВА XXIX

О УГОВОРИМА ОДВАЖНИМ ИЛИ НА СРЕЋУ

789

Уговор одважни јесте такав уговор, којим једна страна даје надежду на корист какву неизвесну, коју друга страна прима. Ово може бити за плату или без плате.

790

Тужба за оштећење преко половине код овог уговора нема места као код других уговора.

791

К уговорима одважним принадежи: опклада, игра или коцка; и друге куповине и продаје неизвесних од среће зависећих ствари; одсеком плата; и остала осигурање штете на извештан случај.

Овамо принадеже игре оружјем, опклада за трку пешице, на коњу или колима, и друге игре, за које се труд и вештина изискује.

792

Опклада је онда, кад ни једној страни није познато, шта ће изићи. Ако се докаже, да је једна страна знала, па се чинила да не зна, шта ће изићи, па тако добије; онда је превара, и опклада не вреди ништа. Онај који тако добије, вратиће улог натраг; који пак знајући изгуби, сматра се као да је учинио поклон.

793

При опклади, која може само о дозвољеној ствари бити, треба цена да је дана или у треће руке положена; иначе на суду нема силе ни важности.

794

Игра и коцка сматра се тако као и опклада. Добитак од игре забрањене, или коцкања забрањенога пада и уништава се; а играчи и њихови заклањачи долазе под одговор. Од коцкања разликује се коцка, која се баца при деобама, поравнањима и т. д. као што је на свом месту споменуто.

795

Ко за одређену извесну цену неизвесно добро, као плод годишњих винограда, њиве, хасну од воденице или наследство будуће без пописа ствари, рибу колико се н. пр. мрежом у једанпут, двапут и т. д. извући да, купи, онај је учинио куповину на срећу и мора се задовољити, ма му се сва надежда осујетила.

796

Ко се подвезе за одређену суму новаца, или за другу ствар одређене вредности другоме годишњи одсек одређени давати, донде докле један или други, или и трећи ко жив буде, онај је дужан дотле давати, баш да би се он у надежди преварио, и да би много више платио, него што је примио.

797

Ни зајмодавци ни наследници онога, који је за себе одсек уговорио, не могу уговор одсечни раскинути и уништити. Али зајмодавцима не може се право одузети, да себе из одређенога одсека не намире, као ни деци право, да себе по закону садржавају.

798

Што се тиче осигурања штете на случај неизвесни за наплату, као осигурање еспапа на води и на суву; кућа и миљкова против ватре и воде, то ће се по основима наведеним, и особитим прописима за разна ова осигурања судити.

799

Ако је онај, који осигурава штету своју, напред већ за штету исту знао, онда речени уговор сам по себи пада. Ако ли је својом кривицом штету нанео, накнада места нема.

ГЛАВА XXX

О НАКНАДИ УЧИЊЕНЕ ШТЕТЕ

800

Ко другоме штету какву учини, било то на имању туђем или правима и личностима, онај мора ту накнадити.

801

Од наплате учињене штете само се ко онда ослободити може, ако докаже, да штета није његовом кривицом, но се случајно догодила.

802

Који је јавно као мајстор какав или вештак познат, или се за таквога издаје, како се посла прими, мора за сваку причињену штету добар стајати. Но ако је онај, који је посао таквоме поверио, знао, или лако о његовој неспособности уверити се могао, пак му је опет посао предао, онда и његове кривице или бар небрежења има.

803

Вештаци, од којих би се за награду савет искао у послу, који у њихов круг спада, па би такви дали, да би на штету служио, одговараће и за рђав савет.

804

Ако није кривица једнога него више њих, онда су дужни сви заједнички један за све и сви за једнога штету накнадити. А они међу собом нек се равнају, и по мери кривице исправљају, колико на кога да спадне.

805

Ако би што кривице и онога било, који је оштећен, онда ће сразмерно накнада и на њега пасти.

806

Који би другоме с тим, што би право своје уживао, само ако границе не прекорачи, штету какву нанео, није дужан одговарати нити му ту накнадити.

807

Ако човек, штету учинивши, није при свести био, неће одговарати за штету. Но ако је сам себе вољно у то стање поставио, хоће одговарати, као да је при свести био, кад је учинио. Овима се уподобљавају и мала деца до 7 година, луди, згранути, бесомучни. Но за ове свагда одговарају они, којима су ови поверени да их чувају.

808

За случај није нико дужан одговарати. Али ако је ко крив, што се случај догодио; или није набљудавао закон, који је за отклоњење случајног оштећења прописан: или се без нужде у туђ посао мешао; то такви и за случај, који се иначе догодио не би, одговарати мора.

809

Ако би се ко у нужди у чији посао умешао, па штету одвратио не би, то му се приписати не може; осим ако није с тим другоме на сметњи био, који би штету одвратио. Али се у овом случају и корист, коју је причинио, у призрење и рачун узима.

810

За туђа дела нико није дужан одговарати. Али ако би ко таква лица у служби држао, која су као скитнице, неваљалци и злочинци познати, и који никакве исправе за себе немају; онда он за сву штету, коју би ови учинили, одговарати мора.

811

Тако исто и онај, који би за особите послове са знањем неспособна лица узео, и с тим

другоме штету нанео, одговараће за штету.

812

Гостионичари, крчмари, лађари и возиоци (кириције) одговарају и за ону штету, коју би њини људи путницима нанели.

813

Ко из куће кроз прозор, с тавана, или иначе, несмотрено што баци или излије, онај ће одговорати за штету, коју би другом с тим проузроковао; ако се не зна ко је, онда одговара господар од куће или од квартира.

814

Ако је ствар каква где год намештена, или обешена, да лако пасти или друкче кога осакатити или оштетити може; онда сваки има право ту предстојећу опасност полицајној власти јавити, која ће извидети и уклонити.

815

Удари ли животиња каква на човека, или на добро чије, те штету нанесе, онда је онај под одговором, који је такву животињу натерао, или надражио, или је сачувати пренебрегао.

816

Ко животињу у штети нађе, може је силом одбити, или истерати, или ухватити, и сагнати. Убити нема власти, осим ако није у случају нужне одбране.

817

Ухваћена у штети животиња остаје у залози за накнаду, коју је дужан онај, чија је животиња, за осам дана учинити. Ако се не поравнају, дужни су ствар суду јавити. Оштећени није дужан животињу из залогe пре издати, док му се или накнада не учини, или сигурност довољна не постави.

818

Да се штета накнади, треба све у првашње стање да се постави. Ако то бити не може, онда ваља да се штета процени, па по процени вредности наплати.

819

Ко штету какву другоме нанесе са злом намером или из крајњег небрежења, онај ће не само штету учињену накнадити, него ће и добитак због тога изгубљени наплатити морати.

820

Ко другога рани, осакати, или иначе повреду телу нанесе, тај плаћа трошак сав за лечење и лекове; па и заслугу, коју због тога онај губи, и које ће се у напредак лишити, наплаћује; и још за претрпљене болове, ако се захтева, сразмерну наплату чини.

821

Ако би од такве ране и смрт следовала, па би сироте остале, жена и деца, онда се особита

наплата чини и за то.

822

Штета се мора и она накнадити, која би се повредом слободе чије, или части и поштења или имања туђег проузрокована била.

823

За штету сматра се и оно, кад дужник не би на време повериоцу своме дуг исплатио; у ком случају ако интерес и не би уговорен био, опет од рочнога дана за исплату интерес ће се по опредељењу као у накнаду штете плаћати.

824

Нико нека не мисли, да се тим, што би штету проузроковану наплатио, ослобођава од уговора. Он поред наплате штете мора и уговор испунити, осим ако је нарочито друкчије уговорено.

825

Ова дужност на накнаду штете или изгубљенога добитка везана је за имање оштетитеља, и зато прелази и на наследнике његове, који ће из наслеђенога имања наплату учинити морати.

826

Судови ће накнаду за штету учињену опредељавати по пропису овога Законика, а што се казне тиче, изрицаће пресуду по законима казнителним.

ЧЕСТ ТРЕЋА

ОПРЕДЕЉЕЊА ОПШТА ЗА ПРАВА ЛИЧНА И СТВАРНА

ГЛАВА I

О НАЧИНУ КОЈИМ СЕ УТВРЂУЈУ ПРАВА И ОБАВЕЗЕ

827

Начини, којима се обезбеђују обавезе и утврђују права јесу, јемство и залога.

828

Ко се за другога подјемчи, онај мора дуг онога платити онако како се подјемчио, јер га на више ни поверилац ни суд обавезати не може, него на колико се сам обавезао.

829

Ако се опредељено не изрази, какво који јемство на себе узима, онда се разумева, да јемац за дужника повериоцу јемствује тако, ако главни или прави дужник не би платити могао. Следствено поверилац не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник није могућан платити.

830

Да дужник није могућан платити показује се и онда, кад овај потпадне под стециште или ако би се некуда степао, и не би се знало, где је у време, кад би рок плаћања дошао.

831

Који би се један или више њих подвезао као платац, онај један или више њих дужан ће бити као саучесник дуга по закону смесништва или ортаклука плаћати.

832

(Ко јемствује као јемац и платац, онај се обавезује платити дуг могао главни дужник платити или не могао. Следствено повериоцу остаје на вољи или од главног дужника, или од јемца и платца, или од обојице у исто време дуг искати.)

- _____

Укинут Законом од 28. новембра 1859. В Но 5273 Зборник XII страна 97:

I Од сада нема никакве разлике у томе, јемчио ко коме за дужника само као јемац или као јемац и платац.

II По томе 832 Грађанског законика укида се, и поверилац, то јест онај који је зајам дао, не може исплату јемченог дуга тражити од јемца или од јемца и платца донде, докле од главног дужника код суда наплату није тражио, па се намирити није могао.

III Но како јемац тако и јемац и платац по смислу 838 Грађанског законика јемче повериоцу за дужника донде, док се год сав дуг не исплати, осим ако су уговорили рок, у ком случају по уговору судиће се. Према томе оно тумачење од 25. јула 1853. Н Но 384 (Зборник VII страна 73) укида се.

IV Сви други прописи Грађанског законика о јемству остају у снази.

V Као што 7 Грађанског законика гласи, закон овај вредиће само за унапредак и по томе за све обавезе које су уговорене пре него што овај закон у живот ступи судиће се по досадашњим прописима о томе.

833

Ко год за другога дуг плати, онај има право наплату од главног дужника захтевати; и сва средства за то сходна употребити.

834

Ако њих више има, који су за један дуг добри стајали онда сваки поједини од њих јемствује за сав дуг.

835

Јемац или платац без знања дужникова не треба повериоца да намири; јер иначе сам себи

нека припише, ако би главни дужник довољно обране против повериоца имао. У ком случају сву ту обрану може дужник против јемца употребити, и јемац за своју несмотреност губи право наплате против дужника, но остаје му само против повериоца, отворен пут.

836

Ако би поверилац осим јемства још и залогу имао, он није властан на штету јемца, залогу из руке испустити; јер иначе јемац од свога јемства одустати може, почем се он само уз залогу обавезао.

837

Јемство је везано за обавезу главнога дужника. Ако ова престане сасвим, или од чести, онда престаје и јемство сасвим или од чести.

838

Ако јемство гласи за неко опредељено време; онда како се то време наврши, престаје јемство.

839

Ако би јемац видео да главни дужник пропада и малаксава; или се из отечества удаљава, и некуд премешта; онда он има права захтевати обезбеђење јемствованог дуга од њега.

840

Ако би јемац умро, такав који не би ни ручне залоге дао, нити би своја непокретна добра у јемство потписао; онда за три године престаје уговор на јемство. Уз залогу ручну или непокретних добара траје обавеза на јемство још 30 година по смрти јемца.

841

Други начин којим се дуг обезбеђава, јесте залога, која се у томе састоји, кад дужник или покретну своју ствар заиста као залогу повериоцу преда, или своје непокретно добро прописаним путем за дуг потпише, или дуг на добро уписати даде.

842

Онај, који ствар какву у залози има, дужан је исту добро чувати, и пошто заложитељ дуг намири одмах издати.

843

Поверилац не може заложеноу ствар у дуг задржати, но само по истеку рока има право са знањем власти продати је; почем се намири сувишак да има издати заложитељу.

И по томе, неће важити сви побочни уговори и услови противни природи залоге и зајма, као што су: уговор да поверитељу припадне залога, ако му се зајам на време не врати; да поверитељ залогу по својој вољи за напред одређену цену продати, или за себе задржати може; да дужник залогу нигда искупити, или ни на ког другог пренети не може; или да поверитељ не може захтевати продају залоге за измирење и пошто уговорено време за повраћај зајма протече.*)

• _____
Допуна од 5. маја 1864.

844

Између више способних начина за обезбеђење дугова, оставља се избор дужнику, да оним начином обезбеђење учини, какав је њему при једнакој вредности zgodнији.

845

Пољска добра, као њиве, ливаде, а и покретне ствари, које се чувати дају, са две трећине процењене вредности своје имају довољно безбедности; код винограда и воћњака само се земља у призрење узима, од које две трећине цене безбедност чине; а посађена дрва и чокот не узимају се у процену; куће зидане са половином цене, а код кућа дрвених само се местиште у призрење узима, које такође са половином цене безбедност има.

846

При овима претписима узимају се у призрење и сва она правила, која су у глави VI, чести другој поради залогe изложена.

ГЛАВА II

О ПРЕИНАЧЕЊУ (ПРОМЕНИ) ПРАВА И ОБАВЕЗА

847

Која права и обавезе од воље уговарајућих страна зависе, она се с вољом узајамном и преиначити могу.

848

Ова промена може бити тако, да се не узима нити додаје која трећа особа; а може бити и тако, да се која трећа особа још додаје, као нови поверилац, или нови дужник.

849

Кад се стара обавеза прометне у другу нову, онда је преновљена, и није више она, него је друга, н. пр. кад би два дужника била на једну суму, па би поверилац једнога пустио, и само од другогa обавезу узео; или би од дужника, који би жито дужан био, узео обавезу на вредност у новцу.

850

При пренову стара обавеза престаје, и ново силу своју добија.

851

Како стара обавеза преновом престане, одмах и остале споредне обавезе, као: јемства, залогe и остала права, престају, ако није уз пренов и зато нов уговор учињен.

852

Ако би се само првашња обавеза тачније определила, на пр. где, кад и како да се испуни, то се не може сматрати као пренов, но стара обавеза остаје поред тога у својој сили и важности.

853

Ако би се сумња породила, да ли стара обавеза стоји, или је са новом дигнута, онда она донде стоји, докле са новом заједно постојати може.

854

И они права своја првашња пренављају, кад се о спорним и сумњивим правима поравнају. У поравнању је обично, да свака страна по нешто од свога затега попусти, а по нешто од другог добије. Ако једна страна све уступи, а друга ништа не добије, онда се сматра као уступљено или поклоњено право.

855

Муж и жена не могу о браку поравнање учинити, т. ј. да у браку живе или да се раставе, јер раставити се не зависи од њихове воље; но то само надлежним духовним судом пресудити се може.

856

О ономе, што ко по тестаменту, док још отворен није, примати има, порављење не вреди ништа. Но као опклада о томе, може имати своју силу и важност.

857

Поравнање због злочинства учињено од казне јавне не ослобођава; оно се само на накнаду за штету претрпљену односити може. Осим ако нису помање увреде, које стране опростити могу.

858

Ако би се стране при поравнању превариле у лицу, или у самом предмету, ни онда поравнање не стоји.

859

Који би после поравнања доказивао, да је преко половине оштећен, или би нове доказе доносио, који му пре поравнања нису познати били, неће му ништа помоћи; осим ако не би очевидну превару и непоштено поступање показати могао.

860

Ако би се ствар при поравнању рачуна тичала, па би се у рачунању погрешка догодила та се и после поравнања исправити може.

861

Поравнање простире се само на она дела спорна, о којима је учињено; а никако и на друга. Баш да би изражење гласило на све распре у опште, и онда се на оне само односити може, на које су стране мислити могле, а никако и на оне, које би хотимице притајене биле.

862

Јемац и заложитељ, који су за целу спорну обавезу добри стајали, остају и за поравнану чест добри. Само ако је поравнање без њихова знања и воље учињено, могу они сву обрану против повериоца употребити, коју би употребили, кад не би поравнање учињено било.

863

За дела спорна могу се стране склонити и поравнати и на то, да изберу себи судије, па како ови нађу, онако да им право буде.

864

Ко право своје првашње тако преиначи, да га другоме уступи, да му је слободно то чинити и за наплату и без наплате.

865

Права за личност чију везана, која с њом престају и ишчезавају, другом уступити се не могу.

866

Обавезе писмене на дуг, ако на показатеља гласе, како су предане, већ су уступљене; и онога су у чијој се руци налазе, нити треба других доказа.

867

Уступитељ преноси на пријемника сва своја права; и зато пријемнику иста и припадају.

868

При уступању рађа се обавеза нова само између уступитеља и пријемника. Обавеза дужника уступљенога остаје она иста. Ако му се пријемник, или нов поверитељ његов не обзнани, он га није дужан знати. И у том случају ако он, не знајући за пријемника, свој дуг уступитељу исплати, или се друкчије са њим намири, ослобођава се он од сваког одговора. И пријемник има посао само с уступитељем.

869

Но ако је уступитељ дужнику уступљеноме новог повериоца или пријемника дуга његова казао и обзнанио, онда ће дужник пријемника намирити дужан бити; но њему остаје ипак право, све оне обране употребити против пријемника, које би употребити могао противу уступитеља.

870

Који поверитељ дуг свој другоме уступи бадава, или му га поклони, онај нема више одговарати за њега. Ако ли га уступи за наплату, онда уступитељ пријемнику мора добар стајати, да онај дуг, кога је уступио, јест прави и истински дуг, и да од дужника намирити може. Но ово се разумева у онолико, уколико се он сам од пријемника наплатио.

871

Ако се пријемник из јавних књига, у којима би дуг заложеним добрима обезбеђен био, извести и тако дознати може, како му је могуће намирити се, онда за то уступитељ одговарати није дужан; као што не одговара ни за доцније појавивши се случај, ни за небрежење пријемника, којим би се догодило, да се дуг доцније подмирити не би могао.

872

Може дужник место себе другог дужника као платца који ће га заменити, у замену ставити, и свога поверитеља на њега ради исплате дуга свога упутити. И ово ће бити тврдо и стално, ако на то и упућени поверитељ т. ј. заменопримац пристане, то јест ако овога место дужника за платца (место платца), као заменитеља дужникова прими, и сам исти заменитељ пристане, и од заменодавца обавезу његову преузме.

873

Како је замена са вољом ове све тројице учињена, онда се заменопримац, по реду има држати заменитеља, т. ј. новог примљеног дужника, а не заменодавца, свога старог дужника.

874

Ако дужник против воље повериоца, другог место себе као дужника стави, то повериоца везати не може, но обавеза важи само између оних, који су на то пристали и сагласили се.

875

Ако би дужник заменодавац таквог заменитеља, који њему ништа дужан није, место себе ради исплате дуга ставио; онда овоме на вољи стоји замене те примити се, или не примити. Ако се он не прими, није ништа ни дужан; ако ли се прими; онда се има спрема заменодавца све оне дужности, које би имао као његов пуномоћник; али између њега и заменопримца (поверитеља) још никакав уговор не постоји.

876

Ако заменодавац замену, док још од заменопримца прихваћена није, порече и натраг узме, онда и заменитељ нема власти као пуномоћник заменопримцу дуг исплатити.

877

Ако заменопримац поднесу замену неће да прихвати, или се не заменитељ неће да прими или му не може ни поднети што га у месту нема; онда ће заменопримац то одмах заменодавцу јавити; које ако не учини, остаће под одговором за сва незгодна следства.

878

Ако су и заменопримац и заменитељ примили поднесу замену, али заменитељ не исплати на време дуг; онда ће се заменопримац обратити на заменодавца, и овај ће га намирити морати по оном закону, по ком уступитељ пријемнику одговарати мора за уступљени дуг.

879

Ако заменопримац прихватајући заменитеља, овога као за свога платца тако прими, да заменодавца пусти, онда се заменодавац ослобађа и не одговара за дуг, намирио се онај, не намирио. То бива, кад се заменопримац нарочито изјасни, или кад делом покаже, пошто од себе признање дужнику да, или обавезу врати.

880

Ако заменодавац своје дужнику као заменитељу само у толико наложи, да дуг заменопримцу исплати, у колико је он њему дужан, онда замена ова толико значи заменопримцу, колико друго уступљење, и између њега и заменитеља рађа се онај исти одношај, који и између примца каквога дуга и примљеног дужника, коме је примац обзнањен.

881

Ако заменитељ овакав без узрока не би исплатити дуг хтео, или би, почем је примио на себе исплату, опет исплатити затезао се; онда ће он за следства одговарати. Ако ли он примљени на себе дуг исплати, па то више буде, него што је он заменодавцу дужан био, онда он има право за сувишак накнаду захтевати од заменодавца.

ГЛАВА III

КАКО ПРЕСТАЈУ ПРАВА И ОБАВЕЗЕ

882

Ко плати оно, што је дужан, онај се ослобађа од тога, и престаје обавеза.

883

Нико не мора што друго примити, нити може од дужника што друго захтевати, него оно, на што се овај обавезао; и то у оно време, на оном месту и на онај начин, као што обавеза гласи.

884

Дуг се може исплатити не само новцем но и другим чим, само ако се стране сложе.

885

Ако дужник не би сав дуг на једанпут исплатити могао, него би на чести плаћати поверитеља понуђавао; овај ако неће не мора примити.

886

Ако би дужник на чести дуг исплаћивао, па се између више делова по вољи поверитеља не би определити могло, који су исплаћени; онда се разумева, да је најпре плаћен интерес, после капитал, и ако би више капитала било, онда се најпре разумева онај, који је искан, или за који је рок плаћања дошао, а за овим разумева се онај капитал, који је дужнику на највећем терету.

887

Ако рок, кад да се дуг исплати, није опредељен, онда се разумева, да је онда рок, кад је дужник на плаћање опоменут.

888

У неким случајевима рок плаћања сама природа ствари показује; тако за плаћање ужитка, ако погодбе нема, рок је на месец дана напред, и припада уживаоцу баш да пре свршетка месеца умре.

889

Поверилац треба на рок да прими, кад му се подноси исплата; ако се затеже, сам себи нека незгодна следства припише, ако би се таква догодила.

890

Ако начин и место за исплату није опредељено; онда ако се по природи и намери посла то определити не може, разумева се о непокретним стварима оно место, где леже, о покретнима оно, где је обећање учињено. Иначе плаћања, за која уговора нема, чине се у месту, где дужник живи.

891

Може и онај, који због младолетности иначе својим имањем владати није способан, дуг свој прави, коме је за исплату дошао, исплатити, и таква исплата има силу и важност, и ослобођава од обавезе. Само ако овакав дуг не би јасан био, и не би још рок за плаћање дошао, онда тотор или старатељ има право оно, што је плаћено натраг искати.

892

Кад ко други за дужника, који не може да плати, хоће дуг да плати, поверитељ дужан је примити, и своје право њему уступити; само у том случају он не стоји добар, да је то истинити дуг и да ће се намирити моћи, осим ако је на превару добио.

893

Ако дужник неће, да други за њега плати, то овај се повериоцу наметати не може, нити га је овај узети дужан. Али ако он исплату дуга узме, онда и платац има право захтевати, да поверилац своје право према дужнику њему уступи, које овај учинити мора.

894

Дуг треба да се исплати самом повериоцу, или његовом пуномоћнику за примање опредељеном, или ономе, кога би суд за господара истога дуга признао и огласио. Ако је ко дуг положио ономе, који сам са својим имањем руковати не сме, онда би он дужан био по други пут платити; и само би се онда ослободио, ако би се плаћен дуг још заиста непотрошен нашао, или би се показало, да су исти новци на корист примца употребљени.

895

Не зна ли се поверилац, или га на месту нема, или он неће дуг да прими, онда дужник нека положи дуг у судске руке, па ће се ослободити од дуга. Ако је ствар таква, да се не може у судске руке предати, онда суд наредбу нека учини, како да се ствар причува.

896

Ко дуг исплати, онај има право искати, да му се признаница (квита намирница), изда, да је он дуг подмирио. На признаници треба назначити, ко је платио, коме, где и кад, шта и колико; и то ваља да потпише поверилац, или његов пуномоћник, ако писати знају, ако ли не, а оно треба бар два сведока да сведоче, од којих један може повериочево име потписати.

897

Ко признаницу од повериоца има, да је главно исплатио, ономе се верује да је и интересе платио.

898

Ако поверилац има писмену обавезницу (облигацију) од дужника, онда како дуг прими, дужан је исту дужнику вратити. Ако ли рекне, да је исту негде забацио, па не може да нађе, или је њу изгубио, онда је дужан то на суду признати, који ће такву уништити, и дужнику признање дати.

899

Ако дужнику истина није признање на исплату дуга дано, али му је обвезница враћена, то већ за њега сведочи, да је дуг исплатио, и поверилац ако би противно говорио, морао би то доказати.

900

Ако би ко плаћати што имао на неке рокове, или за неко извесно време, па би признање имао за доцније рокове; онда се држи, да је и пређашње исплатио.

901

То се разумева и за трговце и мајсторе, ако су с пазаритељем (муштеријом) за куповину од познијега времена намирили се, да су и за пређашње куповине изравнани.

902

Ко се превари у незнању будући ствари или закона, па плати оно што није дужан био платити, онда има право натраг искати, и то да му се врати. И ако ко учини оно, што није дужан био учинити, има право награду приличну за то искати.

903

Кад двојица један од другога што тражити имају, па су оба дуга истинита, оба једнога рода и таква, да што једном као повериоцу припада, оно исто он као дужник другоме у дуг исплатити може, онда се може узети дуг за дуг и ако су дугови једнаки, они ће се изравнати, ако ли нису, онда ће се мањи од већега одбити.

904

Ако је један дуг чист и јасан, а други није, или је једном рок за плаћање изишао, а другом није, онда се један за други задржати, или један од другога одбити не може.

905

Дугови, који нису једног рода, или је један опредељен а други није опредељен, не могу се један за други задржати, и један с другим подмирити.

906

Ствари, које би ко на силу отео, узајмио, или на причување узео, не могу се никако задржати за дуг.

907

Дужник не може свога повериоца с оним намирити, што би он од другог тражити имао, коме би његов поверилац дужан био.

908

Пренесе ли се дуг на више њих с једнога на другога; па би до плаћања дошло, и дужник би хтео у исплату што урачунати, то он само према првом и последњем повериоцу чинити може, а никако према онима, на које је између првог и последњег дуг пренашан.

909

Ако поверилац дужнику дуг отпусти, или опрости, или се дуга одрече, сматра се као да је дуг исплаћен; и дужник се дуга ослобођава. Само поверилац мора бити такав, који неограничену власт има са својим правима располагати; и не треба да то на штету трећег буде.

910

Дуг престаје и онда, кад пређе на ону исту особу, којој право припада; јер би иначе поверилац сам себи дужан био. Само не треба смешати случај онај, кад једна особа у једном виду и својству према праву, а у другоме према дугу стоји. Нити то спојење може на уштрб трећем бити.

911

Обавезе на непокретним добрима лежеће и у јавне књиге заложне уведене не престају пре, док се не испишу, баш да би на ону исту особу прешле, којој право припада.

912

Ако ствар једна опредељена, на коју се ко као дужник подвезао, случајно пропадне, престаје обавеза сасвим тако, да ни у цени дужник ствар пропалу накнадити дужан није.

913

Умре ли онај, коме право или дужност каква припада тако, да је само за личност његову везана, и на њу ограничена, онда престају све обавезе.

914

Ако су и дужности и права на неко опредељено време, било последњом вољом, било уговором, или пресудом судском, или законом везане, онда како оно опредељено време

истече, престаје и обавеза.

915

Из свију оних узрока, из којих се по закону уговори раскинути и обавезе уништити могу, може се ствар у пређашње стање поставити.

916

Нарочито пак ствар ће се у пређашње стање поставити, ако се обмана у самој ствари покаже, или је толика, да је оштећење преко половине следовало; ако је с младолетником или и другима под туторством налазећим се лицима без знања татора уговорано на штету њихову.

917

Младолетност не помаже ономе, који је лукавством и преваром другога уверио у пунолетности својој, или га само стање и посао његов за пунолетнога издаје, нпр. ако је трговац, занатлија (мајстор), или мењач (сараф).

918

Младолетан не може се ни онда у пређашње стање поставити, ако му се обавеза родила због учињеног злочинства, и другог недозвољеног поступка, који га под одговор баца.

919

Ако младолетник до пунолетности није противу своје обавезе поступио, но је при том и после остао, сматра се, да је одобрио, и нема више права на постављање у пређашње стање.

920

Младолетнима удобљавању се и сви они, који не могу, или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су сви ума лишени, распикухе судом проглашене, пропалице, презадуженици, којих је имање под стециште потпало, удате жене за живота мужевља.

921

Доспе ли младолетник до пунолетности и 14 дана прођу, престаје му право на повраћај у пређашње стање. Ово се разумева и о забрани са сопственим имањем руковати.

ГЛАВА IV

О ЗАСТАРЕЛОСТИ

922

Застарелост јесте особито опредељење закона, по коме један због неупотребљења за неко подуже време право губи, а други са самим употребљењем добива и прибавља.

923

Застарелост има места код свију оних права, која се иначе прибавити могу, код свију оних

лица, која су способна за прибављање и пренашање ствари и осталих права.

924

Она права, која највишој земаљској власти или књазу као глави земље и народа припадају, као право на данак, ђумрук и т. д. не могу се застарелошћу прибавити.

925

Права супружничка, родитељска, дечија и друга лична права не могу застарити.

926

Застарелошћу само се онај користити може, који је за прибављање ствари способан, и заиста ствар једну држи на дуже законом опредељено време, и то држање да је законом, поштено, и чисто од сваког лукавства и преваре, и да је непрекидно.

927

Застарелошћу онај се користити не може, који ствар не држи у своје име, нити са онаковим основом, који би по закону довољан био за прибављање права; тако ствари заложене, узајмљене, на оставу, или на уживање дате, не прибављају се застарелошћу.

928

Покретне ствари прибављају се застарелошћу од три године дана.

928 а)

Тужба учитеља и наставника за настављења у вештинама (художествима) и наукама, која месечно дају; тужба механџија и угоститеља за пребивалиште и храну; тужба радника и надничара за наплату надница или уговорене плате и онога, што су око посла издали, и тужба слугу, који се месечно погађају, за њихову плату, застарева за шест месеци.*)

- _____

Допуна од 5. маја 1864.

928 б)

Тужба лекара и хирурга за посете, операције и лекове; тужбе трговаца за давање еспапа нетрговцима (види 14 и 15 Трговачког законика); тужба оних, који држе децу у обиталишту и дају им храну; тужба других мајстора и учитеља због плате за учење; и тужба слугу који се на годину погађају, за наплату њихове плате, застарева за годину дана. Исто тако тужба правозаступника за наплату његових издатака и његове награде застарева за једну годину, рачунајући од дана, кад је по вођеној парници пресуда извршна постала, или од дана учињеног поравнања, или од одузетог пуномоћства. У призрењу несвршених парница, он не може тражити наплату издатака и награде више, него за пет последњих година, рачунајући од дана тужбе.*)

- _____

Допуна од 5. маја 1864.

928 в)

У случајевима 928 а и 928 б застарелост тече, и ако је продужавано издавање, рад или служба, и престаје, само ако је закључен рачун или издата признаница или облигација, или предата тужба суду.

928 г)

(Правозаступници ослобођавају се чувања акта по истеку године, од дана пресуде изречене у парницама.)

- _____

Укинут законом о изменама и допунама у Закону о правозаступницима од 30. септембра 1871.

928 д)

Потраживање годишњих прихода и доходака, годишњег издржавања, кирија од куће, дућана и других зграда, или кирија за земље и друга добра под закуп дата; годишњих интереса на позајмљене капитале: услуга, које се годишње имају чинити, и у опште све, што се плаћа или чини годишње или у краћим роковима, који се годишње повраћају, застарева за три године, од дана кад је што требало платити или учинити.*)

- _____

Допуна од 5. маја 1864.

928 е)

Застарелост казана у 928а до 928д закључно, тече и противу малолетника и противу оних, који из других узрока немају право располагања са својим имањем. Но они имају право на накнаду од татора, ако су тиме оштећени.*)

- _____

Допуна од 5. маја 1864.

928 ж)

Облигациони дуг и право, по коме ко може тражити годишње дохотке, уживање или услуге, застарева ако се за двадесет и четири године не употребљава, ма да је и у јавне књиге записано и обезбеђено (947).

С овим наређењем не мења се оно, што је у 166 и 167 Трговачког законика казано за трговачке књиге и документе, и за тамо наведене менице. Но и ово застарење, меница односи се на њих као такве, које имају менична преимућства; иначе и оне по истеку пет година постају облигациони дугови, и као такви застаревају за двадесет и четири године, обрачунавајући и оних пет година у ових двадесет и четири.

928 з)

Архитекти и предузимачи ослобођавају се од одговорности после десет година за тврђе грађевине и предузећа, која су извршили или управљали.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

929

За непокретна добра, као баштине, куће, њиве, ливаде, воћњаке, винограде, или миљкове, изискује се 24 године за застарелост, ако је притежање, без тапије, ако ли је с тапијом, и у баштинске јавне књиге уведено, доста је 10 година. И ово се разумева и о службеностима на непокретним добрима.

930

Код оних права, која се ретко извршују н. пр. при оправљању моста, или оправи гата, или јаза воденичног, или бране, мора онај, који би застарелошћу другога нагнати хтео на притицање с трошком или радом у помоћ, не само показати, да је 24 године прошло, него и да је бар трипут се случај догодио, где је свагда то право силу и снагу имало и у извршење доводило се.

930 а)

Ако у смотрењу застарелости законом није друкчије наређено, онда сва права према другоме, ма била у јавне књиге заведена, или судом утврђена, губе се, по правилу ако се за двадесет и четири године не употребе, или се за толико времена противу туђег присвајања ништа не чини.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864.

931

У смотрењу оних добара, која или Правитељству или цркви, или општинама принадлеже, за која су особити управитељи и руковатељи опредељени, изискује се за застарелост дуже него обично време; тако за прокретне ствари 6 година, за непокретна добра, ако су на име притежаочево у баштинске књиге уведена, изискује се 12 година, ако ли у књиге баштинске на име притежаочево уведена нису, иште се 36 година.

932

Ако би се господар баштине, њиве, ливаде, или другога миљка, или ствари, изван отачаства налазио, и то без своје кривице, онда за застарелост, којим би други право на његова добра добио, изискује се двапут онолико времена, које је иначе прописано, за време одсуства његова.

933

Против овог, који се изван отачаства у делу и на корист отачаства или за отачаство пострадавши или у ропству налази, застарелост места нема нити почиње донде, докле год ова препона не престане.

934

Против ових личних дужности, које члановима једне породице спрема других чланова исте породице припадају, као дужности децу садржавати и хранити; тако и против оних поступака, који од воље свакога зависе, као да еспап овде или онда купи, да своје добро овако или онако, или воду употреби; против права на деобу смесничке ствари, или на опредељење међе, умке или границе, застарелост нема места.

935

Ако је ко само једну чест од каквога добра притежавао, или је само против једнога или другога члана какве општине право застарелости употребио, онај не може застарелост, на цело, и на све чланове прострети.

936

Докле поверилац залогу у рукама има, не може изгубити право да се из ње намири; но и дужник не може изгубити право да своју залогу искупи. Но залога не спречава ток застарелости, у колико се поверилац не би могао из залогe намирити.*)

- _____

Измена од 5. маја 1864.

937

Ко мисли да има право несаопштени му тестамент уништити; поклон због неблагодарности порећи (567-2); уговор због оштећења преко половине уништити (559); пренос имања на његову штету закључен оборити (303 а); ствар своју код другог нађену откупити или одузети (220); захтевати уништење уговора плашњом или пометњом закљученог, где с противне стране није било лукавства, тај мора за три године то код суда захтевати, иначе ће му право застарети.

Време застарелости за уништење тестаментa несаопштеног, тече од дана кад је дотично лице за такав дознало; но ако су двадесет и четири године од тога доба протекле, престаје право сасвим (928 ж). Све друге застарелости почињу тећи од дана закљученог уговора, или постанка узрока због кога се уговор квари.*)

- _____

Измена од 5. маја 1864.

938

Тако и онај, који мисли да има права на службеност, па се господар добра (т. ј. баштиник) противи, ако за три године тога права не ужива, застариће му право, и он га губи.

939

Право на тражење накнаде за штету застариће за три године дана, од дана кад је оштећеном штета позната постала. Ако је штета из злочинства постала, онда ће застарити право на тражење за 24 године.

940

(Укинут чланом 82 Казненог законика од 29. марта 1860.)

941

Који би ствар какву од правичног и поштеног притежаоца на поштен начин примио, тај ће моћи као поштен пријемник и оно време свога претка урачунавати у време застарелости.

942

Против оних особа, које због недостатка сила душевних своја права сами заступати не могу, као што су: младолетни згранути или луди, не може се застарелости време ни започети, ако немају законога заступника. Но и у том случају не може се пре навршити време застарелости, док не прођу две године после получених сила душевних.

943

Ни између супружника, као ни између деце и родитеља или татора, докле год веза та траје, не може се застарелости време започети.

944

Кад суда у земљи не би било, као у ратно или кужно време, нема ни почетка ни наставка за застарелост.

945

Застарелости време прекида се, како је онај, који се на њу позива, пре свршетка времена, право другога било изреком или делом признао, или ако га је онај, коме право припада, судом гонио, и парницу водио. Али ако би пресуда изишла и ову тужбу за неосновану прогласила, онда се застарелост не прекида, но наставља тако, као да тужбе и није било.

946

Који би застарелошћу ствар добавио, онај може на суду захтевати, да се на његово име ствар води, тако, ако је непокретно добро, може га у књиге баштинске увести, и тапију изискати.

947

Тако исто онај, који би какву обавезу на свом добру имао, па би време застарелости прошло, може захтевати, да се исто са његових добара скине, и из књиге баштинске испише.

948

Но право, које се застарелошћу добија, не може онеме на штету служити, који је

ослањајући се на књиге баштинске добро какво слободно од сваке обавезе и бремена себи прибавио.

949

Странама стоји на вољи, употребити застарелост или не употребити. И суд, ако се стране на застарелост не позову, сам по себи неће је у призрење узети.

950

Застарелости напред се одрећи нико не може, нити може дуже време уговорити, него што је законом прописано.

950 а)

Време застарелости, казаних у 928 в до 928 з закључно, и у 930 а, у колико које нису до сад никако постојале, рачунаће се од дана кад би која започела да је време застарелости одређено било; но у колико би по томе која застарелост била већ свршена или би се свршила пре године дана од дана важења овог Закона, сматраће се за свршену по истеку једне године од дана кад почне важити овај закон.

Застарелост казана у 928 а и 928 б у колико је која нова, почиње од времена кад овај Закон ступи у живот.*)

• _____

Допуна од 5. маја 1864. Ступио у живот 1. јуна 1864.